

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE EGE SORUNU,
SORUNUN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİK SÜRECİNE
YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Büşra SÜRER

Niğde
Nisan, 2025

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE EGE SORUNU, SORUNUN
AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİK SÜRECİNE YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Büşra SÜRER

Danışman
Prof. Dr. Burak ÇINAR

Niğde
Nisan, 2025

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Ege Sorunu, Sorunun Avrupa Birliği Üyelik Sürecine Yansımaları” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve onurumla doğrularım.

Büşra SÜRER

İmza

ÖNSÖZ

Öncelikle, her koşulda yanımda olan, destek ve sevgileriyle beni daima motive eden aileme teşekkür etmek istiyorum. Annem Fatma Sürer'e, babam Bayram Sürer'e ve kardeşlerim Şefika, Selvi ve Can Sürer'e sonsuz minnettarım. Son olarak bu zorlu süreci daha anlamlı kılan yeğenlerim Deren, Zümra ve Can'ın varlığı bu süreci daha anlamlı ve katlanılabilir kıldı.

Yüksek lisans çalışmamda; olumlu tutumuyla beni cesaretlendiren yol gösteren, bilgi ve tecrübesiyle süreç boyunca desteğini esirgemeyen, öğrencisi olmaktan her zaman gurur duyacağım başta tez danışmanım Prof. Dr. Burak Çınar'a, tez çalışma sürecimde desteğini benden esirgemeyen çok kıymetli Koray Dünder'a teşekkür ederim.

Tüm bu değerli insanlar, bu çalışmanın arkasındaki gerçek kahramanlardır. Her birine sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE – YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE EGE SORUNU, SORUNUN
AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİK SÜRECİNE YANSIMALARI**

SÜRER, Büşra
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Burak ÇINAR
Nisan 2025, 120 Sayfa

Bu tez, Ege Denizi’nde bulunan sorunların Türkiye ve Yunanistan ilişkilerine ne şekilde yansıdığını ve Avrupa Birliği’nin bu sorunlar karşısındaki tutum ve yaklaşımlarının Türkiye’nin birliğe giriş sürecini ne şekilde etkilediğini incelenmektedir. Ege Denizi’nde bulunan, karasuları sorunu, kıta sahanlığı sorunu, hava sahası ve FIR hattı sorunları Türkiye ve Yunanistan’ın farklı görüşlerinden kaynaklanmaktadır. Bu sorunlar yalnızca iki ülkeyi değil, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası güvenliğe de yansımakta, Avrupa Birliği Ortak Dış Güvenlik Politikasını etkilemektedir. İlgili tez, Ege Denizi sorunlarını tarihsel ve hukuki boyutlarına yer vererek, Türkiye ve Yunanistan’ın bu sorunlara yaklaşımlarını, çözüm önerilerini ve tezlerini analiz etmektedir. Bununla birlikte, Avrupa Birliği’nin bu sorunlara karşılık nasıl bir tutum içerisinde olduğunu ve bu tutumun da Türkiye’nin Avrupa Birliği giriş sürecine ne şekilde yansıdığı değerlendirilmektedir. Ege Denizi sorununun hem Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilere hem de Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne giriş sürecine engel teşkil ettiği sonucuna varılmış, bu sorunların çözümünde ise uluslararası hukukun uygulanması ve müzakere süreçlerinin önemine vurgu yapılmıştır. Bu tez, Avrupa Birliği’nin bu sorunların çözümünde tarafsız, aktif ve barışçıl bir rol üstlenmesi, hem Türkiye ve Yunanistan ilişkilerine olumlu yansıtacağı hem de Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne giriş sürecine katkı sağlayacağı sonucuna varılmaktadır. Tezin amacı, Ege Denizi’ndeki sorunların karmaşıklığına ve çok boyutluluğuna dikkat çekerek, sorunun çözümüne yönelik farkındalığın artmasına ve bununla beraber de daha yapıcı bir diyalog zeminin oluşmasına katkı sağlamayı hedeflemektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Ege Denizi Sorunu, Türkiye-Yunanistan, Kıta Sahanlığı Sorunu, Karasuları, Hava Sahası ve FIR Hattı.

ABSTRACT
MASTER' S THESIS

**AEGEAN PROBLEM IN TURKISH-GREEK RELATIONS, REFLECTIONS
OF THE PROBLEM ON THE EUROPEAN UNION MEMBERSHIP
PROCESS**

SÜRER, Büşra
**DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE AND INTERNATIONAL
RELATIONS**

Theis Advisor: Prof. Dr. Burak ÇINAR
April 2025, 120 Pages

This thesis examines how the problems in the Aegean Sea are reflected in Turkey-Greece relations and how the attitudes and approaches of the European Union towards these problems affect Turkey's accession process to the union. The problems in the Aegean Sea, such as the territorial waters issue, the continental shelf issue, and the airspace and FIR line issues, stem from the different views of Turkey and Greece. These problems not only affect the two countries but also regional and international security, and also affect the European Union's Common Foreign and Security Policy. This thesis analyzes the approaches, solutions, and theses of Turkey and Greece to these problems by addressing the historical and legal dimensions of the Aegean Sea problems. Additionally, it evaluates the European Union's stance on these problems and how this stance is reflected in Turkey's European Union accession process. It is concluded that the Aegean Sea problem hinders both the relations between Turkey and Greece and Turkey's accession process to the European Union, and the importance of applying international law and negotiation processes in solving these problems is emphasized. This thesis concludes that the European Union's assumption of a neutral, active, and peaceful role in resolving these problems will positively reflect on both Turkey-Greece relations and contribute to Turkey's accession process to the European Union. The aim of the thesis is to contribute to increasing awareness of the complexity and multidimensionality of the problems in the Aegean Sea, thereby creating a more constructive dialogue environment.

Keywords: Aegean Sea, European Union, Aegean Sea Problem, Turkey-Greece, Continental Shelf, Territorial Waters, Airspace and FIR Line.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	1
İÇİNDEKİLER	2
KISALTMALAR LİSTESİ	5
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

1. YUNANİSTAN VE TÜRKİYE’NİN EGE DENİZİ’NDEKİ İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Ege Denizi’nin Coğrafi Konumu	4
1.1.1. Ege Denizi’nde Bulunan Ege ve Doğu Akdeniz Adaları	5
1.2. Yunanistan’ın Bağımsızlığı ve Lozan Antlaşması’nda Ege Denizi ve Ege Adaları Sorunu	7
1.2.1. Uşi Antlaşması ve Ege Adaları Sorunu	8
1.2.2. Balkan Harbi ve Ege Adaları Sorunu	9
1.2.3. Dünya Savaşı ve Sevr Antlaşması.....	10
1.3. Lozan Antlaşması’ndan Paris Antlaşması’na Kadar Geçen Sürede Ege Denizi ve Ege Adaları.....	11
1.3.1. Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye’nin Haklarından Vazgeçtiği Adalar ..	53
1.4. Paris Barış Antlaşması’ndan Bern Deklarasyonu Sonrasında Ege Denizi ve Ege Adaları.....	54
1.5. 1980 Sonrası Geçen Dönem, Güvenlik ve Güven Arttırıcı Önlemler	55
1.5.1. Atina Mutabakatı ve İstanbul Mutabakatları.....	56
1.5.2. Madrid Deklarasyonu.....	57
1.5.3. İkili İlişkilerin Gelişmesi ve Antlaşmalar Dönemi (1999-2002)	58

BÖLÜM II

2. TÜRKİYE ve YUNANİSTAN ARASINDA EGE DENİZİ’NDE BULUNAN SORUNLAR

2.1. Hava Sahası ve FIR Hattı Sorunu	60
2.1.1. Yunanistan ve Türkiye’nin FIR Hattı Konusundaki Görüşleri	63

2.1.2. SAR (Arama, Kurtarma Koordinasyon Merkezi) Sorumluluk Sahası Sorunu	65
2.1.3. SAR Sorumluluk Sahası ile ilgili Türk ve Yunan Tezleri	66
2.1.4. Uluslararası Hukuk Kuralları Açısından FIR Hattı Sorununun Analizi.....	66
2.2. Kıta Sahanlığı Sorunu	67
2.2.1. Kıta Sahanlığı Sorununda Yunan Tezleri	69
2.2.2. Kıta Sahanlığı Sorununda Türk Tezleri	70
2.2.3. Kıta Sahanlığı ile İlgili Uluslararası Hukuk Kuralları	71
2.3. Karasuları Sorunu	71
2.3.1. Karasuları Sorunun Arka Planı	73
2.3.2. Karasuları Sınırının Tespiti	74
2.3.3. Karasularının İç Sınırının Tespiti	75
2.3.4. Karasularının Dış Sınırının Tespiti	76
2.3.5. Karasularının Yan Sınırının Tespiti ve Karasuları Genişliğinin Sorunu	77
2.3.6. Ege Denizinde 12 Mil Karasuları Genişliği Uygulanmasının Doğuracağı Sonuçlar	79
2.3.7. Ege Denizi'nde Karasuları ile İlgili Yunanistan Tezleri.....	80
2.3.8. Ege Denizi'nde Karasuları ile İlgili Türkiye Tezleri.....	81
2.3.9. Karasuları Sorunu ile ilgili Uluslararası Hukuk Kuralları	82
2.4. Kardak Krizi.....	83

BÖLÜM III

AVRUPA BİRLİĞİ ve EGE DENİZİ ÜZERİNDE GELİŞMELER

3.1. Türkiye'nin AB'ye Giriş Sürecinin Ege Denizi Sorunlarına Etkisi.....	86
3.1.1. Avrupa Birliği'nin Tarihi.....	86
3.1.2. Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri Tarihi	90
3.2. Türkiye ve Yunanistan'ın Ege Sorununun Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu	94
3.2.1. Türkiye ve Yunanistan Sorunu Çerçevesinde AB'nin Muhtemel Yaklaşımı ve Sonuçları	96
3.2.2. Avrupa Birliği'nin Genişleme Şartları ve Aday Ülkelerin Sınır Uyuşmazlıklarına İlişkin Hükümler.....	101
3.2.3. Türkiye- Yunanistan İlişkilerinin Aidiyeti ve AB-Türkiye İlişkileri.....	104
3.2.3.1. Avrupa Birliği'nin Sorun Çözümüne Dayalı Girişimleri	108

SONUÇ.....	112
KAYNAKÇA	117
ÖZGEÇMİŞ.....	120

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
FIR	: Flight Information Region (Uçuş Bildirim Bölgesi)
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MC	: Milletler Cemiyeti
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
NOTAM	: Notice to Airman
UAD	: Ulusal Program

GİRİŞ

Denizler tarih boyunca her zaman sağladıkları ulaştırma kolaylığı veya canlı ve cansız kaynakları ile insanlığa daima hizmet sunmuştur. Çok miktarda malın parça başına asgari masrafla taşınmasına aracı olan ve bu suretle dünya ekonomisine büyük oranda katkısı olan denizler, 21.yüzyılda önemini daha da arttırdığından, uluslararası ticaretin büyük bir kısmı hala deniz yoluyla yapılmaktadır. Denizler ülkeler için ekonomik, güvenlik ve savunma açılarından önemli bir konuma sahip olmasından dolayı, jeopolitik uzmanlar tarafından da önemli bir konu haline gelmiştir. Deniz yolu ile yapılan ticaret boyutu her geçen gün katlanarak devam etmekte, günümüzde de ticaretin ana ulaşım ağını oluşturmaktadır. Devletlerin dış politikalarının ana argümanlarından biri de deniz yollarının güvenliğinin sağlanmasıdır. Ayrıca deniz yolları, güç merkezleri arasındaki ilişkileri yeniden şekillendirmiş, güvenlik ve refahın ayrılmaz bir unsuru haline gelmiştir.

Yunanistan'ın 24 Nisan 1830'da bağımsızlığını kazanmasıyla beraber, Ege Denizi sorunları başlamış ve bu sorunlar 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'yla hukuki ve siyasi bir yapı kazanmıştır. Yunanistan ve Türkiye'nin arasında var olan sürece geniş bir perspektiften bakıldığında zaman, iki ülkenin aralarında iletişimsizlik, güvensizlik ve diyalog eksikliğinin varlığına, bunun da devletlerarasında uyuşmazlık ve çatışma riskine yol açtığı görülmektedir. İki devletin de birbirlerine karşı duymuş olduğu güvensizlik sebebiyle, her hareket kuşku ile karşılanmakta ve sonucunda iki ülke arasındaki uzlaşmazlıkları gidermeye yönelik iyi niyet çabalarını gölgelemekte ve sonuçsuz bırakmaktadır. Tüm bunlara bakıldığında, Türkiye ve Yunanistan arasındaki bu güvensizlik ve önyargılarla dolu bir atmosferde, sorunlara çözüm bulmak hayli zor olmakla beraber, yeni sorunlar doğmasına da sebep olmaktadır.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin yeni bir boyut kazanması, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yapılan anlaşmalarla ulusal ve bölgesel dengelerin oldukça değişmesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye ve Yunanistan, İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişen ve değişen koşullar sebebiyle, aynı askeri, siyasi ittifak sisteminden yana tercihlerini kullanırken bu çerçevede, iki devlet arasındaki ilişkileri bir denge etrafında düzenleme gereği ortaya çıkmıştır. Özellikle Türkiye ve

Yunanistan'ın stratejik konumları ve güçleri açısından NATO içerisinde, ittifak çerçevesinde yükümlülükler belirlenmiş böylelikle Ege Denizi'ndeki statüyü belirleyen yeni bir belge oluşturulmuştur.

Ege Denizi Sorununun çözülebilmesi için 1990 yıllarında başlayan ılımlı yaklaşımlar dikkat çekmektedir. Bu ılımlı yaklaşımlar hem Türkiye hem de Yunanistan halklarının desteğini almış, bu sebepten iki ülke diyalog sürecinde hareket serbestlikleri de artmış bulunmaktadır. ABD, her iki ülkenin de NATO üyesi olmasından kaynaklı Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunların çözüm yolunun ve barışçıl bir zeminin oluşturulması bölgede yaşanacak olan çatışma riskini azaltmak amacıyla alınacak olan kararların olumlu karşılanması beklenmektedir.

Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan Ege Denizi sorunlarını şöyle sıralayabiliriz; iki devlet arasında hava sahasının sınırlandırılması, Yunanistan Devleti'nin kendi hava sahasının genişliğini 10 mil olarak kabul ettirme ve bu yöndeki göstermiş oldukları çabaları yer almaktadır. Bu sorunla sınırlı kalmayıp, FIR Hattı'ndan kaynaklı arama ve kurtarma faaliyetlerinin Türkiye tarafından mı yoksa Yunanistan tarafından mı sürdürüleceği sorunu, Yunanistan'ın karasularının 12 mile çıkartma isteği, Türkiye kıyılarına yakın olup Türk askeri uçuşlarının zorlaştırılması ile ilgili sorunlar, Ege Adaları'nın silahlandırılması sorunu ve ada adacık ve kayalıkların uluslararası hukuk gereğince Yunanistan'a devredilmemiş olup, buna rağmen Yunanistan egemenliği altında bulunması sorunları yer almaktadır.

Bu tezin temel amacı, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiyi Ege Denizi sorununun ne şekilde etkilediği ve özellikle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş sürecine ne şekilde yansıdığı derinlemesine incelenmektedir. Ek olarak, Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkilerine Ege Denizi sorununun yansımaları, bu çerçevede de Türkiye-AB arasında müzakere sürecini ne şekilde etkilediği ve beraberinde olası çözüm yollarının Avrupa Birliği üyeliğine nasıl ve ne şekilde katkı sağlayabileceği bu çalışmanın temel araştırma sorularını oluşturmaktadır.

Bu kapsamda, öncelikle Ege Denizi'nin coğrafi konumu ve beraberinde Ege Denizi sorununun tarihsel ve hukuki boyutları ele alınacak, sonrasında da Türkiye ve Yunanistan'ın soruna yaklaşımları, çözüm önerileri ve ayrı başlıklar altında ülkelerin tezlerine yer verilecektir. Ege Denizi sorununun tarihsel boyutu içerisinde uluslararası antlaşmalar incelenecek, bu antlaşmaların Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunun nasıl şekillendirdiği ve hangi noktaya getirdiğinin analizi yapılacaktır. Hukuki boyutuna gelindiğinde ise, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Şikago

Sözleşmesi gibi uluslararası hukuk metinleri çerçevesinde değerlendirme yapılacaktır. Beraberinde de bu uluslararası hukuk metnlerinin, Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege Denizi sorununun çözümünü ne şekilde etkilediği incelenecektir.

Beraberinde ise Avrupa Birliği'nin Ege Denizi sorununa yönelik sergilemiş olduğu tutuma karşılık, Ege Denizi'ndeki sorunların Türkiye'nin AB'ye giriş sürecine ne şekilde yansıdığı incelenecektir. Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne üye ülke olmasından dolayı AB'nin tarafsız bir tutum sergileyip sergilemeyeceği, bunun iki ülke arasındaki sorunları ne şekilde etkilediği üzerine analizi yapılacaktır. Tüm bunlar yapılırken de Avrupa Birliği'nin komisyon raporları ve ilgili belgeler incelenecektir. Sorunun çözümü için, devletlerin tezlerine ve çözüm önerilerine yer verilecek, burada da uluslararası hukukun uygulanabilirliğine, müzakere ve diyalog sürecinin önemine değinilecektir.

Bu tez, Ege Denizi sorununun karmaşıklığının, yalnızca bir sorundan oluşmadığını, aksine çok boyutlu bir sorun olduğuna dikkat çekmiş, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiyi ne şekilde etkilediğine yer verilerek ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş sürecine engel teşkil eden bu sorunların çözümüne katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Ege Denizi'nde bulunan sorunlar yalnızca iki ülkeyi değil, aynı zamanda bölgesel istikrarın sağlanması ve Avrupa Birliği Ortak Dış Güvenlik Politikası için de büyük öneme sahiptir. Bu sebepten, Ege Denizi'ndeki sorunların çözümünün ne denli önem arz ettiği, buna yönelik farkındalığın artmasına ve yapıcı ve çözüm odaklı diyalog ortamının oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu tez ile Yunanistan ve Türkiye'nin arasında bulunan Ege Denizi sorununun çözümüne farklı bir bakış açısı sunmayı, yalnızca iki ülkenin değil tüm tarafların dikkate alması gereken önemli bir konu olduğunu ve sorunun önemli noktalarını vurgulamayı hedeflemektedir.

Türkiye ve Yunanistan'ın aralarında bulunduğu sorunlar, her iki ülkenin de müzakere masasında çözebileceği sorunlar niteliğindedir. Bu sebeple, iki devlet arasındaki Ege Denizi sorunun çözümü, adalet çerçevesinde, hakkaniyetin sağlandığı ve kalıcı barışı sağlayabilecek bir müzakereyle sağlanmalıdır. Ege Denizi, Türk ve Yunan devletini bir çatışma alanı olarak karşı karşıya getirmemeli, aksine iki devlet arasında ekonomik İşbirliğinin sağlandığı ve karşılıklı yardımlaşmanın yapıldığı bir deniz konumuna getirilmelidir. Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunların daha barışçıl bir zeminde çözümlenebilmesi için Ege Denizi'nin de hukuki boyutları göz önünde bulundurularak barışçıl bir çözümün yolu açılabilir. Böyle bir çözümün

sağlanması sonrasında yalnızca iki devleti değil, beraberinde birliğe üye olan veya dolaylı bir şekilde birbiriyle etkileşim halinde olan diğer ülkeleri de etkileyecektir.

Söz konusu tez çalışması, üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde, Ege Denizi'nin coğrafi konumuna yer verilmiş, denizin stratejik konumundan dolayı Türkiye ve Yunanistan arasında ortaya çıkan sorunlara yer verilmiştir. Yine birinci bölüm devamında, Ege Denizi içerisinde bulunan Ege Adaları'nın tarihi süreç içerisindeki hukuki durumu ortaya konularak, yürürlüğe girmiş anlaşmalar ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Ege Denizi'ndeki sorunlar ayrı başlıklar altında ele alınmış, uluslararası deniz hukukuna göre incelenmiş, bunlara sorunlara bağlı olarak son olarak da Türkiye ve Yunanistan'ın sorunlara ilişkin tez ve görüşlerine de yer verilmiştir. Söz konusu çalışmanın son ve üçüncü bölümünde, AB'nin tarihsel doğuşu ve gelişimine değinilmiş beraberinde Avrupa Birliği ve Türkiye'nin tarihsel gelişimine de yer verilmiştir. Devamında, Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan Ege Denizi sorununda Avrupa Birliği'nin yaklaşımına ve bu yaklaşımdan dolayı çıkan sonuçlara yer verilmiş, bununla birlikte AB ve Türkiye ilişkileri ele alınmıştır. Son olarak iki ülke arasında güvenli ve güvene dayalı ortamın oluşturulması için atılan adımlarla, Avrupa Birliği'nin sorun çözümüne dayalı girişimleri de açıklanmıştır.

Bu çalışmada nitel veri analizlerine başvurulmuş, Avrupa Birliği Komisyon Raporları ve Avrupa Birliği Parlamento kararları da ele alınmıştır. Ek olarak, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmesi, Lozan Boğazlar Sözleşmesi, Lozan Barış Anlaşması gibi anlaşma metinlerinden faydalanılmıştır.

BÖLÜM I

1. YUNANİSTAN VE TÜRKİYE’NİN EGE DENİZİ’NDEKİ İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye- Yunanistan arasındaki sorunlar, Yunanistan’ın 1829 yılında Bükreş Anlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu’ndan ayrılmasıyla beraber, iki devlet arasındaki sorun günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. Yunanistan’ın bağımsızlığını ilan etmesiyle başlayan bu sorunlar; 1980-1990 yılları arasında da devam etmiştir. Paris Anlaşması, Lozan Barış Anlaşması, Berlin Deklarasyonu ile çözüm yolları aranmış fakat 2002 yılından günümüze kadar net bir çözüm yolu bulunamamıştır. Ege Denizi’nin stratejik ve coğrafi önemi hem Türkiye hem de Yunanistan için sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır.

1.1. Ege Denizi’nin Coğrafi Konumu

Ege Denizi, çok sayıda ada ve kayalıklara ev sahipliği yapmaktadır. Bu sebeple diğer denizlere nazaran kendine has bir coğrafya yapısına sahiptir. Ege denizi içerisinde, Yunanistan Devleti’nin toplamda 2380 adası bulunmaktadır. İçerisinde bulundurduğu ve bahsi geçen adalar yüz ölçümü, 100 kilometrekareden daha küçüktür (Belen,1995:2). Yunanistan’ın sahip olmuş olduğu 2380 adanın büyüklüğü, Ege Denizi’nin yaklaşık olarak %10’luk kısmını kapsamaktadır. Karadeniz ve Akdeniz’e göre, Ege Denizi daha girintili ve çıkıntılı bir yapıya sahiptir. Bu sebepten, girintili çıkıntılı kayalardan meydana geldiği için doğal limanlara sahip olup, ticaret alanında da önemli konumdadır (Bulut,2010:3).

Ege Denizi’ni coğrafi açıdan ele alacak olursak hem Doğu Akdeniz’in uzantısı hem de Çanakkale ve İstanbul Boğazları ile Akdeniz ve Karadeniz’i birleştirmeye sebep olmaktadır. Yani, üç kıtanın kesiştiği noktada Ege Denizi bulunmaktadır. Ege Denizi büyük bir alanı kapsayan deniz statüsündedir. Kapsadığı alanlar, Anadolu yarımadasının batı kıyılarını, kuzeyde Trakya ve Kuzey Makedonya’nın güney kıyılarını, batıya baktığımız zaman ise Teselya ve Mora yarımadalarını, güneye

bakacak olursak; Çoban Adası, Rodos, Silkiye, Kerpe, Çuha ve Girit adaları gibi adalarla çevrili büyük bir alanı kapsamaktadır. Ege Denizi, kıyı denizi özelliği taşıyıp, 35-41 kuzey enlemleri ve 23-28 boylamları arasında yer almaktadır. Ege Denizi'nden Yunanistan'ın kuzeyine doğru gidildikçe derinlik 1367 metreye kadar çıkmaktadır (Kurumahmut,1998:2).

1953 yılında, Uluslararası Hidrografi Bürosu tarafından Ege Denizi'nin sınırları "SP 23 Limits of Ocean and Seas" adlı belgede Mora Yarımadası'nda bulunan Santa Maria burnundan başlayarak; Çoban Adası, Çuha, Girit, Kerpe, Silkiye ve Rodos kıyılarından Akyar burnuna kadar olan alan Ege Denizi'nin güney sınırlarını oluşturduğunu, denizin kuzey doğusunu ise Çanakkale boğazının girişinde bulunan Kumkale ve Mehmetçik sınırlarının oluşturduğunu belirtmiştir. Sözü geçen sınırların Türk- Yunan ana kıtalarının kıyılarına göre belirlendiği de belirtilmiştir (Bulut,2010:4).

1.1.1. Ege Denizi'nde Bulunan Ege ve Doğu Akdeniz Adaları

Ege Denizi'nde bulunan ada ve kayalıkların sayıları net bir şekilde belirtilmemiştir. Fakat Türkiye Cumhuriyeti Deniz Komutanlığı'na bağlı olarak çalışan Hidrografi Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın yapmış olduğu çalışmaya göre, Ege Denizi'nde bulunan ada, adacık ve kayalık sayısı 1800 civarı olduğu şeklinde kayıtlar mevcuttur. Bu 1800 ada, adacık ve kayalıkların 100 civarındaki alanların insan yaşamına uygun ve elverişli olduğu geriye kalan kısımlarının ise insan yaşamına elverişli olmayan ada, adacık ve kayalıklar olduğu belirtilmiştir (Işıklar,2005:121).

Menteşe Adaları

Menteşe Adaları, Ege Denizi ulaşım yollarının kuzey ve güney istikametinde bulunan adalardır. Aynı zamanda Mentese Adaları'nın başlangıç kısmı Anadolu Yarımadası'dır. Mentese Adaları olarak bilinen adaların bazıları şunlardır: Ardıççık, İsbulya, Kalolimnos, Ardaçık, Koçbaba, İlyaki, Batnos, Sömbeki, Nergisçik, Leryos, Lipso, Keçi Adası, Rodos, Eşek Adası, Çoban Adası, Bulamaç, Herke, Kilimli, Limoniye, İstanköy ve İncirli adalarının tamamına Mentese Adaları denmektedir. Aynı zamanda ismi geçen bu adalara ek olarak Meis Adası'nı da Yunanistan Mentese

Adaları'na dahil etmiş fakat uluslararası hukuk tarafından Akdeniz adası olarak kabul etmiştir (Bulut,2010:18).

Saruhan Adaları

Bu adalar, bir diğer ismiyle Doğu Ege Adaları ya da Doğu Sporad Adaları şeklinde bilinmektedir. Anadolu'nun giriş istikametinde bulunan Saruhan Adaları, Anadolu'nun güvenliği için ileri karakol görevi görmektedir. Saruhan adaları, Hurşit, İpsara, Sisa, Antiipsara, Sakız, Fornos, Midilli, Ahikerya ve Koyun Adaları olarak sıralanır (Bulut,2010:5)

Boğazönü Adaları

Uluslararası deniz ticareti için önemli bir konumda olan Boğazönü Adaları, aynı zamanda Çanakkale Boğazı'nın savulması için de stratejik bir öneme sahiptir. Boğazönü Adaları altı farklı adadan oluşmaktadır. Bunlar; Limni, Gökçeada, Bozcaada, Semadrik, Bozbaba ve Tavşan Adaları kümesinden oluşmaktadır. Belirtmek gerekir ki, 1915 Çanakkale Savaşı'nda Limni Adası askeri üs olarak kullanılmıştır (Kutluk,1997:68).

Kiklad Adaları

Stratejik olarak önemli bir konuma sahip olan Kiklad Adaları, Girit Adası'nın kuzeyinde bulunmaktadır. Bu adalardan bazıları ise; Değirmenlik, Mekene, Yamorko, Bara, Nakşe, Eğriboz, İstindin, Andire ve Nergisçik adalarıdır (Bulut,2010:6).

Kuzey Sporad Adaları

Kuzey Sporad Adaları, Eğriboz Adası'nın yakınlarında bulunmaktadır. Kuzey Sporad Adaları'nın isimleri ise; Çamlıca, İskaplos, Bozada, İskados, Hasır, İkizceler, İblislik, İskiri, Keçi, İkaros, İskiri Poli ve Maymuncuk Adaları'dır.

1.2. Yunanistan'ın Bağımsızlığı ve Lozan Antlaşması'nda Ege Denizi ve Ege Adaları Sorunu

1522 yılından Rodos Adası'nın fethedilmesiyle beraber, Ege Denizi Osmanlı Devleti'nin egemenliği altına girmiştir. Girit Adası'nın 1669 yılında Ege Denizi'nden alınmasıyla beraber ise Ege Denizi Osmanlı Devleti'nin iç denizi statüsüne geçmiştir. Fakat Osmanlı Devleti'nin Ege Denizi'nde sahip olmuş olduğu bu yetki alanları, 24 Nisan 1829 gününde Yunanistan'ın kendi bağımsızlığı ilan edene dek sürmüştür (Karpas,2004:61-65).

Yunanistan'ın 1829 yılında bağımsızlığını ilan etmesiyle beraber, Londra Protokolü'ne Kiklad Adaları, Eğriboz Adası ve Kuzey Sporad Adaları'ndan oluşan adalar grubu Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinden alınıp, Yunanistan'a devredilmiştir (Pazarcı,1992:1). Fakat buna nazaran, Osmanlı Devleti hakimiyeti altında olan Girit ve Doğu Ege Adaları'nda Osmanlı Devleti var olan hakimiyetini devam ettirmiştir. Osmanlı Devleti hakimiyetinde olan Girit Adası, 1897 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti'nden fiilen ayrılmıştır. Girit Adası'nın Osmanlı Devleti'nden resmen ayrılması ise Balkan Savaşları ile olmuştur (Gürel,1993:61). Buna ek olarak Yunanistan, Balkan Savaşlarını fırsat bilip, savaş esnasında Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumu değerlendirerek Sakız, Midilli, Semadirek, Taşoz, Nikerya, Psara, Gökçeada ve Doğu Ege Adaları'nı işgal etmiştir. Osmanlı Devleti adı geçen adaların geleceğinin belirlenmesi için Avusturya-Macaristan, Rusya, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya ve Rusya'nın vereceği kararı beklemeyi, kabul etmiştir (Gürel,1993:68). Osmanlı Devleti'nin I.Balkan Savaşı'nı kaybetmesiyle beraber, 14 Kasım 1913 tarihinde Balkan Devletleri ile Yunanistan Atina Anlaşması imzalamıştır. Beraberinde ise, Osmanlı Devleti 1913 Londra Anlaşması'yla Girit Adası'nın Yunanistan'a ait olduğunu kabul etmiştir (Kut,2004:509).

Londra'da 1914 yılının şubat ayında, 6 farklı devletin katılımıyla bir konferans gerçekleştirilmiştir. Bu konferans çerçevesinde Meis Adası dışındaki on iki ada İtalya Devleti'ne devredilmiştir. Gökçeada ve Bozcaada'dan başka diğer adaların ise silahsızlandırılmak şartıyla Yunanistan'a verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu konferansta alınan kararlar, 1914 yılında Yunanistan'a tebliğ edilmiş, sonrasında da Osmanlı Devleti'ne bildirilmiştir. Yunanistan Devleti, bahsi geçen anlaşmayı kabul ettiğini sekiz gün sonra, adı geçen altı devlete göndermiştir (Gürel,1993:68). Tüm bunlara ek olarak, 1819 yılından sonra Yunanistan'ın batısında yer alan Korfo, İtiki, Pakso,

Ayoymara, Kafelonya, Çuha ve Zanta Adaları Osmanlı Devleti'nden alınıp İngiltere hakimiyetine geçmiştir. 1964 yılında İngiltere bir akit ile adı geçen adaları Yunanistan'a bırakmıştır (Bulut,2010:7).

1.2.1. Uşi Antlaşması ve Ege Adaları Sorunu

Almanya ve İtalya 19. yüzyılın ikinci yarısında siyasi birliklerini tamamlamış, güçlü birer devlet haline gelmişlerdir. Bu sayede Fransa ve İngiltere ile hızlı bir şekilde sömürgecilik yarışı içerisine girmişlerdir. İtalya, sömürgecilik yarışında geç kalmış, ekonomik çıkar elde etmek için 29 Eylül 1911 gününde, Trablusgarp'a asker çıkararak Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir. Osmanlı Devleti savaş başlangıcında kısmen başarılı olduğu görülse de İtalya'nın Ege ve Akdeniz'de Osmanlı Devleti'ne ait olan Sisam, Menteşe Adaları ve Çanakkale Boğazı'na saldırması Osmanlı Devleti'ni zora sokmuştur. 28 Nisan 1912 tarihinde, İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne ait olan on iki ada ve Ege Adaları'nı ele geçirme hamlesi başlamış, bu eyleme Rodos'un işgaliyle adım atmıştır. Rodos'un işgali sonrası ise Herke, Menteşe Adaları, Leryos, Kilimli, Kerpe, Sömbeki, Lipso, İstanköy ve Batnus gibi adaları işgal etmesiyle devam etmiş ve bu eylem bu şekilde son bulmuştur (Kamalov,2007:12).

İtalya ve Osmanlı Devleti arasında, Balkan Savaşları'nın başlamasıyla beraber İsviçre'nin Lozan Kenti'nde bir barış anlaşması imzalanmıştır. İmzalanan barış anlaşması aynı zamanda Lozan Kenti'nin Uşi Platosunda gerçekleşmiştir. Avusturya Devleti haricinde diğer ülkeler İtalya'nın Ege'deki adaları işgal etmesine itiraz etmemiştir. Ege Adaları ile alakalı durum, Lozan Barış Anlaşması'nda yalnızca üç protokolden ibarettir. Bahsi geçen Uşi Anlaşması metnine göre; Osmanlı Devleti eğer ki Trablusgarp'tan askerini çekerse, buna karşılık olarak İtalya'da askerinin bulunduğu adalarda silahsızlanmaya gidecek ve askerlerini adadan çekecektir. Böylece İtalya, bahsi geçen adaları Osmanlı Devleti'ne bırakmayı içeren taahhütler Uşi Anlaşması içerisinde yer almaktaydı.

Yukarda bahsi geçen Uşi Anlaşmasına göre; Osmanlı Devleti'nin Ege ve On İki Adalar noktasında egemenlik hakları devam etmektedir. Fakat, İtalyanlar Balkan Savaşları'nda Osmanlı'nın zor durumda olmasını fırsat bilip, adaları boşaltmayarak fiili olarak işgalini sürdürmüştür. Adaların İtalya'ya resmen devredilmesi de Lozan Antlaşması'nın 15. ve 16. maddeleri ile gerçekleşmiştir (Hayta,2006:69).

1.2.2. Balkan Harbi ve Ege Adaları Sorunu

İtalya ve Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp Savaşı'nda karşı karşıya gelmesi, Balkan Devletleri tarafından değerlendirilmiş, kendi aralarında anlaşarak Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan etmişlerdir. Bahsi geçen Balkan Devletleri arasında şu devletleri; Yunanistan, Karadağ, Sırbistan ve Bulgaristan'dır. Yunanistan o meşhur düşünce ile harekete geçmiştir. Bilindiği üzere bu ideoloji, "Megali İdea" ideolojisidir. Bu düşünce ile Yunanistan, Ege Adaları'nı işgal etme girişiminde bulunmuştur. Bu amaç ve düşünce çerçevesinde, Limni, Gökçeada, Taşoz, Bozcaada, Sakız Adası, Midilli, Karia Adası ve Sisam Adaları'nı işgal etmiştir.

Balkan Savaşı sonrasında, Osmanlı Devleti ve Balkan Devletlerinin de katıldığı bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferansta Osmanlı Devleti, Girit ve diğer bahsi geçen adaların geleceğinin belirlenmesini büyük devletlerin inisiyatifine bırakmıştır. 14 Kasım 1913 gününde Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında imzalanan Atina Anlaşması'nın 15. maddesine göre, alınan bu karar Londra Anlaşması'nın 5. maddesine atıfta bulunmaktaydı. Hem Yunanistan hem de Osmanlı Devleti Londra Anlaşması'ndaki beşinci maddesine taahhüt etmekteydi. Bahsi geçen beşinci madde ise şu şekilde; "Aktif taraflar 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Anlaşması hükümlerini ve anlaşmanın beşinci maddesi hükmünde dahil olunan hallerde kendileri ile ilgili hususları kabul etmeyi taahhüt eder." (Pazarcı,1986:1).

Osmanlı Devleti ve Balkan Devletleri arasında 30 Mayıs 1914 tarihinde Londra Anlaşması imzalanmıştır. İmzalanan bu anlaşmaya göre, Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'nden almış olduğu adaların statüsünü belirlemek üzere 13 Şubat 1914 tarihinde toplanan ve büyük devletlerinde yer aldığı, Meis Adası ve 12 Adaların statülerinin belirlendiği bu toplantı sonucunda, Meis Adası ve 12 Adalar'ın askersizleştirme şartıyla Yunanistan'a verilmesine karar verilmiştir. Bu karara göre, Bozcaada, Gökçeada ve Meis Adası Osmanlı Devleti'nde kalacağı öngörülmüştür. Buna bağlı olarak da 13 Şubat 1914 tarihinde bu karar Osmanlı Devleti'ne bildirilmiştir. Yunanistan ise, söz konusu anlaşmayı 21 Şubat 1914 gününde altı devlete kabul ettiğini bildirmiştir.

Tüm bunlar olurken, aynı dönem içerisinde İtalya, İngiltere ve Osmanlı Devleti arasında on iki adaların statüsü ile ilgili görüşmeleri sürdürmüştür. Fakat bu esnada birinci dünya savaşı başlamış, itilaf devletler İtalya'yı yanlarına çekebilmek için 26 Nisan 1915 tarihinde kendi aralarında yapmış oldukları gizli anlaşma ile on iki

adayı İtalya'ya verme kararı almışlardır. On iki adalar, 10 Şubat 1947 Paris Barış Anlaşmasının 14. Maddesinin yürürlüğe girinceye kadar İtalya'nın egemenliği altında kalmıştır. Ve yine bu anlaşmayla on iki adaların Yunanistan'a verilmesi kararı alınmıştır (Hayta,2006:228).

1.2.3. Dünya Savaşı ve Sevr Antlaşması

İtalya, Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından önce tarafsızlığını ilan etmiştir. Tarafsızlığını öncesinde ilan eden İtalya, Rodos ve on iki adaya sahip olabilmek için bu dönemde çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Aynı zamanda İtalya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile yakın ilişkiler geliştirmeye çalışmış ve Rodos ile on iki adaların kendisine verilmesini savaşa giriş için şart koşuyordu. Birinci Dünya Savaşı döneminde itilaf grubu içerisinde yer alan Rusya, İngiltere ve Fransa kendi aralarında gizli bir anlaşma imzalamış, bu anlaşmaya göre on iki adayı İtalya'ya bırakma kararı almışlardır. İtilaf devletlerinin aralarında imzalamış oldukları gizli anlaşmanın 8 ve 9. maddelerinde yer alan, o dönemde İtalya'nın işgali altında bulunan adaların, egemenlik hakkını ve Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altında olan Antalya Bölgesi'nin bir kısmının İtalya'ya verilmesini İtalyanlara vadetmişlerdir. Tüm bunların üzerine İtalya, 25 Ağustos 1915 tarihinde imzalamış olduğu Uşi Anlaşması'nın içerisinde bulunan maddelerin yüklediği on iki adalar ile ilgili yükümlülükleri feshettiğini ilan etmiştir (Küçük,1998:61).

Birinci Dünya Savaşı sonucunda, yenilen devletler ve savaşın galibi dört büyük ülke bir araya gelmiştir. Bir araya gelen bu devletler, barışın şartlarını tespit etmek amacıyla dört büyük devletin liderlerinin de katılımıyla 12 Ocak 1919 tarihinde Paris'te toplanmışlardır. Bu anlaşma esnasında İtalya'ya, savaşın galip olan devletleri Fransa, ABD ve İngiltere baskı yapmış, bu anlaşmanın 14. maddesinde de belirtildiği üzere on iki ada dahil olmak üzere, Rodos, İstabulya, Helke, Leki, Kelemez, Leryos, Batnos, Sömbeki, Lispo, Çoban, İncirli, Kilimli, İstanköy Adaları ve buna bağlı olan adacıkları Meis Adası'nı ve onun bitişik adacıklarını Yunanistan'a bıraktığını İtalya kabul etmiştir (Işıklar, 2009:242).

Günümüzde, bugün bile Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan sorunların bu yollardan geçtiği, iki ülke arasında büyük sorunlara yol açan ve Gri Bölgeler Meselesi ile ilgili en temel sorunlar bu anlaşmaya dayanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin hiçbir şekilde görüşü alınmayarak, bahsi geçen adaların Yunanistan'ın kaderine terkedilmesi

bugünkü sorunun temellerinden birini oluşturmaktadır. Birinci Dünya Savaşı esnasında itilaf devletleri içerisinde yer alan ülkeler, bu dönemde Anadolu’da yükselmeye başlayan milli mücadeleyi önlemek amacıyla, Osmanlı Devleti’ne 10 Ağustos 1920 tarihinde Sevr Anlaşması’nı dikta ederek imzalatmıştır. Osmanlı Devleti’ne imzalatılan Sevr Anlaşması’nın 122. maddesi, on iki adalar ve Meis Adası’nın kime ait olduğunu, 84,161,177 ve 178. maddeleri ise diğer adaların kime ait olduğunu tayin etmektedir. Sevr Anlaşması’nın 122. maddesine göre, “Türkiye, şu anda İtalya’nın işgali altında olan adalardan, (Rodos, Karot, İncirli, Stampalya, Harki, Piskopis, Kalimnos, Leros, Patmos, Libsoso, Sombeki, İstanköy ve bu adalara bağlı küçük adalar ile Meis Adası) üzerindeki bütün haklarından İtalya adına feragat eder.” denmektedir (Küçük,1998:63).

Yunanistan ve İtalya arasında imzalanan Bonin-Venizelos Anlaşma ile Sevr Anlaşması eş zamanlı olarak yürürlüğe girmiştir. Bonin- Venizelos Anlaşması ile İtalya, Rodos ve Meis Adası dışındaki tüm adaları Yunanistan’a bırakmıştır. Fakat bu dönemde Anadolu’da Türk milletinin başlatmış olduğu Misakı-millî hareketi başarıya ulaştırmış, bunun sonucunda İtalya 8 Ekim 1922 gününde bahsi geçen anlaşmayı feshettiğini aktarmış, adalarda kendi hakimiyetinin devam edeceğini açıklamıştır (Denk,1999:65)

1.3. Lozan Antlaşması’ndan Paris Antlaşması’na Kadar Geçen Sürede Ege

Denizi ve Ege Adaları

Lozan Antlaşması’nda ege denizi ile alakalı altı madde bulunmaktadır. Lozan Antlaşması ile Türkiye ve Yunanistan arasında var olan Ege Denizi sorununun da içerisinde yer alan askeri ve siyasi sorunların arasında bir denge kurulması amaçlanmaktadır. Günümüzde Ege Denizi ve Ege Adaları’nın bugünkü hukuksal statüsünü düzenleyen en önemli belge Lozan Antlaşması’dır. Lozan Antlaşması içerisinde bulunan maddelerinde Ege Denizi’ndeki egemenlik ve güvenlik ile ilgili somut hükümlere yer verilmiştir. Ege Denizi sorunun çözülebilmesi için Lozan Antlaşması’nda yer alan hükümlerin sorunun çözümünde kullanılması gerekmektedir (Kurumahmut,1998:30).

Lozan Barış Anlaşması’nın yanı sıra Sevr Anlaşması’nda da Ege Denizi sorununa yer verilmiş, fakat Sevr Anlaşması Osmanlı Mebusan Meclisi dağıldığı için yürürlüğe girmemiştir. Yürürlüğe giremeyen bu anlaşmanın bu yüzden bir

bağlayıcılığı da olmamıştır. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra, Lozan Antlaşması'nı imzalamaya gidecek delegeye bakanlar kurulundan, Ege Denizi ile ilgili dört talimatnameden oluşan bir belge verilmiştir. Delegeye verilen ve dört talimatnameden oluşan bu belgede, Türkiye kıyısına yakın olan her adanın Türkiye'nin egemenlik alanı içerisinde kalması istenmiştir (Şimşir,1992:94-98). Türkiye, Lozan Antlaşması'nda özellikle Limni, Semadirek, Bozcaada ve Gökçeada Adaları'nın Türkiye egemenliğinde kalması konusunda ısrarcı olmuşlardır. Türkiye'nin ısrarcı olduğu bu konuya, Yunanistan ve onun destekçisi İngiltere ve müttefikleri 1913 Atina ve Londra Anlaşmalarını öne sürerek bahsi geçen adaların, daha önce Yunanistan'a bırakıldığı ve bu sebepten Türkiye'nin burada egemenlik hakkının olmadığını ve olamayacağını ileri sürmüş, bu duruma karşı çıkmışlardır. Lozan Antlaşması ile Tavşan Adaları, Gökçeada ve Bozcaada Türkiye'nin hakimiyetine bırakılmıştır. Lozan Antlaşması'nda 6,12,14 ve 16. maddelerinde Ege Denizi ve Ege Adaları ile ilgili hükümlere yer verilmiştir (Seha,1969:37).

Lozan Antlaşması'nın 12. maddesine göre, Türkiye ve Yunanistan arasındaki bir diğer sorun olan Doğu Adaları, ülkesel statüye göre düzenlenmiştir. Fakat, Doğu Adaları içerisinde yer alan Menteşe Adaları bu durumun dışında tutulmuştur. Lozan Antlaşması ile, Tavşan Adaları, İmroz Adası ve Bozcaada Türkiye'nin hakimiyetine bırakılmış, bu adalar Türk Boğazlarının bir parçası olarak kabul edilmiştir. Bunlara ek olarak yine Lozan'ın 12. maddesi ile, Asya sahilleri üç mile kadar yakın olan ada ve adacıklar Türkiye'nin egemenliğine bırakılmıştır (Kurumahmut,1998:32).

Türkiye Devleti için hayati önem taşıyan Lozan Antlaşması'nın 15. maddesi de yine Lozan'ın 12. maddesini destekler niteliktedir. Lozan'ın 16. Maddesi ise bahsi geçen adalarda İtalya'nın varlığını ve egemenliğini sona erdirmiştir. Ayrıca Lozan Antlaşmasıyla Türkiye ile İtalya arasında sınır tespiti yapılmış, Akdeniz'de bulunan Meis Adası, 13 ada ve adacık İtalya'ya bırakılmıştır. Bu adalar; İstanbul, Rodos, Kerpe, Herke, Liki, İncirli, Kelemes, Kasot, Leryos, Sömbeki, Batnos ve İstanköy Adaları olup bunlara bağlı adacıklar da İtalya 'yanın egemenliğine bırakılmıştır. Bu durum sonucunda, 1566 yılından sonra Türk egemenliğinde olan birçok ada ve adacık ne yazık ki İtalya ve Yunanistan'a bırakılmıştır (Bulut,2010:12).

1.3.1. Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye'nin Haklarından Vazgeçtiği Adalar

Lozan Barış Anlaşması'nın diğer maddelerine ek olarak, 16. maddesinin Türkiye ve Ege Adaları için ayrı bir öneme sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü Yunanistan, Türkiye'nin Ege Denizi'nde hak iddia edemeyeceğini Lozan Antlaşması'nın 16. maddesine dayandırmaktadır. Fakat Lozan'ın 16. maddesi aynı zamanda, Türkiye ile kararlaştırılmış olan veya kararlaştırılacak olan özel hükümler varsa bunları bozmayacağını da belirtmektedir. Yani bu madde, Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki adaların aidiyetini sorgulama hakkı vermektedir (Kut, 2004:509).

Lozan Barış Anlaşması'nı destekler vaziyette olan ve 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Sözleşmesi'nin 4 ve 6. maddeleri, Boğazönü Adaları'nın yani; Gökçeada, Bozcaada, Semadirek ve Tavşan Adaları'nın askersizleştirilmiş olduğunu bir kez daha vurgulamaktadır. (Bulut,2010:21).

1936 yılında Türkiye, Milletler Cemiyeti'ne başvurmuştur. Burada Akdeniz'deki değişiklikleri gündeme getirmiştir. Yapılan anlaşmalar ve belgelerin zamanın koşullarına uymadığı gerekçesini öne sürmüştür. Boğazı askersizleştiren ve buradan geçişlerin denetimini Milletler Cemiyeti'ne bırakan bu anlaşmanın değiştirilmesini talep etmiştir.

Yukarda bahsi geçen talep doğrultusunda, 20 Temmuz 1936 tarihinde Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile boğazların yeni statüsü belirlenmiş, boğazların yönetimi ve denetimi Türkiye'ye bırakılmıştır. 20 Temmuz 1936 tarihinde imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde, egemenliği Yunanistan'da olan Limni ve Semadirek Adaları hakkında hiçbir maddeye yer verilmemiştir. Buna karşılık olarak Yunanistan ise,

Türkiye'nin Lozan Barış Anlaşmasıyla, boğazlar ile alakalı olan maddelerini Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile değiştirilmesini istemiştir.

Yine kendi çıkarları açısından yorumlayarak Ege Adaları'nın da Lozan Barış Antlaşması'nda yer alan silahlandırmasıyla ilgili maddelerin geçerliliğini yitirdiğini ileri sürmüş, Ege Denizi'nde yer alan adaları silahlandırabileceğini iddia etmektedir (Aksu,2001:86).

Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Yunanistan'ın iddia ettiği hatta istediği gibi Lozan Barış Anlaşması'nda yer alan boğazlar ile ilgili maddeleri ortadan kaldırması söz konusu değildir. Ve bu durumda Yunanistan'a hak vermesi olanaksız bir durumdur. Çünkü Montrö Boğazlar Sözleşmesi, yapılmış olan Lozan Barış Anlaşması'nın ana metnini geçersiz kılacak hiçbir maddeye yer vermemiştir.

Osmanlı Devleti'nin, Uşi Anlaşması ile geçici olarak Yunanistan'a devrettiği on iki adalar bir daha alınamamıştır. Osmanlı Devleti tarafından geri alınamayan bu adalar, 10 Şubat 1947 tarihinde imzalanmış olan Paris Barış Anlaşması ile Yunanistan'a bırakılmıştır. Barış Anlaşması'nın 14. maddesi ile devredilen on iki adaların, daha önce de vurgulanan ve askerden arındırılmış statüsünün devam edeceği vurgulanmıştır. Yine kendi açısından bakan Yunanistan, Paris Anlaşması'na taraf olmayan Türkiye'nin on iki adanın silahsızlandırılmasını istemeyeceği tezini savunmaktadır (Kut,2004:510).

10 Şubat 1947 tarihinde imzalanmış olan Paris Barış Anlaşması'na Türkiye taraf olmamış, İtalya Osmanlı Devleti'nden almış olduğu on üç ada ile Meis Adası'nı ve bunların yanında bulunan adacıkların egemenliği de Yunanistan'a bırakmıştır. Yine Paris Anlaşması'nda İtalya, Lozan Barış Anlaşması'nın kendisine tanıdığı olduğu 16.maddedeki bütün hak ve menfaatlerinden vazgeçtiğini de kabul etmiştir (Kut,2004:511).

1.4. Paris Barış Antlaşması'ndan Bern Deklarasyonu Sonrasında Ege Denizi ve Ege Adaları

Türkiye ile Yunanistan'ın Ege Denizi'nde tek bir sorunu bulunmamaktadır. Birden fazla var olan bu sorunlar, her iki devletin de sorunlara farklı perspektiften bakmasından kaynaklı çözüme kavuşturulamamaktadır. Geçmişte ve bugün Yunanistan, Ege Denizi'nin neredeyse tamamını kendi hakimiyet alanı altında

görmektedir. Ek olarak Yunanistan, Ege Denizi içerisinde bulunan kaynakların kullanımını diğer devletler ile paylaşmayı kesinlikle kabul etmemektedir.

Türkiye, Yunanistan'ın hukuk kurallarına aykırı bir şekilde davranmasının aksine, Ege Denizi'nde bulunan kaynakların iki ülke arasında hukuki kurallara uygun olarak paylaşımının yapılması taraftarıdır. Türkiye'ye göre, Yunanistan'ın görüşünün aksine Ege Denizi'nde yalnızca kıta sahanlığı sorunu bulunmamaktadır.

Ege Denizi'nde bulunan sorunlar, Karasuları, Hava Sahası (FIR Hattı Sorunu), Kıta Sahanlığı, Kardak ve Galdos gibi Gri Bölgeler Türkiye tarafından temel sorunlar olarak kabul edilmektedir. Fakat Yunanistan, Ege Denizi'nde Türkiye ile bu kadar sorunun olmadığını yalnızca kıta sahanlığı sorunun olduğu düşünmektedir. Çünkü Yunanistan'a göre, Türkiye'nin sorun olarak gördüğü alanlar Yunanistan'ın egemenlik alanına girmektedir (Işıklar,2005:35).

Yunanistan, Ege Denizi'ndeki sorunların varlığını kabul etmediği gibi Türkiye ile hukuki hiçbir zeminde görüşmeyi de kabul etmemektedir. Yunanistan, Türkiye'nin sorun teşkil ettiğini düşündüğü konularda, kıta sahanlığı sınırlandırılması dışındaki tüm sorunları kendisi için bir tehdit olarak görmek ve Türkiye'yi yayılmacı bir politika sergilemekle suçlamaktadır (Sönmezoğlu,2000:246).

Gri Alanlar Sorunu, Türkiye ile Yunanistan arasında Kardak Kayalıkları Krizi ile ortaya çıkmıştır. Yunanistan bu sorunu, Uluslararası Adalet Divanı'na götürme taraftarıdır. Türkiye ve Yunanistan arasında olan Ege Denizi sorunu doğrudan olmasa da dolaylı bir şekilde insani boyut içeren sorunları da etkilemektedir (Kut,2004:515-516).

1.5. 1980 Sonrası Geçen Dönem, Güvenlik ve Güven Arttırıcı Önlemler

1980 yılları sonrasında Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiler, dış politika stratejileri ekseninde değişmeye başlamış ve bu stratejiler iki ülkenin ortak bir paydada uzlaşmaya çalıştığı alan üzerinde inşa edilmesi için uğraşlar verilmiştir. 1980 yıllarında Türkiye ve Yunanistan arasında diplomatik faaliyetler kesintiye uğramıştır. Bu nedenle, iki ülke arasındaki sorunlar ivme kazanmış ve genel olarak ikili görüşmelerin pek olmadığı bir dönem yaşanmıştır. Özellikle 1984-87 yılları arasında, Ege Denizi'ndeki sorunların üzerindeki anlaşmazlıklar Türkiye ve Yunanistan'ı savaşın eşiğine getirmiştir. İki ülke aralarındaki bu sorunların tırmanışa geçtiği dönemde, sorunların diyalog yoluyla çözülmesi amacıyla, 27 Mayıs 1988 Atina

Mutabakatı ve 8 Eylül 1988 İstanbul Mutabakatını imzalayarak Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların çözümü için yeni bir başlangıç amacıyla adımlar atmışlardır.

Özetle, 1980 ve 1990 yılları arası, Türkiye ve Yunanistan içinde bulundukları sorunlar çerçevesinde çatışma ihtimalinin yüksek olduğu bir dönem yaşamışlardır. Dönemin Yunanistan Başbakanı, sorunları görüşmek için Türkiye ile yapılacak ikili görüşmelerden kaçınılmasını ve Yunanistan'ın ulusal bütünlüğü için bir tehdit unsuru olduğunu ve bu unsurun Türkiye'den geldiği beyanlarında bulunmuştur. Buna karşılık olarak, dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Turgut Özal, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin ekonomik İşbirliğini arttırarak, karşılıklı güven esasına dayanması yönünde bir politika izlemeye çalışmıştır. Özal'a göre, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ticari ilişkiler olumlu yönde ilerlerse beraberinde siyasi sorunların daha kolay çözülebileceği ve bu sorunların yumuşayacağı düşüncesiyle hareket etmiş, Yunanistan'a karşı daha ılımlı bir politika geliştirmiştir (Yavuzalp,1996:267).

Türkiye ve Yunanistan arasındaki var olan Ege Denizi sorununa 1987 yılında ortaya çıkan kıta sahanlığı sorunu da eklenmiştir. Bu sorunu çözebilmek için, iki ülkenin devlet başkanları Davos'ta bir araya gelmişlerdir. Hem Türkiye hem de Yunanistan devlet başkanları sorunları çözmek amacıyla yeni bir diyalog sürecinin başlatılmasına karar vermişlerdir. Fakat Davos Zirvesi sonrasında amaçlanan diyalog sürecinin başlaması kolay olmamıştır. Bu süreç 2000 yılının başlarına kadar sürmüş, Türkiye ile Yunanistan arasında ekonomik, siyasi, teknik, bilimsel ve iki ülke arasında çifte vergilendirilmelerin kaldırılması aynı zamanda Türkiye ile Yunanistan arasında karşılıklı yatırımların geliştirilmesi konularında mutabakata varılması amaçlanmıştır. Hava, kara, deniz ve demir yolu taşımacılığı yolundaki ilişkilerini de geliştirerek daha ileri bir boyuta taşınması konusunda mutabakata varılmıştır (TC. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü,1988).

1.5.1. Atina Mutabakatı ve İstanbul Mutabakatları

27 Mayıs 1988 tarihinde Yunanistan ile Türkiye bir araya gelerek, Ege Denizi'ndeki uluslararası alanların kullanımında birbirlerine karşı saygı göstereceklerine, iki devletin birbirlerine karşı egemenlik ve toprak bütünlüğüne aynı şekilde saygı göstereceklerine ve imzalanan mutabakata uyacaklarına ilişkin Atina

Mutabakatı imzalanmıştır. Atina Mutabakatına göre, hava sahalarında ulusal faaliyetlerin yapılmasında, açık deniz alanları, deniz ve hava trafiğinin yapılan anlaşmalar, belgeler, kurallar çerçevesinde ön görülen çerçeve göz önüne alınarak Türkiye ve Yunanistan için belirtilen alanları serbest kullanımına dair karar alınmıştır. Buna ek olarak, Atina Mutabakatında; Ege Denizi'nin uluslararası hava sahalarında, açık deniz statüsüne sahip alanlarında NATO veya buna benzer askeri yapılanmaların, yapabilecekleri askeri tatbikatların planlanması için üç önemli maddeye yer verilmiştir. Bahsi geçen maddelere bakacak olursak; Ege Denizi'nde belirli bölgelerin tecrit edilmesi, askeri tatbikatların, başlangıç günü olarak 1 Temmuz ve son gün olarak da 1 Eylül olarak belirlenmiş ve bu tarihler arasında askeri tatbikatların yapılmamasına, som maddesinde ise tatbikat alanlarının uzun süre kapatılmamasına karar verilmiştir. 8 Eylül 1988 tarihinde, yani Atina Mutabakatından hemen sonra İstanbul Mutabakatı imzalanmıştır. Bu mutabakat ile hem Türkiye hem de Yunanistan, Ege Denizi'nin uluslararası hava sahasında ve sularında, yapacakları askeri etkinlikler sırasında uluslararası hukukun uygulamalarına ve düzenlemelerine uygun davranma konusunda bir karara varmış ve bunu kabul etmişlerdir (Bulut,2010:38).

1.5.2. Madrid Deklarasyonu

8 Temmuz 1987 tarihinde imzalanan Madrid Deklarasyonu, Yunanistan ve Türkiye arasında güven artırıcı diyalogların gelişimi için başka bir girişimin örneği şeklindedir. Madrid Deklarasyonu, 1996 Kardak Krizi'nden hemen sonra imzalanmıştır. Madrid Deklarasyonu ile Türkiye ve Yunanistan, barış ve güvenlik ile iyi komşuluk ilişkilerini sürdürmesi konusunda karşılıklı taahhütlerde bulunmuşlardır. Aynı zamanda, Türkiye ve Yunanistan birbirlerinin sahip oldukları haklarına saygı duyacaklarını ve uluslararası hukukun temel ilkelerine saygı göstereceklerini belirtmişlerdir. Ege Denizi'ndeki yaşamsal çıkarlarına karşı saygı, yanlış anlaşılmalardan doğan uyuşmazlıkların çözümü, karşılıklı saygı çerçevesinde ve bu sorunlara karşı tek taraflı eylemlerde bulunma durumlarından kaçınılmasını taahhüt etmişlerdir. Yine taraflar, doğacak olan anlaşmazlıklarda kuvvet kullanmadan barışçıl yollarla çözülmesi için karşılıklı olarak yukarıdaki taahhütleri kabul ettiklerini beyan etmişlerdir (Ayman,1988:543-546).

1987 yılında imzalanan Madrid Deklarasyonu'nun önemi, Yunanistan tek taraflı eylemlerde bulunmama yükümlülüğünü kabul etmiştir. Buna karşılık,

Türkiye’de askeri kuvvet kullanmama yükümlülüğüne gitmek zorunda bırakılmıştır. 12 Şubat 1988 tarihinde, dönemin Dışışleri Bakanı İsmail Cem, Madrid Deklarasyonu’na ilişkin, resmi bir anlaşmaya dönüştürmesini Ege Denizi’nde yaşanabilecek sorunların daha önceden önlenmesi açısından önemli olduğunu vurgulamıştır. İki ülkenin dışışleri bakanları bir araya gelmiş, sorunların çözümü için adım atmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Fakat daha sonra Yunanistan, bu isteğe olumsuz bir cevap vermiştir (Ayman,1988:545-546)

1.5.3. İkili İlişkilerin Gelişmesi ve Antlaşmalar Dönemi (1999-2002)

1999 yılının temmuz ayının ilk haftalarında, Türkiye ve Yunanistan Dışışleri Bakanları Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği Başkanlığı aracılığıyla, Kosova Dostları toplantısında New York’ta bir araya gelmişlerdir. İki ülke arasındaki çeşitli konularda mutabakatlara varılmıştır. Bu mutabakatların hayata geçirilmesi için de alt çalışma gruplarının oluşturulması kararı verilmiştir. Hayata geçirilmesi planlanan bu çalışma grupları, ilk olarak 1999 yılının temmuz ayında Ankara’da başlamıştır. Yapılan bu görüşme hem Türkiye hem de Yunanistan kamuoyu tarafından dikkatle izlenmiştir. 1999 yılının ağustos ayında, Türkiye’de yaşanan büyük bir deprem felaketinden sonra her iki ülke arasında ılımlı söylemlerin olduğu dostane bir süreç başlamıştır. Avrupa Birliği’nin Helsinki Zirvesi’nde, Yunanistan’ın Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyelik süreci konusunda desteğini göstermiştir. Bu durum her iki ülke arasında ilişkilerin normalleşmeye başladığını gösteren en güzel örneklerden biridir. Tüm bunlara ek olarak, Türkiye ve Yunanistan sınır anlaşmazlıklarını çözme konusunda bir sonuca varamazlarsa eğer, bu konuyu en geç 2004 yılının son ayına kadar Uluslararası Adalet Divanı’na götürmeyi kabul etmişlerdir (Fırat,2006:277).

Helsinki Zirvesi’nde alınan kararlar Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunların yumuşamasına olumlu yönde etki etmiştir. İki ülke arasındaki ilişkiler, ticari zemine kaymıştır. Turizm alanında İşbirliği anlaşması, örgütlü suçlarla mücadele, yasa dışı göç, terörizm ile mücadele gibi birçok alanı içerisine alan yeni anlaşmalar imzalanmıştır. Bu dönemde Yunanistan tarafından alışılmadık bir olay gerçekleşmiştir. 25 yıl aradan sonra Yunanistan Dışışleri Bakanı resmi temaslarda bulunmak amacıyla Türkiye’ye ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaret sonrasında, iade-i ziyaret olarak Türkiye’nin o dönemki Dışışleri Bakanı olan Sayın İsmail Cem Yunanistan’a gitmiştir. Bu dönemden önce birçok konuda İşbirliği yapmamış ülke,

2000 yıllarında aralarında askeri İşbirliği başlamıştır. 2002 yılının kasım ayında Türkiye’de iktidar değişmiş, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan Atina’ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret iki ülke ilişkilerinin yönünü olumlu etkilemiş, bu süreçte Yunanistan Türkiye’nin AB üyeliğini desteklemiştir.

BÖLÜM II

2.TÜRKİYE ve YUNANİSTAN ARASINDA EGE DENİZİ'NDE BULUNAN SORUNLAR

1923 yılında imzalanan Lozan Barış Anlaşması'yla beraber, Ege Denizi'nde bir denge kurulmuştur. Yunanistan tek taraflı olarak yapmış olduğu uygulamaları ile kurulan dengeyi değiştirmeye çalışmış ve bu konuda başarılı olmuştur. Fakat Türkiye ve Yunanistan'ın ikili ilişkilerinin mevcut durumu ve buna ek olarak II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetler Birliği'nden hissedilen tehdit sebebiyle, bu durum Türkiye'ye rahatsızlık vermemiştir. Fakat uzun bir aradan sonra, 1970'li yıllara gelindiğinde, Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi konusunda görüş ayrılıkları meydana gelmiştir. Aynı zamanda Ege Denizi her iki ülke için ciddi bir çıkar çatışmasına sebep olmuştur (Gürel,1993:66).

Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'ndeki ilişkiler Uluslararası politika çerçevesinde düşünüldüğünde; Karasuları, Hava Sahası ve FIR Hattı, Egemenliği Tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar sorunu ve Kıta Sahaneliği sorunu gibi bir devletin büyük bölümünün kaybedilmesi ve bu bölümlerin korunması konusunda sıkıntılar yaşanması birinci derece önemli dış politika amaçları kategorisine girmektedir (Kut,2005:508).

2.1. Hava Sahası ve FIR Hattı Sorunu

Ulusal hava sahası, yani bir devlete ait olan hava sahası, ülkenin üstünde yer alan hava sahasını ele almaktadır. Ulusal hava sahası, bir ülkenin denizlerinde sahip olmuş olduğu kendi ülkesine ait olan karasularının bittiği kısma denk gelmektedir. Diğer söylemle, bir ülkenin ulusal hava sahası, yine o ülkenin karasuları sınırı ile limitlidir. Bir devletin ulusal hava sahasının yani karasularının da bittiği yer de baz alınarak, devletin karasularının bittiği yer ele alınarak bunun dışında kalan fakat hava sahasının devamında olan kısım ise uluslararası hava sahası olarak adlandırılmaktadır (Pazarcı,2004:293).

Hava sahası ve FIR Hattı sorununda Ege Denizi'nin sebep olduğu sorunlar ele alındığında Yunanistan Devleti'nin, Türkiye ile İşbirliği yaparak değil yalnız şekildeki

girişimleri hava sahası meselesini bir sorun olarak meydana getirmektedir. Fakat Ege Denizi'nde var olan ve devamlılığı yıllardır sürdüren hava sahası sorunları, yalnızca Yunanistan Hava Sahası ve FIR Hattı meselesi ile son bulamamıştır.

Ertürk'ün yazmış olduğu bilgiye de bakacak olursak; 1919 yılında imzalanan Paris Hava Ulaşım Sözleşmesi'ne göre, bir devletin hava sahası onun kara ülkesi ve karasuları üzerinde yer alan hava sahasını kapsamaktadır. Paris Hava Ulaşım Sözleşmesi ile devletlerin hava sahalarında devletlere tam egemenlik hakkı vermektedir. Aynı zamanda sivil hava araçlarının serbest geçiş hakkını da düzenlemiş ve kabul etmiştir. Sözü geçen sözleşmeyle, uluslararası düzenli taşımacılık yapan sivil hava araçları ve devletlerin hava araçları, izin almadan bir başka devletin hava sahasından geçiş hakkına sahip olmuştur (Ertürk,2007:121).

1919 yılında imzalanan Paris Hava Ulaşım Sözleşmesi ile sivil havacılığın belirli bir düzen içerisinde yürütülmesi sağlanmıştır. Aynı zamanda güvenli uçuşları garanti altına alarak uluslararası ortak bir düzenleme yapılmıştır. Sözleşmenin yapıldığı tarihten sonra dünya koşulları değişmiş, havacılık ile alakalı yeni bir sözleşmeye ihtiyaç duyulmuştur. Ardından 1944 yılında Chicago Sözleşmesi imzalanmıştır. Bu sözleşme ile Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICO) kurulmuştur. Ardından ise, uçuşların güvenli olarak sürdürülebilmesi için uçuş bildirim bölgeleri (FIR) olarak adlandırılan denetim alanları oluşturulmuştur. Uçuş bildirim bölgeleri olarak adlandırılan FIR içerisinde, güvenliğin sağlanabilmesi amacıyla gereken tüm kolaylıklar sağlanmıştır. Haberleşme olanakları üzerinden meteorolojik hareketler konusunda uyarıcı bilgiler, uçuş güzergahı ülkeler tarafından bildirilmesi kurala bağlanmıştır (Kurumahmut,1988:25).

Hava sahası ve Fir Hattı sorunu ekseninde Lozan Barış Anlaşması'nı tekrardan ele alacak olursak; Lozan Antlaşması Yunanistan ile Türkiye arasında var olan Hava Sahası ve FIR Hattı sorununa da bir açıklık getirmemiştir. Bu anlaşma, iki ülke arasındaki hava sahası genişliğinin ne olacağı konusunu belirlememiştir. Fakat Lozan Antlaşması'nın 100. maddesi, hava sahası ile ilgili dolaylı bir hüküm içermektedir. Bu anlaşmanın 100. maddesinde, Türkiye'nin katılmayı kabul ettiği ve onaylamayı beklediği çok taraflı anlaşmalar içerisinde bulunan, 13 Ekim 1919 tarihinde imzalanan Paris Hava Ulaşım Sözleşmesi'nde bulunmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, bu anlaşmanın 1. maddesinde hava sahasının, kara ülkesi ve karasuları üzerinde yer alan bölge olduğu belirtilmektedir. Lozan Barış Anlaşması'na baktığımız zaman, karasuları

genişliği 3 mil olarak belirlenmiştir. Yani bu anlaşmaya göre, Türkiye'nin hava sahası 3 mil olarak ortaya çıkmaktadır (Ertürk,2007:121).

1919 yılında imzalanan Paris Hava Ulaşım Sözleşmesi'ne ayrı davranan Yunanistan, 1932 yılında Krallık Kararnamesi ile hava ülkesini, hava polisi veya sivil havacılık konularında 10 mile çıkarmıştır. Fakat Paris Hava Ulaşım Sözleşmesi'ne göre, hava ülkesi karasuları üzerinde bulunan hava tabakasından meydana gelmektedir. Sözleşmenin imzalandığı tarihte, Yunanistan'ın karasuları genişliği 3 mil olarak kaydedilmiştir. Bu sebepten, karasuları ile hava sahası arasında uluslararası sözleşmeye aykırı olan bir durum ortaya çıkmıştır (Bilge,2000:232).

Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan Ege Denizi üzerindeki FIR Hattı Sorunu, 1952 yılında gerçekleşen ICO toplantısında Türkiye ve Yunanistan arasında karasuları çizgisinin batısında kalan hava trafiğinin Atina yönetiminin FIR'ının yetki alanına girmesine, bunun dışında kalan bölgeler ise İstanbul FIR'ının kontrolünde kalması kabul edilmiştir. Türkiye bu karara itiraz etmemiştir. Anlaşılmaktadır ki, bu karar ile Yunanistan'ın adalarında uçmakta olan her Yunan uçağının, Türkiye'nin FIR Hattı'ndan geçmemesi için karara varıldığı anlaşılmaktadır. Tüm bu kararlar 1974 yılına kadar devam etmiştir. Fakat bu hat, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında güvenli bir FIR hattı saptamış, 6 Ağustos 1974 yılında bir NOTAM yayınlamıştır. Türkiye'nin yayınladığı 714 sayılı NOTAM'da, Türkiye'ye yönelik uçuşların kıyılarına 50 mil kala uçuşu gerçekleştirenlerin kimlikleri hakkında Türkiye'nin makamlarına kesin bilgi verilmesi istenmiştir. Bu duruma karşılık olarak Yunanistan da 1066 ve 1250 sayılı NOTAM'lar yayınlamıştır. Yunanistan'ın yayınladığı bu NOTAM'larla, Ege Denizi'ni bütünüyle tehlikeli bölge olduğunu ilan etmiştir. Bu durumu sebep göstererek de bölgeyi uçuşlara kapatmaya karar vermiş, Türkiye'ye olan her uçuşu güvensizlik olarak ilan etmiştir. Bu bölgede oluşabilecek herhangi bir soruna da Yunanistan makamlarının sorumlu tutulamayacağını belirtmiştir (Sorgucu,2005:7).

İki ülkenin de yayınlamış olduğu NOTAM'larla beraber meydana gelen anlaşmazlıklar, iki ülke arasında devamlılığını sürdürmektedir. Bu anlaşmazlıkların en nihayetinde önemli olan görüşlerinden biri, özellikle askeri uçuşların FIR bölgelerine giderken saptanan merkezlere uçuş bilgilerinin verilip verilmeyeceği konusundaki görüştür. Bu görüş ile, Atina FIR Hattı sorumluluk alanına giren bütün askeri uçuş planlarını vermeleri zorunludur. Türkiye bu görüşe karşı çıkmış, Chicago Sözleşmesi'nin 3. maddesine atıf yapmıştır. Chicago Sözleşmesi'nin 3. maddesinde,

yalnızca sivil uçuşların FIR hattına haber vermesi gerektiğine, askeri uçuşların ise FIR hatlarına haber verme yükümlülüğünün bulunmadığına atıf yapmaktadır.

Meselenin özüne ilişkin olarak, Yunanistan ve Türkiye'nin FIR Hattı konusundaki görüşleri ele alınarak, SAR sorumluluk sahası sorununa değinilecektir. Ardından bahsi geçen sorunun Türkiye ve Yunanistan'ın düşünce ve tezlerine yer verilecektir. Son olarak, uluslararası hukuk kuralları açısından Hava Sahası ve FIR Hattı sorununun analizi yapılacaktır.

2.1.1. Yunanistan ve Türkiye'nin FIR Hattı Konusundaki Görüşleri

Yunanistan, Türk uçaklarının devamlı olarak Yunanistan hava sahasını ihlal ettiğini belirtmiş, FIR hattı kurallarına riayet etmeyerek bu sorunu uluslararası platformlara taşımıştır. Yunanistan'a göre, FIR hattı uluslararası kurallara göre saptanmış ve tartışılmaz kuralları içerisinde bulundurmaktadır. Diğer yandan Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı kurallarına baktığımızda, bölge değiştiren sivil uçuşları için uçuş bilgileri ve uçuş planları girdikleri bölgedeki hava trafik kontrol unsurlarına verilmekte, kuralı bulunmaktadır. Bunun amacı ise, içerisinde bulunduğu FIR hattında hava trafiğini kontrol edebilmek, uçuşlarda oluşabilecek kazalarda arama ve kurtarma faaliyetlerini hızlı bir şekilde yürütebilmek ve uçuşların güvenliğini sağlamak amacıyla uygulanmaktadır. Askeri uçuşlar da bir uçuş özelliği taşıdığı için askeri uçaklar da tıpkı sivil uçaklar gibi uluslararası hava trafik kontrolü zorunludur (Tezcan,1994:115).

Türkiye penceresinden baktığımızda ise, FIR hattı Türk-Yunan sınırı gibi düşünülmemeli ve iki ülke arasındaki sınır gibi işlem görmemelidir. Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı sivil bir teşkilat olup, Şikago Sözleşmesi hükümleri yalnızca sivil uçuşları açıklar ve askeri uçuşlar ancak ikili anlaşmalar ile saptanabilir. FIR hattı düzenlemeleri ise, yalnızca sivil uçuşları kapsamaktadır. Türkiye, Yunanistan'ın isteğini kabul ederse açık denizlerdeki, açık ve serbest dolaşım hakkı kısıtlanacaktır. 1952 yılında kabul ettiği FIR hattı düzenlemesi basiretsiz bir düzenleme olup bu bölgedeki FIR hattı sorununun daha batıya kaydırılması gerekmektedir. Sivil havacılığın kolaylaştırılması ve düzenlenmesi ile ilgili sorumluluk, yüklenen devlete hükümdarlık hakkı vermez. Ege Denizi'nde oluşturulan FIR Hattı sahasının, Yunanistan uluslararası hava sahası sınırı olarak kabul etmesi, Türkiye'nin kabul etmeyeceği bir tezdır (Kurumahmut,1988:27).

Yunanistan, FIR hattı sorununu daha ileri bir boyuta taşıyarak, ulusal savunma bölgesi söylemini geliştirmiştir. Bu düşünceye uygun olarak Atina yönetimi, “*Atina FIR’ını*” 1999 yılından itibaren tüm Ege Denizi Bölgesi’ni kapsayacak şekilde orta ve uzun menzilli hava füzeleri koyarak korunacağını açıklamıştır. Atina yönetiminin bu tutumuna rağmen uluslararası Şikago Konvansiyonu’na göre, FIR hatlarının siyasi bir sınır hattı olarak kabul edilmemiştir. Sadece ülkelere bu FIR hatları sahalarının korunması sorumluluğu verilmiştir.

Yunanistan’ın göstermiş olduğu bu tepki ve tavır, NATO üyesi olan her iki ülke için NATO’nun amacına aykırı olmasına ek olarak Ege Denizi’nde iki ülke için barışı çıkmaza sokacağı bir gerçektir. Türkiye, Atina-İstanbul FIR hatlarını kabul etmektedir. Fakat buna binaen Yunanistan’ın bu FIR hatları alanları üzerinden kendine yeni egemenlik alanları yaratma isteğini kabul etmemektedir. İstanbul ve Atina arasındaki FIR hatlarında bazı bölgelerinde 6 millik karasuları, bazı yerlerinde 22 mil karasuları, bazı yerlerinde ise 2 mile düşen değişik bölgeler bulunmaktadır. Bundan dolayı, uluslararası hukuk tarafından kabul edilen ülke iç suları ve karasularına aykırı bir durum ortaya çıkmaktadır (Ülger,2008:109-110).

Tüm bu adımlara rağmen Yunanistan, Atina FIR hattını kullanmak isteyen askeri uçuşlarında hava kontrol birimlerine haber vermesi gerektiğini belirtmektedir. Fakat, Yunanistan’ın bu tutumuna karşılık Şikago Sözleşmesi bulunmaktadır. Bu sözleşmenin 3. Maddesinin D bendinde, “*askeri uçuşların milli hükümlerine saygı göstermek ve karşılıklı dengelemeyi sağlamak üzere imzacı devletlerin askeri uçuşlarını sivil havacılığın emniyetini dikkate alarak yapmaları beklenmektedir*” hükmü yer almaktadır. Fakat bu maddenin bir hükmü bulunmamaktadır. Ülkeler eğer isterlerse askeri uçuşlarda bu kurala uyabileceklerdir. Yunanistan ise, bu maddeye karşılık olarak, Atina FIR’ından geçecek tüm uçuşlar için bir uçuş planının doldurulması mecburiyeti getirmiştir. Yunanistan hükümeti, buna dayanarak Ege Denizi’nin uluslararası sahasında uçuş yapacak olan her uçuştan, Atina FIR’ı içinde yapılacak olan uçuşlar için uçuş planı talep etmektedir. Fakat bu durum, Yunanistan’ın bir iç hukuk düzenlemesidir. Bu yüzden uluslararası uçuşları bağlaması söz konusu değildir. Çünkü 1944 yılında imzalanan Şikago Anlaşması, sadece sivil uçuşlar için geçerli düzenlemeler içermektedir. Tüm bu anlaşma ve tutum ışığında söylemek mümkündür ki, Yunanistan’ın Türkiye’nin Ege Denizi’ndeki askeri uçuşlarını Atina FIR’ına bildirmesinin zorunlu olduğunu iddia etmesi, uluslararası hukuk açısından temelsiz bir iddiadır. Türkiye, eğer ki Yunanistan’ın bu iddiasını kabul ederse

Yunanistan'ın Ege'yi kendi hava alanı olarak kabul ettiğini de kabul etmiş olur. Bu sebeple, bu sorun Türkiye için milli bir beka ve güvenlik meselesidir (Tezcan,1994:116).

2.1.2. SAR (Arama, Kurtarma Koordinasyon Merkezi) Sorumluluk Sahası

Sorunu

Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi'nde bulunan çok sayıda soruna ek olarak bir başka uyuşmazlık da arama kurtarma konusu ile ilgilidir. Uluslararası arenada arama kurtarma ile bağlantılı iki farklı sözleşme bulunmaktadır. Bunlar, 1944 yılında Şikago'da imzalanmış olan Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesi ve 1979 yılında imzalanan Hamburg Denizde Arama ve Kurtarma Uluslararası Sözleşmesi'dir. Hamburg Denizde Arama ve Kurtarma Uluslararası Sözleşmesi'nde, arama ve kurtarma faaliyetleri birbirlerine kıyıdaş olan ülkelerin aralarında yapacağı ikili anlaşmalarla belirleneceği belirtilmiştir. Fakat, kıyıdaş ülkeler çerçevesinde ele aldığımız Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi üzerinde böyle bir anlaşma yapılmamıştır. 1944 yılında imzalanan Şikago Sözleşmesi'nin 12. Eki'nde arama ve kurtarma faaliyetleri ile alakalı düzenlemelere yer verilmiş, Yunanistan arama ve kurtarma faaliyetlerinde bu sözleşmeyi dikkate almıştır. Her ne kadar Şikago Sözleşmesi'nin uluslararası arama ve kurtarma sözleşmesi ile alakalı olduğuna yer verilse de bu konu ile ilgili asıl sözleşme 1979 tarihinde imzalanan Hamburg Sözleşmesi'dir. Hamburg Sözleşmesi'nin 2.bölümünün 1. maddesinin 4. paragrafında bulunan yönergeye göre, ilgili taraflar arasında bir arama kurtarma bölgesinde anlaşmaya varılamaması durumunda, taraflar arasında arama ve kurtarma hizmetlerinin eşit ve kapsamlı bir şekilde düzenlenerek kabul edilmesi öngörülmüştür. Türkiye, 22 Ocak 1986 tarihinde Hamburg Sözleşmesi'ni onaylayarak yürürlüğe koymuş, sonrasında ise 7 Ocak 1989 tarihinde de Türk Arama Kurtarma yönetmeliğini yayınlarak uluslararası denizcilik teşkilatına bildirerek kendi kıyı sorumluluğunda olduğu sahaların koordinatlarını 19 Ocak 1991 günü, 20760 sayılı resmî gazetede yayınlamıştır (Ülger,2008:116-117).

2.1.3. SAR Sorumluluk Sahası ile ilgili Türk ve Yunan Tezleri

Ege Denizi'ne kıyıdaş olan Türkiye, burada olan kazalara müdahale ederek arama ve kurtarma gibi faaliyetlerini SAR planlarını ilan ettiği bölgelerde uygulama hakkına sahip olup, buradaki hakkını 1979 yılında imzalanan Hamburg SAR Sözleşmesi'nden almaktadır ve Türkiye'ye kıyısı olan ülkeler ile SAR Sözleşmesi'ni kendisine vermiş olduğu SAR bölgelerinin belirlenmesi için kıyıdaş devletler ile müzakere masasına oturmaya da hazırdır. Türkiye bakımından, FIR Hattı ve saha alanları birbirinden bağımsız iki farklı konun olup, iki konunun birbiriyle çakışması kabul edilemez bir durumdur.

Yunanistan, Türkiye'nin tutum ve davranışına karşılık olarak 1944 yılında imzalanan Şikago Sözleşmesi'ni baz alarak, FIR Sözleşmesi'ne uygun olarak FIR sahalarında SAR görevlerini yürütmekte, FIR sahasını ve SAR alanlarını Türkiye'nin aksine aynı yani bir bütün olarak kabul etmektedir. Ege Denizi'nde hava ve SAR bölgeleri, 7 Mart 1989 tarihli Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatına göre, Türkiye ile Yunanistan arasında yıllar önce belirlendiği şekilde devam ettiğini doğrulamıştır. 1944 yılında imzalanan Şikago Sözleşmesi, sivil havacılığın yanında SAR sorunlarını da ele almaktan kaçınmamıştır. Bu sözleşme, dönemin o gün ki şartlarında hazırlandığı için 21. yüzyılın değişen koşullarını ve gerekliliklerini karşılamamaktadır. Uluslararası Havacılık Teşkilatı'na göre, FIR Hattı sahaları ve SAR sahalarının birbiriyle çakıştırılmasının Türkiye ve Yunanistan açısından fayda getireceğini belirtmekte, fakat Hamburg Saha Sözleşmesi ise FIR hattını ve SAR hattını birbirinden ayrı görmektedir. Ve yine 1979 Hamburg Saha Sözleşmesi, iki hattında birbiriyle uyumu ve koordinasyonu sağlamasının zorunlu olması gerektiği üzerinde durmaktadır (Ülger,2008:118-119).

2.1.4. Uluslararası Hukuk Kuralları Açısından FIR Hattı Sorununun Analizi

Türkiye ile Yunanistan arasında bugün dahi Ege Denizi'nde hava sahası ile ilgili tartışmalar, Yunanistan'ın karasuları ile hava sahasının genişliği arasındaki farktan meydana gelmektedir. Bu durumda eklemek gerekir ki, Uluslararası hukuka göre devletlerin egemenlik alanları düzenlenirken, devletin egemenliğinin kendi ülkesel toprakları yani ana kara ve bu topraklara kıyı oluşturan karasuları o ülkenin hava sahasını oluşturmaktadır. Bu durumda uluslararası hukuka göre, bir ulusun

karasuları genişliği ile hava sahası genişliği birbiri ile denk olup, burada ülkelerin münhasır egemenlik haklarının olduğunu kabul etmektedir. Buna ek olarak, Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre; açık denizlerde ülkeler kendi hava sahası içerisinde uçuş serbesti ilkesi geçerlidir. Ülkenin kendi karasuları dışında kalan hava sahalarında herhangi bir devletin ne sebepten olursa olsun, ulusal bir şekilde egemenlik kurması hak değildir (Pazarcı,1986:442).

Ege Denizi'ndeki FIR Hattı, İstanbul'da yapılmış olan toplantı sonucunda belgeler ile belirlenmiştir. Fakat bilinmelidir ki, Ege Denizi FIR Hattı'nın bu belgede "Türkiye'nin batı sınırlarını izleyen" ifadesinin yer alması, Atina FIR'ının dikkate alınmadığının göstergesi niteliğindedir. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere uluslararası hukuk, devletlere farklı genişlikte ve farklı amaçlar doğrultusunda karasuları genişliğini ilan etme hakkını vermemektedir. Hava sahası, Şikago Sözleşmesi'nde de belirtildiği gibi hukuki statüleri üzerinde bulundukları devletlerin kara ya da deniz alanlarından almaktadır. Bir ülkenin kara parçası ve buna ek olarak karasuları üzerinde bulunan hava sahaları egemen devlet hava sahasını kapsamaktadır. Bunun dışında kalan alanlar, yani deniz alanları üzerindeki hava sahaları ise uluslararası hava sahasını göstermektedir, bu durumda deniz hukuku sözleşmeleri ile doğrulanmıştır. Bu deniz hukuku sözleşmeleriyle, bir devletin sınırları dışında kalan alanlar ne sebeple olursa olsun bir başka devlet egemenlik iddiasında bulunamayacaktır (Sorgucu, 2005:58).

Dünyada, Yunanistan haricinde hiçbir ülkenin hava sahası ve karasuları sınırının birbirinden farklı olduğu başka bir devlet bulunmamakta, bu durum yürürlükte olan Şikago Sözleşmesi'ne de aykırı bir durumdur. Yunanistan'ın bu tutumu, uluslararası hukuk açısından hiçbir şekilde onaylanan bir durum olmamakla beraber sorunun çözümünden ziyade çözümsüzlüğe sürüklediği de bir gerçektir. Bu sorun güncelliği korumakta, Türkiye'nin kendi hava sahası içerisinde Ege Denizi'nde yapacağı herhangi bir askeri tatbikatta iki ülke karşı karşıya gelmektedir (Mengi,2008:73-74).

2.2. Kıta Sahaneliği Sorunu

Kıta sahanlığı, kavram olarak uluslararası hukuk alanında bir hayli yaygın olup, bu kavramın bir sorun olarak coğrafi alanda kullanılmaya başlaması ise 19. yüzyılın sonlarına doğru olmuştur. Çünkü, devletler deniz diplerinde yapmış oldukları

maden, petrol, doğal gaz yatakları arayışından dolayı böyle bir sorunun ortaya çıkması da kaçınılmaz bir durum olmuştur. Teknolojinin gelişmesiyle beraber deniz dibindeki maden, gaz yatakları ve petrole ulaşımının kolaylaşması, beraberinde uluslararası arenada bir kıta sahanlığı statüsü ve kıta sahanlığı sınırlandırılması düzenlenmesinin yapılması zorunlu hale getirmiştir (Aksu, 2001:64).

Kıta sahanlığı, bir devletin karasularının bitti noktadan başlayan ve ülkenin topraklarının deniz altındaki doğal uzantısı olup 200 metre derinlikteki alanı kapsayan su bölgeleri olarak tanımlanır ve bahsi geçen 200 metrelik derinlikteki alanda, devletler o bölgenin deniz altındaki doğal kaynakları kullanma hakkına da sahiptir (Eren,2008:77-78).

Kıta sahanlığı içerisinde yalnızca deniz tabanı söz konusu olmakla beraber deniz tabanı üzerinde bulunan su kütlesi ve hava sahasında, kıyı devletinin bir hakkı bulunmamaktadır. Kıta sahanlığı konusunda ilk çok taraflı sözleşme olan Cenevre Sözleşmesi, 27 Nisan 1958 tarihinde imzalanmış, bu sözleşme ile kıta sahanlığının dış sınırının belirlenmesinde 200 metre işletilebilirlik kararı esas alınmıştır (Ertürk,2007:111). Bu sözleşmenin 6. maddesi ile kıta sahanlığı sınırlandırılması düzenlenmiş, maddeye göre kıta sahanlığı sınırı kural olarak devletlerin karşılıklı anlaşması ile saptanacağı belirlenmiştir. Taraflar arasında böyle bir anlaşmanın yapılması mümkün olmaz ve özel durumlar meydana çıkarsa veya farklı bir sınırın saptanması sağlanamıyorsa, kıta sahanlığı ile ilgili sınırlandırma, taraf olan ülkeler arasında *eşit uzaklık* ilkesine göre belirlenecektir. 1958 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi'yle Ege Denizi'nde yer alan adaların sahilden işletmeye elverişli olan deniz tabanları o adaların kıta sahanlığı olarak kabul edilmiş, Türkiye ise bu maddeyi ege Denizi'nde bulunan Ege Adaları'ndan çıkacak zenginliklerden faydalanamayacağından dolayı kabul etmemiştir (Doğru,2003:224).

Kıta sahanlığı sınırlandırılması konusunda, ülkeler farklı uygulamalarda bulunmakta, Cenevre Sözleşmesi'ni farklı yorumlamaktadırlar. 1958 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi'nin tanımını; 35 ülke, bir devletin karasularının ölçülmeye başlandığı noktadan itibaren 15 mil genişliği olduğu şekilde tanımlamakta, 30 devlet aynı hatlardan itibaren 200 mil genişliği olduğu tanımını yapmakta, 5 ülke işletilebilirlik kıstasını ve 45 devlet ise açık deniz tespiti yapmadan denizlerde faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Buradan da anlaşılmalıdır ki, ülkeden ülkeye farklılık gösteren tanımlamalar, Türkiye ve Yunanistan arasında da sorunların varlığına yol

açmış, bu anlaşmazlık iki ülkenin farklı kriterleri esas almaktan kaynaklanmaktadır (Sönmezoğlu,2000:327-328).

Türkiye ve Yunanistan arasında bulunan Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığı sorunu yakın tarihli bir sorun olup, Yunanistan'ın 1960 yılından itibaren tek taraflı olarak Ege Denizi'nde başlatmış olduğu sismografi petrol arama faaliyetlerini sürdürmesiyle başlamıştır. Buna karşılık olarak Türkiye, 1 Kasım 1973 tarihinde Ege Denizi'nde bulunan 27 ayrı bölgede TPAO'ya petrol arama izni vermiş, bununla beraber Türkiye ve Yunanistan arasında yeni bir sorun ortaya çıkmıştır (Kamalov,2007:76).

Sonuç olarak, Yunanistan ve Türkiye arasında ortaya çıkan bu anlaşmazlık günümüze kadar varlığı devam ettirmiştir. Teknik alanda ve üst düzey birçok görüşme yapılmış, anlaşmalar imzalanmış ve bildiriler yayınlanmıştır. Yunanistan başarısız da olsa birçok girişimler gerçekleştirmiş, tek taraflı olarak Uluslararası Adalet Divanı'na başvuruda bulunmuş, BM Güvenlik Konseyini olağanüstü toplantıya davet etmiş ve gerekçe olarak da bölgede barış ve güvenliği tehlikeye atılmış olduğunu belirtmiştir. Türkiye ise Yunanistan'ın bu tutumuna karşılık, sorunun ikili müzakere yoluyla çözülmesinden yana olduğuna dair bir tavır ortaya koymuş ve bu sorunun çözülmesi Ege Denizi'nde Türkiye ve Yunanistan arasında bulunan diğer sorunların da çözümünü kolaylaştıracağını belirtmiştir (Gürel,1993:71).

2.2.1. Kıta Sahanlığı Sorununda Yunan Tezleri

Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığı sorununa ilişkin tezlerini üç ana başlık altında sıralamak mümkündür; ege denizinde bulunan ve Yunanistan'a ait olan adaların kıta sahanlığı, kıta ülkeleri gibi bir statüye sahip olmaları tezi, Yunanistan'a ait bu adaların kıta ülkesinin ülkesel ve siyasal olarak bir bütün oluşturması ve buna bağlı olarak da kıta sahanlığı sınırlandırılmasının en doğu ile Anadolu'daki Yunanistan Adaları arasındaki eşit uzaklık çizgisine göre yapılması gerektiğine dair tezlerinden oluşmaktadır. Yunanistan bu tezleriyle, Türkiye'nin kıyılarına yakın olan Doğu Ege Adaları'nın batısında Türkiye'ye kıta sahanlığı bırakmamayı hedeflemekte, bu sebepten de kıta sahanlığı sınırının ülkesinin en doğusundaki adaların esas alınmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Mengi, 2008:34).

Yunanistan'ın kıta sahanlığı konusundaki tezlerine göre, Yunanistan'ın Anadolu kıyılarına yakın bulunan ve kuzeyden güneye olacak şekilde sıralanan adalar,

Yunanistan'ın ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Yunanistan'a göre, bahsi geçen adalar üzerinde Yunanistan'ın ülkesel egemenlik hakkı adaların kıta sahanlığının araştırılması ve işletilmesi hakkını da kapsamaktadır. Yunanistan kendisini, ana karadan ve beraberinde bulunan takım adalardan oluşan bir devlet olarak tanımlamaktadır. Bu takım adalarının da diğer devletler ile yapılacak olan kıta sahanlığı anlaşmasında baz alınması gerektiğini vurgulamakta, bu düşüncesini de 1982 yılında imzalanan BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne dayandırmaktadır (Biol,2002:75).

2.2.2. Kıta Sahanlığı Sorununda Türk Tezleri

Türkiye, Ege Denizi'nde bulunan kıta sahanlığı sınırlandırılması konusunda var olan sözleşme ve hukuk kurallarını reddetmemekle beraber mevcut kuralların Yunanistan ve Türkiye arasındaki kıta sahanlığı sorununun çözümünde yetersiz kaldığını ve bu çerçevede adil bir çözüm getirmediği tezini savunmaktadır. Bu sebepten, Türkiye ve Yunanistan arasında bulunan kıta sahanlığı sorununun çözümünde, ikili görüşmeler yapılarak, sorunun hem siyasal hem de hukuksal yönleriyle çözüme kavuşturulması gerektiği belirtilmektedir. Kıta sahanlığı sınırlandırılmasının en belirleyici özelliği olan, kara ülkesinin denizin altındaki doğal uzantı ilkesi, Anadolu'nun doğal uzantısı şeklinde olan adalarda Yunanistan'ın kıta sahanlığı olmaması gerekmektedir. Çünkü, Cenevre sözleşmesinin 6.maddesi ve BM Deniz Hukuku Sözleşmesinin 76. Maddesi Türkiye'nin tezini destekleyecek niteliktedir. Türkiye, Ege Denizi içerisinde bulunan adaların büyük bir bölümünün Anadolu'nun doğal uzantısı olduğunu belirtmektedir (Belen,1995:166).

Ege Denizi, özel bir konum arz ettiği için Doğu Ege Adaları'nın Türk ana kıyılarına çok yakın olması sebebiyle, belirtilen ilkenin uygulanabilirliği çok zordur. Çünkü, böyle bir durumda Türkiye çok dar bir kıta sahanlığı ile karşı karşıya kalacaktır. Bu sebepten de Türkiye bu ilkeyi kabul etmemekte, Ege Denizi yapısı gereği yarı kapalı deniz statüsüne sahip olduğundan dolayı özel bir düzenleme yapılmasına gerek duyduğunu belirtmektedir. Ayrıca Türkiye, Lozan Antlaşması'nın 6. Maddesine dikkat çekerek, Türkiye ve Yunanistan'ın Ege Denizi içerisinde eşit koşullarda yararlanması gerektiği maddesine atıf yapmış, tarafların arasında bulunan kıta sahanlığı sorununun hukuksal değil daha çok siyasal bir sorun olduğunu belirtmiştir (Toluner,2000:198).

2.2.3. Kıta Sahanlığı ile İlgili Uluslararası Hukuk Kuralları

Kıta sahanlığı, uluslararası hukukun gündemine girmesi ülkelerin deniz altındaki kaynakların kullanıma başlaması ile olmuştur. Bu sebepten, ilk olarak kıta sahanlığının uluslararası hukuk içerisinde bir kavram olarak doğması, 1945 yılında ABD Başkanı Truman'ın yapmış olduğu bildiri neticesinde ortaya koyulmuş, Cenevre Sözleşmesi ve BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde de kıta sahanlığı konusunda, kıyıdaş ülkelerin egemenlik haklarının var olduğuna dair maddeleri de içerisinde bulundurmaktadır (Pazarcı,1986:367).

1958 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde kıta sahanlığı ile ilgili hüküm 6. maddede, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin ise 74 ve 83. maddelerinde yer verilmiştir. Bu maddeler içerisinde deniz yatağı ve deniz içerisindeki alanlarının sınırlandırılması yönelik kurallara yer verilmiş, ek olarak da bu konuda tarafların anlaşmasına dikkat çekmiştir. Bugüne kadar, devletlerin aralarında yaşamış oldukları kıta sahanlığı ile ilgili sorunlarda üçüncü bir aktör olarak başka bir devletin müdahale ettiği görülmemiştir. Yunanistan, Türkiye ile yaşamış olduğu Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığı sorunu konusunda Uluslararası Adalet Divanı'na başvurmuş, bu başvuru tek taraflı bir başvuru olarak kayda geçmiştir. Uluslararası Adalet Divanı, Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı sınırının belirlenebilmesine karşın sistem konusunda sorunun çözüme kavuşturulması konusunda, çözümünden önce davaya bakıp bakmayacağı konusunda yetkili olup olmadığını ve bu konuda karar verip veremeyeceğini belirlemek için Türkiye ve Yunanistan'dan açık görüşlerini belirtmelerini istemiştir. Daha sonra, Yunanistan'ın tek taraflı olarak başvurduğu kıta sahanlığı konusunda, Uluslararası Adalet Divanı, bu konuda yetkili olmadığını, yargılama alanına girmediğini belirtmiş, davayı reddetmiştir. Türkiye ise bu soruna karşı, sunmuş olduğu tutumu BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 83. maddesine dikkat çekerek, Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunların hukuka uygun olarak hakkaniyet çerçevesi içerisinde çözülmesi gerektiği savunmaktadır (Hayta,2006:325).

2.3. Karasuları Sorunu

Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan gerginliklerin temeline bakılacak olursa, karşılıklı olarak iki ülkenin birbirine karşı duydukları güvensizlik yatmaktadır. Yunanistan, Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsızlığını ilan etmesinden itibaren

ideoloji olarak “Megali İdea” ideolojisini benimsemiş, benimsedikleri bu düşünce içerisinde de Ege Denizi’nde bulunan sorunların çözümünü kendi lehine olacak şekilde çözüme kavuşturulmasını ve Türkiye üzerinde hukuku aykırı olacak şekilde hak iddialarını içermektedir. Her iki tarafında ülke gündeminde bulunan sorunlardan biri Ege Denizi’ndeki anlaşmazlıklar gelmekte, Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan bu sorunlar bazen daha da gerginleşmekte, bazen de normalleşmektedir. Fakat iki ülke arasındaki bu anlaşmazlıklar daha çok sorun silsilesi olarak karşılına çıkmaktadır. Günümüzde varlığını sürdüren bu sorunlar konusunda Türkiye ve Yunanistan arasında uzlaşma sağlanamamaktadır (Ülger,2008:1).

Ege Denizi hem Türkiye için hem de Yunanistan için doğal güzellikleri bir yana içerisinde bulundurduğu zenginliklerden dolayı her iki ülke içinde vazgeçilmez bir statüdedir. Ege Denizi, coğrafi konumundan dolayı Asya, Avrupa ve Afrika kesişim bölgelerinde yer almaktadır. Aynı zamanda Karadeniz’e kıyısı olan ülkelerin açık denizlere çıkışını sağlamakta, Türkiye’nin ise kuzeyden güneye ticaretini ve ulaşımını sağlayan coğrafi alanı kapsamaktadır. Avrupa Birliği, Türkiye’nin tam üyelik süreci için doğrudan belirtilmiş olmasa da dolaylı olarak Yunanistan ile ilişkilerinin çözüme kavuşturmasını istemekte buna ek olarak da 1981 yılında AB’ye katılan Yunanistan, iki ülke arasında bulunan sorunu daha çetrefilli bir hale getirmektedir. Yunanistan, üzerinden geçen onca zamana karşı ideolojisi, duruşu ve hedeflerinde bir değişiklik olduğunu düşünmek ne yazık ki pek inandırıcı değildir. Çünkü Yunanistan, Avrupa Birliği’ne üye devlet olarak katılmasını kendinde bir güç olarak görmüş, Türkiye’ye karşı bunu büyük güçlerin desteği olarak öne sürmektedir. Ve öne sürmüş olduğu bu gücü de Ege Denizi’nde her iki ülkenin arasında bulunan sorunların Türkiye’nin aleyhine olacak şekilde ve kendi çıkarları doğrultusunda politika geliştirmeye ve uygulamaya çaba göstermektedir.

Ege Denizi’nde bulunan sorunların önemli bir konusu olan karasuları sorununa bu başlık altında yer verilmiş, bu ekseninde sorunun tarihsel arka planına, Türkiye ve Yunanistan’ın bu sorun çerçevesindeki tezlerine, iki taraf arasındaki ilişkilerin etkisine ve alınacak kararlar doğrultusunda oluşabilecek sorunlar incelenecektir.

2.3.1. Karasuları Sorunun Arka Planı

Ege Denizi sorununun temelini oluşturan anlaşmazlıklardan biri olan karasuları sorunu, Yunanistan'ın karasularını 6 milden 12 mile çıkarma isteğini içerisinde barındırmaktadır. Yunanistan'ın böyle bir isteğinin olması, Ege Denizi'ni Yunanistan gölü haline getirme hedefi bulunmasından kaynaklanmaktadır.

Yunanistan, Ege Denizi'nde bulunan haklarını tarihsel argümanlara dayandırmaktadır. Fakat bu düşüncesi gözü alındığında, Ege Denizi'nin Grek Denizi olmadığı tarihi olaylar ile netliğe kavuşmakta, Yunanistan'ın öne sürmüş olduğu iddialarının doğruluk payı bulunmamaktadır. Yunanistan'ın 1830 yılında bağımsızlığını kazanmasıyla beraber Ege Denizi iki ülke arasında bir sorun olmaya başlamış, yine aynı yıl Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında Londra Protokolü imzalanmıştır. Londra Protokolü ile iki devlet arasında tartışmaya yol açan adalar, Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında taksim edilmiş, Ege Denizi'nin batısında kalan adalar Yunanistan'a, doğusunda yer alan adalar ise Osmanlı Devleti'nin egemenliğine bırakılmıştır. 1912 ve 1914 yılları arasında yaşanan Balkan Savaşları'nı Yunanistan kendi lehine olacak şekilde fırsata çevirmiş, adaları Megali İdea ideolojisi ile kendi egemenliğine almıştır. Yunanistan'ın sergilemiş olduğu bu tutum karşında taraflar arasındaki Ege Denizi'nde bulunan denge tamamen bozulmuştur. 24 Temmuz 1923 Yılında imzalanan Lozan Antlaşması ile bu durum hukuksal bir boyut kazanmış, anlaşmaya göre de Bozcaada, Gökçeada ve Tavşan Adaları dışındaki tüm adalar silahsızlandırılmak koşuluyla Yunanistan Devleti'nin egemenliğine, On iki Ada ise İtalya'ya bırakılmıştır (Ülger,2008:4).

İkinci Dünya Savaşı sonrası imzalanan 1947 Paris Anlaşmasıyla On iki adalar, Yunanistan'a bırakılmıştır. Böylece Türkiye'nin ege kıyıları Türk-Yunan karasularının bittiği noktadan, Akdeniz kıyılarının başladığı sınıra kadar Yunan Adaları ile çevrili hale gelmiştir. Bu adaların Türkiye'nin kıyılarına çok yakın olmasından dolayı, iki ülke arasında güvenlik sorununa sebep olmuştur (Türsal,1987:36).

Türkiye, Yunanistan ile Ege Denizi'nde yaşamış oldukları sorunları ikili müzakere ile çözülebileceğini düşünürken, Yunanistan ise tam aksine ikili görüşmeleri reddetmektedir. Yunanistan, yaşanan sorunların ikili görüşmeler ile değil, daha çok uluslararası Adalet Divanı'na götürme düşüncesini savunmakta, bu şekilde sorunun çözüme kavuşacağı politikasını benimsemekte ve sorunları dış politika argümanları haline getirmeye çalışmaktadır. Böyle bir durumda, geçmiş dönemlerde yaşanan

durumlar göz önüne alınarak, Türkiye'nin aleyhine olacak şekilde kararların alınması muhtemeldir. Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan Ege Denizi sorununda, iki devlet arasında ortak çözüm fikirleri bulunmamaktadır. Buna ek olarak söylemek mümkündür ki, taraflar arasında soruna bakış açısında da farklılıklar bulunmaktadır. Yunanistan'a göre, Ege Denizi'ndeki haklarını uluslararası hukukun vermiş olduğu haklar olduğunu savunup, burada bir sorun bulunmadığını söylemektedir. Fakat Türkiye ise, Yunanistan'ın savunmuş olduğu ve kendi lehine olan maddelere içerisinde yer veren ve bahsi konu olan sözleşme, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi olup, bu sözleşmenin kendisinin taraf olmadığını belirterek iki ülke arasında yaşanan sorunun yine iki ülke arasında müzakere yoluyla çözüme kavuşturulması gerektiğini öne sürmektedir (Ülger,2008:6-7).

2.3.2. Karasuları Sınırının Tespiti

Devletin deniz ülkesi, coğrafi açıdan bir bütün halinde olan denizin kıyıya bitişik olan kısmıdır. Devletin, bir kısmını oluşturan deniz kesimi ve bunun ötesinde kalan kısımlar farklı hukuk kurallarına tabiidir. Deniz, ülkenin egemenliği altında olan deniz kesimi ve açık deniz olarak ikiye ayrılır. Devletin egemenliğine tabii olan deniz kesimi iki farklı hukuki rejime tabiidir; iç karasuları ve karasuları rejimi olarak ayrılmaktadır. Hem kıyı devletinin deniz ülkesinde farklı hukuki rejimlere dahil olan deniz alanlarında uygulanacak olan hukuk kurallarını belirlemek hem de bu alanların diğer milli yetkiye tabii deniz alanlarından ayırmak için deniz ülkesinin önemli bölgesini oluşturan karasularının sınırlarını belirlemek zorunludur. Böylece bir devletin karasularının iç ve dış sınırının belirlenmesi aynı zamanda iç suların dış sınırını da ortaya koymuş olacaktır (Sezal,2007:42).

Karasuları ile ilgili iki görüş bulunmaktadır. Birincisi, karasularını kıyı devletlerinin deniz ülkesi sayan görüş, ikincisi ise, karasularını kıyı devletin deniz ülkesi içine katmayan daha çok deniz bütünlüğü üzerinden ilkeler ortaya koyan açık denizler ile karasuları arasında ayırım yapmanın suni bir düşünce olduğunu ifade eden görüştür. Birinci görüşe göre, özel hukukun mülkiyet anlayışı üzerinden açıklamakta ve ortaya egemenlik anlayışının çıktığını savunmaktadır. İkinci görüş ise egemenlik hakkı kıyıları üzerinde yararlanma hakkı ve kendini koruma hakkı, devletin sahip olduğu haklardır. Uluslararası hukuk ekseninde ise önem arz eden bu sorunlar barış anlaşmaları ile tespit edilmekte, bu tespitler barışın faktörü güvenliğinin ve

bağımsızlığın teminatı haline gelmektedir. Karasuları sınırını, uluslararası hukuka göre karasuları ve açık denizlerin birleştiği nokta belirlemektedir. 1982 yılında imzalanan Üçüncü Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde karasuları kavramının yanına ek olarak, münhasır ekonomik bölge kavramına yer verilmiş, böylece karasuları, denize kıyısı bulunan devletlerin kara ülkelerini çevreleyen ve duruma göre bitişik bölgeye, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye veya doğrudan açık denize kadar uzanan deniz kesimini belirtmek için kullanılan bir kavram haline gelmiştir.

1982 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 2. maddesine göre karasuları, “kara ülkesini ve iç suların bir takım ada olması halinde, takım ada sularının ötelerinde, karasuları olarak tarif edilen kıyıya bitişik bir deniz karasını kapsar.” ifadesi yer almaktadır. Uluslararası hukukun, bir devletin deniz ülkesi hakkında farklı iki hukuki rejim üzerinde durmasından dolayı, devletler arasında deniz sınırlarını ve deniz genişliğinin saptanmasında bazı sorunlara sebep olmuştur (Kurt,2000:123).

2.3.3. Karasularının İç Sınırının Tespiti

Karasuları, bir devletin kara parçasına bitişik olan ve devletin egemenliği altından bulunan deniz alanlarını kapsamakta, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi bölgelerin genişliğinin ölçülmesinde başlangıç noktası olarak kabul görmektedir. Başlangıç noktası iki farklı yöntem ile sağlanmaktadır, birinci yöntem ile karasularının iç sınırını kıyının, gelgit olayının en sık olduğu ve suların en çok çekildiği yerlerde kıyı devletin yararına olacak şekilde belirlenmesi gereken bir çizgidir. İkinci yöntem ise BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 4. ve 7. maddesinde belirtildiği üzere, kıyının fazla girintili ve çıkıntılı olması ve buna ek olarak kıyının yakınındaki adalar sıklık veya kayalıkların olması halinde iç sınırın, kıyının en uygun noktalarını birleştiren düzgün hatlar esas alınarak belirlenmesini sağlayan yöntemdir (Acer, 2008:5).

Ege Denizi'ni diğer denizlerden farklı kılan özelliği, bünyesinde 3000'den fazla ada, adacık ve kayalık bulundurmasıdır. 1982 yılında imzalanan Caracas Sözleşmesi'nin 121. maddesinde belirtildiği gibi, denizler içerisinde bulunan adaların da karasuları, bitişik bölgesi, münhasır ekonomik bölgesi ve kıta sahanlığı bulunmakta, bu sebepten kara ülkesine uygulanacak olan hükümlerin adalara da uygun bir şekilde uygulanabileceği vurgulanmaktadır. Ancak Ege Denizi'nde olduğu

gibi, dar özelliğe sahip denizlerin adalarının coğrafi konumuna bakıldığı zaman, bazen başka bir devletin kıta ülkesine tanınan hakların kısıtlanması veya ortadan kalkma pahasına denizin büyük bir kesiminin adaların karasularına katılması gibi doğrudan eşitlik ilkesiyle örtüşmeyen aykırı sonuçlara sebebiyet verildiği görülmektedir. Buna ek olarak, denizlerde ada, adacık ve kayalıkların bulunması ve milli yetkiye tabii kılınması, açık denizlerin daralmasına sebebiyet vermektedir. Türkiye ise bu durum karşısında, Ege Denizi'nin yarı kapalı deniz statüsüne sahip olduğunu yinelemekte, karasuları genişliğinin saptanmasında adalar sorununun dikkate alınmadan, bu sorunu iki devlet arasında anlaşmayla çözülmesi gerektiği savunmaktadır. Ayrıca ekonomik açıdan, karasuları dışında kalan ada, adacık ve kayalıkların, karasuları sınırı olarak kabul edilmeyeceğini belirtmektedir (Aydın,2003:7).

2.3.4. Karasularının Dış Sınırının Tespiti

Karasularının dış sınırı, iç sınır hattından başlayan ve karasuları için kabul edilen genişliğe kadar uzanan hattır. Bu tespit, 1958 yılında imzalanan sözleşmenin 6. maddesi ile 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 4. maddesinde belirtilmiştir. 1958 Deniz Sözleşmesi'nin 12 maddesi ile karasularının sınırlandırılması konusuna özel bir düzenleme getirilmiş, bu düzenleme BM Deniz Hukuku Sözleşmesinin 15. maddesinde yer almıştır. Bu maddelere göre, “iki devletin kıyıları bitişik veya karşı karşıya olduğu zaman, aralarında aksi bir anlaşma olmadığı sürece devletlerden birinin kendi karasularının bütün noktaları, bu iki devletin karasularını ölçmeye başladığında esas hatların iki ülkenin en yakın noktasından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzanmaya hakkı bulunmamaktadır.” (Bağdemir,2006:6).

Karasularının dış sınırının tespitinin yapılmasında üç farklı usul kullanılmaktadır. İlk olarak, paralel çizgi yöntemi olup kıyı çizgisine tam paralel olarak kabul edilen kıyı hattı ile karasularının genişliği olarak saptanan mesafeden dış sınırı çizmektir. İkinci usul, dairevi kavisler yöntemi ile yapılmaktadır. Bu yöntem ile iç sınır çizgisi üzerinden bazı noktalar tespit edildikten sonra diğer noktaların her birinden ve karasuları genişliğinden yaylar çizilerek ve bunların oluşturmuş olduğu kesişim noktasını sınır olarak kabul etmektedir. Üçüncü yöntem ise kıyı üzerinde var olan çıkıntı noktalarının düz bir çizgiyle birleştirilerek karasularının genişliğini de aynı şekilde düz çizgilerle çizilmesi yöntemidir (Bağdemir,2006:7).

2.3.5. Karasularının Yan Sınırının Tespiti ve Karasuları Genişliğinin Sorunu

Kasım 1936 tarihinde Türkiye ve Yunanistan arasında kurulan komisyon ile kabul edilen protokolde, iki devletin deniz yan sınırlarının başlangıç noktası coğrafi koordinatları belirsiz olan bir yıldızla belirlenmiştir. 1958 yılında imzalanan Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 12.maddesi ile 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15.maddesinde, karasularının yan sınırının tespiti ile ilgili tanımlamalara yer verilmiştir. Bu maddelere göre, iki devlet kıyısının bitişik veya karşı karşıya olduğu durumlarda devletlerinin hiçbir aralarında aksi bir anlaşma olmadığı sürece karasularının her bir noktası iki devletin karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerinden yakın noktalara eşit uzaklıkta yer alan orta hattın ise ötesine geçilemeyen alan olarak tanımlamaktadır. Türkiye ve Yunanistan arasında yer alan Midilli ve Ayvalık, iki devletin karasularının orta hattına göre sınırlandırılacaktır (Bilge, 2000:225).

Ege Denizi, içerisinde çok sayıda ada, adacık ve kayalıkların bulundurması, kıyıların girintili çıkıntılı olması, iki ülkenin birbirine çok yakın kıyılara sahip olması, tarihi ve siyasi nedenlerin de eklenmesiyle, karasuları genişliği konusunda iki devlet arasında anlaşmazlık bulunmaktadır. 17.yüzyıldan bu yana karasuları genişliği sorunu tartışılmaya başlanmış, ilk somut adımı da İtalyan Diplomat Galiani atmıştır. Galiani'ye göre, top menzilin 3 mil olmasından dolayı karasuları genişliğinin de devletler için 3 deniz mili olması gerektiği düşüncesidir. Fakat 1972 yılında yapmış atmış olduğu bu somut adım, zamanla ve teknolojinin gelişmesiyle devletlerin deniz kaynaklarının ekonomik zenginliklerinden yararlanma isteği devletleri harekete geçirmiş, yeni karasuları genişlik arama yollarına yöneltmiştir (Kurt,2000:124).

Caracas'ta kabul edilen ve devletlerin karasuları genişliğinin 3 ila 12 mil arasına olabileceği kararı, dünyanın birçok noktasında anlaşmazlıklara sebep olmuştur. Bu sorunlar neticesinde, 1958 Cenevre Sözleşmesi imzalanmıştır. 1960 yılında İkinci Deniz Hukuku Konferansı toplanmış, 1974 yılında ise Caracas'ta başlayan çok oturumlu sözleşme gerçekleşmiştir. Bu sözleşme 1982 yılında tamamlanabilmiş ve yürürlüğe girmiştir. Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmesi ile 109 ülkenin katılımı ve imzasıyla karasuları genişliği, 12 mil olarak kabul edilmiştir (Güzel,2007:8). Caracas Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin maddeleri içerisinde belirtildiği üzere, devletlere karasuları genişliğini 12 mile çıkarma hakkını verirken bu

hakkın kullanımını sınırsız olarak kıyı devletlerin egemenliğine vermemiştir (Pazarcı,1986:259).

1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi görüşmelerinde Türkiye, Ege Denizi'nin özel coğrafi yapıya sahip olduğunu öne sürerek devletlerin karasuları genişliğini 12 mil olarak belirleme hakkını vermesine karşı çıkmıştır. Sözleşmenin 309.maddesinde ön görülen çekincelere atıfta bulunarak, yasa karşısında bu anlaşmaya taraf olmadığını belirtmiş, sözleşmeden çekildiğini açıklamıştır. Türkiye bu tutumunu sürdürdüğü takdirde 12 mil karasuları genişliği düzenlemesi Türkiye'ye karşı ileri sürülemeyecek, böyle bir sorunun Ege Denizi gibi özel coğrafi yapıya sahip denizlerde hakkaniyet esasına ters olacağından tek taraflı iradelerle çözmeye çalışmak soruna daha fazla çözümsüzlük getirecektir. Çünkü Ege Denizi, çok sayıda ada, adacık ve kayalıklardan oluşmakta, Akdeniz veya Karadeniz gibi büyük bir havzaya sahip değildir. 1923 yılında imzalanan Lozan Barış Antlaşması, karasuları genişliği ile alakalı temel bilgi niteliğinde olup, doğrudan olmasa da dolaylı eklerinde iki devletin karasularının genişliğinin 3 mil olduğunu ortaya koymaktadır. Yunanistan daha önce de 17 Eylül 1936 tarihinde “Yunanistan karasuları hududunun tespiti hakkında kanun” çıkarmış ve tek taraflı olarak karasuları genişliğini 3 deniz milinden 6 deniz miline çıkarmıştır. Buna karşılık olarak Türkiye adım atmış ve 15 Mayıs 1965 tarih ve 476 sayılı Karasuları Kanunu ile uygulamış olduğu 3 millik karasuları genişliğini 6 mile çıkarmıştır. Yine aynı yasanın 2.maddesinde “karasuları daha geniş olan ülkelere karşı, karasularının genişliği mütekabiliyet esasına göre belirlenir.” hükmüne yer verilmiş, bununla beraber Türkiye, kendi kıyılarındaki herhangi bir denizde başka devletin belirlemiş olduğu mil kadar, mil belirleme hakkını saklı tutmaya çalışmıştır. Türkiye, Türk karasuları genişliğinin 6 deniz mili olduğunu, Karadeniz ve Akdeniz'deki durumun sürdürülebileceğini de belirtmiştir. Ek olarak, belirli durumlarda belirli denizlerin karasuları genişliğini 6 mile çıkarma yetkisinin cumhurbaşkanlığına verildiğini ilan etmiştir (Bağdemir,2006:8-9).

Özetle, Yunanistan BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 3.maddesine dayanarak, Ege Denizi'ndeki karasuları genişliğini 12 mil olarak belirleme hakkına sahip olduğunu savunmakta, ülkesinin anakarası ve içerisinde bulundurduğu tüm adalar için bu hakkın geçerli olduğunu belirtmektedir. Hatta bazı dönemlerde Yunanistan, 12 mil karasuları genişliği konusunda tek taraflı genişletme girişimlerinde bulunmuştur. Türkiye ise bu tutum karşısında, Ege Denizi'nin yarı kapalı bir deniz statüsüne sahip olduğunu ve Ege Denizi'nin kendine has koşulları sebebiyle karasuları

genişliğinin hakkaniyet ilkelerine göre belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Aynı zamanda Türkiye, Yunanistan'ın karasuları genişliğini 12 mile çıkarması durumunda Ege Denizi'ndeki açık deniz alanlarının ciddi bir boyutta daralacağını, uluslararası sulara erişiminin kısıtlanacağını ve Türkiye'nin aleyhine olacak şekilde deniz yetki alanlarının bozulacağını ileri sürmektedir. Ege Denizi'nde karasuları genişliği konusu, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerde önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

2.3.6. Ege Denizinde 12 Mil Karasuları Genişliği Uygulanmasının Doğuracağı Sonuçlar

Ege Denizi'nde karasuları genişliğini ele aldığımız zaman, 6 ve 12 mil olarak sınıflandırdığımızda eğer karasuları genişliği 6 mil olursa; Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki karasuları alanı %7,5 Yunanistan'ın ise %41,5 olmaktadır. Buna ek olarak da açık deniz alanı ise 6 milde %53 şeklindedir. Yunanistan'ın yapmak istediği ve karasularını 6 milden 12 mile çıkarma isteği neticesinde ise karasuları genişliği devletler nezdinde, Türk karasuları %9,6 Yunanistan karasuları ise %61 şeklinde olacak, açık deniz alanları ise %29,1 genişliğine denk gelecektir (Kurt,2000:126).

Yunanistan'ın isteği doğrultusunda karasuları genişliğinin 12 mil olarak uygulanması, dolaylı olarak Yunanistan'ın kıta sahanlığı ve hava sahası kendi istediği şekilde çözüme kavuşacak, Türkiye'nin Ege Denizi'nin açık alanlarında yapacağı tatbikatların alanı daralacaktır. Bu durumda Türk donanması çok az miktara denk gelen karasularından sebep kısıtlı bir alana tabii olacak ve iki devletin Ege Denizi'ndeki sorunları Yunanistan'ın lehine, Türkiye'nin ise aleyhine olacak şekilde sonuçlanacaktır (Kurt,2000:126).

Ege Denizi'nde karasuları sınırı 6 milden 12 mil olması durumunda, neredeyse açık deniz alanları yok denilecek kadar azalacak, Ege Denizi'nin tümüne yakın alanı ve beraberinde kaynakları da Yunanistan'a kalacaktır. Bu durumda, Türk Deniz Kuvvetleri'nin ise Ege'den Akdeniz'e geçişi imkânsız hale gelecek, Türk ticaret gemileri de dahil olmak üzere Yunanistan'ın izni olmadan Ege'ye ne yazık ki çıkamayacaktır. Karasularının 6 milden 12 mile çıkarılması sonucunda, Yunanistan'ın karasuları genişliğinde ciddi fark görülürken ve avantaj sağlarken, Türkiye için aynı şeyi söylemek pek mümkün değildir. Bunun sebebi ise Ege Denizi'nde Yunanistan'a

ait ve Türkiye'ye çok yakın adalarının bulunmasındandır. Türkiye için Sisam, Midilli ve Sakız Adaları arasındaki açık alanlar, Ege Denizi'ndeki karasuları 12 mile çıkarıldığında Türkiye'nin geçişi ciddi anlamda daralacaktır. Bu da beraberinde, Türkiye'nin Marmara veya Akdeniz yönüne seyretmesi durumunda Yunanistan karasularını kullanmak zorunda kalacak, bu alanlardan geçiş ise diğer devletler gibi uluslararası hukukun sağladığı zararsız geçiş hakkına dönüşecektir. Buradan anlaşılmalıdır ki, Yunanistan'ın karasuları genişliğini 6 milden 12 mile çıkarma girişimleri sonucunda, yalnızca Türkiye değil Karadeniz'e kıyısı bulunan diğer devletleri de etkileyecektir (Armaoğlu,1992:840).

2.3.7. Ege Denizi'nde Karasuları ile İlgili Yunanistan Tezleri

Yunanistan, karasuları genişliğini 6 milden 12 mile çıkarma isteğini kendi egemenlik çerçevesinde görüp, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne dayandırmaktadır. 1982 yılında imzalanan ve 1994 yılında da yürürlüğe giren BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 3. maddesine göre; her devlet karasularının genişliğini saptama hakkına sahiptir. Bu karasuları genişliği ise tespit edilen hatlardan yani 12 mili geçemez. Yunanistan'da 12 mil karasuları genişliği isteğini bu sözleşmeye dayandırmakta ve Ege Denizi'nin 12 millik karasuları genişliğini kendi egemenlik alanı olarak görmektedir. Yine Yunanistan, Ege Denizi'ndeki bu sorunu iç hukuk sorunu olarak görmekte, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 3.maddesine atıfta bulunarak, böyle bir hakkı olduğunu sözleşmeye dayandırmakta, her ülke karasuları genişliğini 12 mile çıkarabileceği tezini savunmakta ve her fırsatta karasuları sınırını 12 mile çıkaracağını öne sürmektedir.

Yunanistan için önemli karar alıcıları olan bürokratları, uzmanları, akademisyenleri ve jeostratejik uzmanları, Yunanistan'ın karasuları sınırını 6 milden 12 mile çıkarmadığı takdirde ülkenin uluslararası saldırılara açık hale geldiğini bu durumda da egemenliğinin tehdit halinde olduğunu savunmaktadır (Biro1,2002:126).

Yunanistan, Ege Denizi'ndeki karasuları genişliğini 12 mil yapması durumunda buranın Yunan gölüne dönüşmesi aşıkardır. Yunanistan'ın bu konudaki ısrarlarına karşılık olarak BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 17 ve 300. maddelerinde içerik bakımından açıklanmaktadır ki; Yunanistan'ın böyle bir durumda, diğer devletlerin zararsız geçişlerini engelleyecek hakkının olmadığı yönündedir. Yunanistan, 12 mil karasuları sınırı isteğinin bir diğer tezi de ülkesel bütünlükleri için

önemli olduğunu, Ege Denizi'ndeki adaların Yunanistan'ın ayrılmaz ana karasını oluşturduğunu savunmaktadır (Gündüz,2009:330).

2.3.8. Ege Denizi'nde Karasuları ile İlgili Türkiye Tezleri

Ege Denizi, diğer denizlere nazaran yarı kapalı deniz özelliğine sahiptir. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 122 ve 123. maddelerinde ise devletlerin karasularının belirlenmesine konusuna yer verilmiş ve bu konuda devletlerin karasuları sınırlarını belirlerken taraflar arasında İşbirliğinin yapılması gerektiği ele alınmıştır. Türkiye, Ege Denizi'nin yarı kapalı deniz olduğu sebebiyle özel bir statüye sahip olduğunu, deniz hukuku çerçevesinde incelediğinde sahip olduğu statüyü de göz önünde bulundurulması gerektiğini savunmaktadır. Deniz Hukuku'nun uygulayacağı hükümler Ege Denizi'nin özel koşullarını yok saymaması ve eşit koşullar ilkesine göre belirlenmesi gerektiği tezini ortaya koymaktadır. Yunanistan, 12 millik karasuları sınırının genel hukuk kuralı olduğunu ve bu kuralın devletlere farklı genişlikte karasuları belirlenebileceği kriteri de ortaya koymaktadır. Deniz Hukuku'nun bu maddesi, her denizde uygulanabileceği anlamı taşımamakta, bahsi geçen sözleşmenin 3. maddesi de Türkiye'nin tutumunu destekler niteliktedir (Kargın,2010:54).

12 mil karasuları sınırı gelişigüzel uygulanabilecek bir kural değil, bu sözleşme devletlerin 12 mil karasuları sınırının olabileceğini öngörmektedir. Türkiye'nin savunduğu tez ise, tüm denizler ve ülkeler aynı coğrafi konuma sahip olmadığı ve karasuları genişliği sınırı belirlenirken coğrafi koşulların da göz önünde bulundurulması gerektiğini savunmaktadır. 1982 yılında imzalanan BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 123. maddesi ise, tarafların yarı kapalı deniz özelliği olan alanlarda tek taraflı eylemlerden kaçınması gerektiğine vurgu yapmakta, bu durumda Yunanistan'ın 12 mil karasuları uygulaması sözleşmeye aykırı bir durumdur. Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki bu tutumuna karşılık Türkiye, uluslararası hukuk çerçevesinde bu durumu tanımama hakkına da sahiptir (Aksu,2001:64).

Yunanistan ve Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki karasuları genişliği tartışması iki ülkenin de farklı görüş ve bakış açılarından dolayı sorunun ileri bir boyuta taşınmasını ve süreklilik haline gelmesine sebebiyet vermektedir. Yunanistan ise kararlı olduğu, zamanı geldiğinde bunu uygulayacağı konusunda açıklamalar da yapmıştır. Böyle bir durumda, Yunanistan ve Türkiye arasında sıcak bir çatışmanın yaşanabileceği, tarafların birbirlerinin toprak bütünlükleri, ulusal çıkarları ve egemenlik hakları

konusunda tehdit oluşturdıkları Türkiye tarafından net olarak alışılmaktadır (Hayta,2006:316).

Yunanistan ve Türkiye'nin kıyıdaş iki ülke olduğu Ege Denizi'nde, Lozan Antlaşması ile karasuları sınırı 3 mil olarak kabul edilmiştir. Yunanistan Devleti ise 1936 yılında tek taraflı olarak, kendi ülke sınırları içerisinde yayımlamış olduğu bir kanun ile Ege'de karasuları sınırını 6 mile çıkarmıştır. Aradan geçen uzun yıllar sonrasında Türkiye ise 1964 yılına gelindiğinde Ege Denizi'ndeki karasuları sınırını 6 mil olarak uygulamaya başlamış, bu süreçte büyük sorunlar yaşanmamıştır. Fakat asıl sorun, Yunanistan'ın 6 mil olarak uygulamış olduğu karasularını 12 mil olarak uygulamasıyla başlamış ve bu isteğini BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne dayandırmıştır. Türkiye ise bu tutuma karşılık, bu durumda Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki haklarının elinden alındığını ve böyle bir kararı kabul etmeyeceğini, tanımayacağını belirtmiş, bu durumda Yunanistan'ın kendisine karşılık savaş nedeni olarak kabul edeceğini belirtmiştir.

2.3.9. Karasuları Sorunu ile ilgili Uluslararası Hukuk Kuralları

Karasuları, bazı özel durumlar dışında, bir deniz ülkesinin kıyısı boyunca uzanan ve o ülkenin tam egemenliği altında bulunan bir deniz alanıdır. Bu husus, deniz hukukunun ilk kapsamlı uluslararası toplantısı olan 1930 Lahey Kodifikasyon Konferansı, 1944 Şikago Sivil Havacılık Anlaşması ve 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri gibi önemli uluslararası belgelerde açıkça belirtilmiştir. Sonrasında kabul edilen 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi de karasularının hukuki niteliğini tanımlarken, bu alanın kıyı devletinin kara ülkesi, iç suları ve takımda devleti olması halinde takımda sularının ötesine uzanan bitişik bir deniz bölgesi olduğunu ifade etmiştir.

Milletler Cemiyeti'nin 1930 Lahey Kodifikasyon Konferansı'nda karasularının genişliği konusundaki tartışmalarda, delegelerin kişisel görüşleri farklılık göstermiştir. Örneğin Yunanistan, 3 deniz milinin kabul edilebileceğini savunurken, Türkiye bu konferansta görüşünü 6 mil olarak ortaya koymuştur. O dönemde 3 deniz mili ilkesi yaygın bir görüş olmasına rağmen, bu konuda uluslararası hukuk kuralı bulunmamaktadır. Bazı devletlerin ulusal çıkarlarına ters düştüğü için evrensel bir kabul görmemiştir. 1958 konferansından sonra 1960 yılında düzenlenen İkinci Deniz Hukuku Konferansı'nda da karasuları genişliği konusunda fikir birliğine varılmamış,

ancak 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 3.maddesiyle devletlere karasularının genişliğini belirleme yetkisi tanınmıştır. Bu yetki ile karasuları genişliğinin en fazla 12 deniz mili olabileceği uluslararası düzeyde kabul edilmiştir (Mengi,2008:5).

Sonuç olarak, karasularının hukuki statüsü ve genişliği konusundaki uluslararası hukuk zaman içinde gelişmiştir. Başlangıçta farklı görüşler ve uygulamalar olsa da 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ile 12 deniz mili azami sınır olarak genel kabul görmüştür. Karasuları genişliği konusundaki tartışmalar, devletlerin ekonomik çıkarları, coğrafi konumları ve güvenlik kaygıları gibi farklı milli menfaatlerinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin karasuları genişliği konusunda başlangıçta daha çekingen bir tutum sergilerken, zamanla uluslararası hukukun genel eğilimine uyum sağlandığı söylenebilir. Ancak Ege Denizi'nin özel bir coğrafi özelliği sahip olması nedeniyle Türkiye'nin bu konudaki hassasiyeti devam etmektedir. Özetle, karasularının kıyı devletinin egemenliği altındaki deniz bölgesi olduğunu ve genişliğinin tarihsel süreç içerisinde tartışmalara sebebiyet vermesine rağmen, 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ile karasuları genişliğinin 12 deniz mili olarak uluslararası hukukta genel kabul gördüğü de ortadadır. Fakat, Türkiye ve Yunanistan gibi devletlerin özel siyasi ve coğrafi koşulları nedeniyle bu konuda farklı yaklaşımları ve anlaşmazlıkları devam etmektedir.

2.4. Kardak Krizi

Kardak krizinin başlangıcı, 25 Aralık 1995 tarihinde Figen Akat adlı Türk yük gemisinin Kardak kayalıklarına çarpmasıyla yaşandı. Kaza yerine gelen Yunan deniz güvenliği unsurları, kayalıkların Yunanistan'a ait sularda yer aldığını söyleyerek kurtarma işlemini Yunanistan'a ait bir araçla yapacaklarını bildirdiler. Buna karşılık gemi kaptanı, bulundukları yerin Türk suları olduğunu ve Türk Sahil Güvenliğinden yardım talep ettiklerini belirtti. Türk Dışişleri Bakanlığı ile Ankara'daki Yunanistan Büyükelçiliği arasındaki görüşmeler neticesinde, Figen Akat gemisi 26 Aralık 1995'te Güllük Limanı'na çekilmeyi başardı. Bu olay sonrasında iki ülkenin dışişleri bakanlıkları arasında yapılan resmi notalarla Kardak kayalıklarının mülkiyeti konusundaki tartışmalar resmîyet kazandı ve böylece tansiyon yükselmeye başladı.

Yaşanan bu diplomatik gelişmeler esnasında, Yunanistan'da henüz kurulma aşamasındaki Kostassimitiz Hükümeti varken, 20 Ocak 1996 tarihinde Kardak Krizi Yunan kamuoyunda geniş yer buldu. Neticede, diplomatik müzakereler yapılırken, her

iki ülkenin medyası da bu konuyu yoğun bir şekilde işlemesi, politikacıların bu durumu ulusal bir dava olarak benimsemesine yol açtı. 26 Ocak 1996'da Yunanistan'a bağlı Kalimnos Adası'ndan bir topluluğun Kardak kayalıklarına çıkarak Yunanistan bayrağını oraya yerleştirmesi, 27 Ocak'ta Hürriyet Gazetesi'nin iki muhabirinin kayalıklardaki Yunan bayrağını söküp yerine Türk Bayrağı'nı asmasıyla karşılık buldu. Bu bayrak dikme rekabeti, tansiyonu daha da yükselterek diplomatik alandaki çekişmenin daha da şiddetlenmesine sebep oldu (Aksu,2008:27).

Krizin büyümesi ve kuvvet kullanımına da başlandığı dönemde, Türk Dışişleri Bakanlığı açıklama yapmıştır. Bu açıklamada, sorunun zor kullanılarak ya da bayrak savaşına dönüştürülerek çözülemeyeceği, konunun müzakereler yoluyla iki devletin karşılıklı diyalogları ile çözülmesi gerektiğini belirtmiştir. Buna rağmen Yunanistan bu açıklamayı görmezden gelmiş, 28 Ocak 1996 günü on iki kişilik bir Yunan Timi Yunan Bayrağı'nı çekerek Kardak'a konuşlanmıştır. Bu bölgeye Yunanistan Deniz kuvvetlerinin sevk edilmesiyle de kriz içinden çıkılamayacak bir hal almıştır. Bu durum neticesinde, Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi çağırılmış, Türkiye'nin tepkisini içeren bir Nota verilmiştir (Kurumahmut,1998:20-21). Türkiye bu notada, 1932 yılında İtalya ile imzalamış olduğu protokole ve 1947 Paris Antlaşması'na atıfta bulunmuş, bahsi geçen metinlerde adaların kime ait olduğunu net bir şekilde belirtilmediğini vurgulamıştır. Bu sebepten ada, adacık ve kayalıkların aidiyetini belirlemek için görüşmelere hazır olduğunu belirtmiş, ek olarak Kardak kayalıklarına yerleşen Yunan askerlerinin geri çekilmesini istemiştir. Bu karşılık olarak aynı gün içerisinde dönemin Yunanistan Başbakanı Smithis, Ege Denizi'ndeki krizlerle ilgili yaptığı açıklamada, Türkiye'nin Yunanistan'a yönelik yapmış olduğu saldırgan milliyetçiliğin karşılığının kesin ve sert olacağını belirtmiştir. Ellerindeki tüm mevcut araçları Türkiye'ye karşı kullanacaklarını açıklamış, Türk gemilerinin Yunanistan deniz yetki alanlarından ayrılmasını istemiştir. Tüm bunlara ek olarak Yunanistan Dışişleri Bakanı ise 30 Ocak 1996'da Yunanistan Parlamentosu'nda bir konuşma gerçekleştirmiştir. Bakan bu konuşmasında, Türkiye'nin Kardak kayalıklarındaki Yunanistan'a ait olan bayrağı kesinlikle indiremeyecekleri belirtmiş, bu kayalıkların Türkiye ile hiçbir şekilde müzakere yoluyla çözüme kavuşturulamayacağını dile getirmiştir. Bu tutuma karşılık olarak Türkiye ise sorunun diplomatik yollarla çözülmesi için ABD başkanıyla iletişim sağlamış, AB ve NATO nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Türkiye'nin pozitif yaklaşımlarına rağmen Yunanistan asker ve gemilerini Kardak kayalıklarından

çekmemiştir. 30 Ocak gününü 31 Ocak'a bağlayan gece Türkiye, Türk Deniz Kuvvetlerine bağlı özel kuvvetler, Yunanistan askerlerinin bulunmadığı Batı Kardak'a gizlice yerleşmiştir. Bu da Türkiye ve Yunanistan arasında bu krize yeni bir ivme kazandırmıştır (Batur,2004:30).

Türkiye'nin yapmış olduğu bu hamle neticesinde Yunanistan Kardak kayalıklarında hiçbir askeri faaliyet gerçekleşmeden geri çekilmiştir. Dönemin ABD Başkanı Clinton telefon ile, Cumhurbaşkanı Demirel'i, Başbakan Çiller'i ve Yunanistan Başbakanı Smithis ile görüşmüş, Yunanistan 31 Ocak 1996'da Kardak kayalıklarından askerlerini çekmiş, sonrasında da Türk Komandoları kayalıklardan ayrılmıştır (Şihmantepe,2002:90-92).

Özetle, Kardak Krizi Figen Akat isimli geminin 25 Aralık 1995 günü karaya oturmasıyla başlamıştır. Tarafların askeri güçlerini kayalıklardan çekmesiyle sonuçlanan bu kriz, toplamda otuz sekiz gün sürmüştür. Yunanistan'ın Kardak kayalıklarına asker çıkarmasına karşı Türkiye, diplomatik yol izlemeyi teklif etmiş fakat Yunanistan bunu reddetmiş ve egemenlik hak iddiasında bulunmuştur. Türkiye krizi daha da çıkılmaz bir hale getirmemek için ABD Başbakanı ile diplomatik görüşme sağlamış, bu sayede de ABD krizin çözümünde arabulucu ülke olarak krizin sonlanmasında etkin bir rol oynamıştır. Yunanistan, Kardak kayalıklarına konuşlandıktan sonra Türkiye'nin de karşılık vermesinden tedirgin olmuş ve geri adım atmak durumunda kalmıştır. Türkiye ise bu kriz yönetiminde, Yunanistan'ın aksine savunmacı bir politika izlemiş ve savaş taraftarı olmayan ülke konumunda olmuştur (Aksu,2008:199).

BÖLÜM III

AVRUPA BİRLİĞİ ve EGE DENİZİ ÜZERİNDE GELİŞMELER

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş süreci, yıllardır devam eden zorlu ve uzun bir süreç halini almıştır. Avrupa Birliği, Türkiye'nin birliğe giriş sürecinde özellikle Ege sorunu konusuna, Avrupa Birliği'nin olumlu veya olumsuz bir şekilde taraf olup olmayacağı Türkiye için önemlidir. Avrupa Birliği'nin içerisinde neler barındığı, Türkiye için neden bu kadar önem teşkil ettiğini, Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki tarihsel gelişimi ve Avrupa Birliği'nin Ege sorunundaki çözümündeki tutumunu ele almak aynı zamanda Türkiye'nin bu süre zarfında Avrupa Birliği'nden beklentilerine değinmek ve irdelemek yanlış olmayacaktır.

3.1. Türkiye'nin AB'ye Giriş Sürecinin Ege Denizi Sorunlarına Etkisi

3.1.1. Avrupa Birliği'nin Tarihi

I. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya önemli fikirler çıkmış olsa da Avrupa kıtasında siyasi temelli ve çoğulcu demokrasiyi sağlama, insan haklarını korumayı amaçlayan birliğin oluşması, II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1949 yılında Strazburg'da kurulmasıyla oluşmuştur.

Dönemin Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman 9 Mayıs 1950 tarihinde, birleşik Avrupa'nın temellerini atmış olan Schuman Planı'nı yayımlamıştır. Bu plan içerisinde Avrupa'da barışın inşa edilebilmesi için Almanya ve Fransa dostluğunun çok iyi olması gerektiği vurgulanıyordu. Schuman Planı'na göre, uzun zamandır Avrupa'da, Almanya ve Fransa arasında devam eden çekişmenin sonlandırılması için yüksek bir otoriter yönetimin oluşturulması, Fransa ve Almanya'nın ortak kömür ve çelik üretiminin sağlanması ve bu doğrultuda oluşturulan örgütün de bütün Avrupa ülkelerinin katılımına açık tutulmasıydı.

Tüm bunlar ele alındığında, Paris'te 1951 yılında, Fransa, Federal Almanya, Belçika, İtalya, Hollanda ve Lüksemburg bir araya gelerek Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kurmuşlardır. Bu durumda söz konusu devletler, AKÇT'nin

kurulmasıyla ilk defa kendi iradeleri ile var olan ulusal egemenliklerinin bir kısmını ulus üstü bir kuruma devretmişlerdir. Bugünkü Avrupa Birliği'nin temelleri tam olarak AKÇT ile atılmıştır. Avrupa'da kömür ve çelik sektöründe başlayan bu ekonomik entegrasyon barışın sağlanmasının da ilk adımını oluşturmuştur.

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun 6 üye ülkesi, 1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) oluşturan Adlaşma imzalanmıştır. 1 Ocak 1958'de yürürlüğe giren Roma Andlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu gibi Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu EURATOM'da kurulmuştur. AKÇT, AET ve EURATOM topluluklarının kurucu üyeleri 1965 yılında imzalamış oldukları "Birleşme Andlaşması" (Füzyon Andlaşması) sonucunda, tek bir Parlamento oluşturulmuştur. Aynı zamanda bunlara ek olarak bütçeleri birleştirilmiş ve bu topluluklar "Avrupa Toplulukları" terimi kullanılmaya başlamıştır. Topluluk içerisindeki üyelerin gümrük alanlarının, tek bir gümrük haline gelmesi ise 1968 yılında Gümrük Birliği'nin tamamlanarak yürürlüğe girmesiyle sonuçlanmıştır.

Danimarka, İngiltere ve İrlanda'nın 1972 yılında Avrupa Topluluğuna üye olmasıyla beraber Birliğin genişlemesi gerçekleşmiştir. Daha sonra, Yunanistan'ın 1981 yılında ve 1986 yılında da Portekiz ve İspanya'nın birliğe katılmasıyla beraber üye sayısı 12'ye yükselmiştir.

Schengen Andlaşması ise 14 Haziran 1985'te Belçika, Lüksemburg, Almanya, Fransa ve Hollanda tarafından imzalanmıştır. 18 Mayıs 1999 tarihinde ise, birlik üyesi olmayan Norveç ve İzlanda'nın da Avrupa Birliği'nin serbest dolaşım alanına dahil edilmesi amacıyla anlaşma yapılmıştır. İsviçre'de 5 Haziran 2005 tarihinde yapılan referandum sonucunda Schengen Anlaşması'nı kabul etmiştir.

Avrupa Topluluklarını kuran adlaşmalar ile Avrupa Tek Senedi, 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe girmiş, Avrupa Tek Senedi ile yeni ortak politikalar geliştirilmiş ve mevcut olan politikalar da geliştirilmiştir. Bu eksende Roma Antlaşması'na ekonomik ve sosyal uyum, sosyal politika ve çevre gibi konularda yeni maddelere yer verilmiştir. Avrupa Tek Senedi ile, daha önceki yıllarda oybirliğinin gerekli olduğu, hizmetler, Ortak Gümrük Tarifesi'nde değişiklik yapılması, ortak ulaşım politikaları ve sermayenin serbest dolaşımı gibi konularda alınan kararların nitelikli çoğunluk ile sağlanmasına karar verilmiştir. Yine Avrupa Tek Senedi ile üye ülkeler arasında "Avrupa Siyasi İş birliği" aracılığıyla dış politikada İşbirliği yapılması karara bağlanmıştır (Bulut,2010:113)

Avrupa Topluluğu'nda ortak merkez bankası ve tek para birimi “ekonomik ve parasal birlik” ile savunma politikası ve ortak dış politika çerçevelerine dayalı “siyasi birlik” kurulmasına ışık tutan ve Avrupa Birliği'ni kuran andlaşma ise, 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanmış ve 1 Kasım 1993'te yürürlüğe girmiş olan Maastricht Andlaşması'dır. Maastricht Andlaşması'nın Avrupa vatandaşları için hedeflediği birtakım uygulamaları olmuştur; enflasyonsuz, sürdürülebilir ve çevre korumasına önem veren bir büyümenin sağlanması, ekonomik faaliyetlerinin uyumlu ve dengeli gelişiminin gerçekleştirilmesi, üye ülkelerinin ekonomilerinin uyum içinde birbirlerine yaklaşmasını hedeflemiştir.

Maastricht Andlaşması kapsamında, Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin vatandaşlarına yaşadıkları ülkenin belediyelerinde seçme ve seçilme hakkını veren Avrupa vatandaşlığının oluşturulması, tek paraya geçilmesini sağlayacak bir parasal ve ekonomik birliğin kurulması, Avrupa güvenliğini sağlayacak, insan hakları ve demokrasi gibi ortak değerleri savunacak ortak dış ve güvenlik politikasının oluşturulması, yanı sıra Avrupa Birliği'nin iç güvenliğini sağlamak amacıyla içişleri ve hukukta işbirliğin sağlanması konularına değinilmiştir.

Tüm bunlar sonucunda, Avrupa Toplulukları'nı oluşturan, AKÇT, AET ve EURATOM Maastricht Andlaşması ile Avrupa Birliği'ne dahil olmuştur. Daha önce bahsedilen yetkiler ve ekonomik parasal birlik de Avrupa Birliği'nin birinci ayağına dahildir. İkinci ayağı ise Avrupa çapında savunma politikasını başlatmayı hedeflemektedir. Yani AB'nin ikinci ayağı, Ortak Dışişleri Güvenlik Politikasını içermektedir. Üçüncü ayağına geldiğimizde ise, İçişleri ve Adaleti kapsadığını görmekteyiz.

Tüm bunlar çerçevesinde siyasi iltica ve göç konularında aralarındaki İşbirliği ve temasları artırmak isteyen Avrupa Birliği'nin üye ülkeleri, Avrupa Polis Ofisi (Europol) kurmuşlardır. Fakat Maastricht Andlaşması ile oluşturulmuş olan AB'nin üç ayağından ikinci ve üçüncü ayağı, hükümetler arası karakterleri ve karar alma mekanizmalarından dolayı, birinci ayağından farklılık göstermektedir. Bu alanlarda Avrupa Birliği'ni oluşturan üye ülkeler, Balkanlar Konseyi ya da Avrupa Birliği Zirveleri aracılığıyla girişimde bulunabilirler. Fakat bunlara dayanarak alınan karar Adalet Divanı önünde bir bağlayıcılıkları yoktur, çünkü alınan kararlar siyasi nitelik taşımaktadır.

Siyasi kriterler, her koşulda hukukun üstünlüğü, AB Antlaşması'nın tam üyelik ile ilgili maddesine eklenmiş olan demokrasinin güven altına alındığı istikrarlı bir

kurumsal yapı ve insan hakları ve azınlık haklarına saygı koşullarını içerisinde bulundurmaktadır. Ekonomik kriterler ise, Avrupa Birliği'nde yer alan piyasa güçlerine ve rekabet baskısına karşı koyabilme kapasitesi ve iyi işleyen pazar ekonomisini içerisinde bulundurmaktadır. Topluluk müktesebatının kabulüne baktığımız zaman, Avrupa Birliği'nin ekonomik ve parasal hedeflerine ek çeşitli siyasi hedeflerine de bağlılık. Avrupa Birliği 1 Ocak 1995 tarihinden itibaren "AB" olarak anılmaya başlanmıştı. Aynı yıl içerisinde Finlandiya, İsveç ve Avusturya'nın katılımıyla, Avrupa Birliği 15 üyeden oluşan birlik haline gelmiştir. 1996 yılının mart ayında başlayan hükümetler arası konferans, Avrupa Birliği'nin genişlemesi ve tek para birimine geçiş, 16-17 Haziran 1997 günlerinde gerçekleşmiş olan Amsterdam Zirvesi ile tamamlanmıştır.

Amsterdam Zirve toplantısında Avrupa Birliği'nin, 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren tek para birimi olan Euro'ya geçilmesi ve 5. genişleme sürecine başlaması teyit edilmiştir. Bütün bunlara ek olarak, Adalet ve Güvenlik Politikası, Ortak Dışışleri ve Savunma Politikası ve Maastricht Antlaşması'ndaki birtakım değişiklikleri içeren Amsterdam Andlaşması imzalanmış ve 1999 yılının mayıs ayında da yürürlüğe girmiştir.

AB'nin, Doğu ve Merkez Avrupa devletlerine doğru genişleme düşüncesi dikkate alınarak, siyasal ve kurumsal yapısının güçlendirilmesi Amsterdam Andlaşması'nın hedeflerinden biri olmuştur. Fakat Amsterdam Andlaşması, genişleme konusunda temel kurumsal mekanizmaları oluşturmada bekleneni karşılayamamıştır. Fakat, ortak karar mekanizmasını daha kolay işler hale getirecek bazı önemli değişiklikleri beraberinde getirmeyi başarmıştır.

Amsterdam Andlaşması'nın temel amacı; göç, sığınma ve suçla mücadele, dış sınır denetimleri, suçları önlemeye ilişkin uygun tedbir aracılığıyla kişilerin serbest dolaşımının garanti edildiği, adalet ve özgürlük alanı yaratarak AB'yi korumak ve geliştirmektir. Amsterdam Adlaşmasıyla beraber, Avrupa Topluluğu Avrupa Birliği içerisinde bireylerin serbest dolaşımın gerekli olduğu ölçüde, dış sınırlar, göç ve iltica ve buna ek olarak medeni hukukta adli İşbirliği konularında mevzuat çıkarma yetkisini ele almıştır.

Avrupa Birliği, genişleme süreci devam ederken derinleşmeye yönelik çabalarını da sürdürmüştür. 1 Ocak 1999 gününde Avrupa Birliği'ne üye 11 ülkede (Finlandiya, Almanya, Belçika, Avusturya, İtalya, Fransa, İspanya, Hollanda, Portekiz, İrlanda, Lüksemburg) Euro resmi para birimi haline gelmiştir. İngiltere ve

Danimarka ile birliğe katılma şartlarını karılamayan İsveç ve Yunanistan ise aday ülkeler olarak kalmışlardır. Avrupa ortak para birimi olan Euro, 1 Ocak 2002 tarihinde 12 ülkede madeni para ve kâğıt para olarak kullanılmaya başlanmıştır. Aday ülke olan Yunanistan'ın da o yıllarda iyileşen ekonomi durumu neticesinde Euro alında katılımcı üye olmaya hak kazanmıştır (Bulut,2010:120).

Avrupa Birliği'nin tüm üye devletleri, 26 Şubat 2000 tarihinde imzalanan Nice Andlaşması'nın onaylamıştır. Üye devletleri tarafından onaylanan Nice Andlaşması 1 Şubat 2003 tarihinde de yürürlüğe girmiştir (Fırat,2006:68).

Nice Andlaşması'nın amacı, Avrupa Birliği'ne yeni üyeler dahil ederek birliğin genişlemesini sağlamak. Aynı zamanda Avrupa Birliği'ne üye 15 ülke ve diğer aday ülkeler fakat aday ülke içerisinde yer alan Türkiye hariç, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Komisyonu'ndaki üye sayılarının dağılımı ile Avrupa Birliği Konseyi'nde karar alınırken kş oy ağırlıkları belirlenmiştir. Bunlara ek olarak Bakanlar Konseyi'ndeki ağırlıklı oy oranlarını da değiştirmiştir. Estonya, Macaristan, Letonya, Çek Cumhuriyeti, GKRY, Slovakya, Litvanya, Malta, Slovenya ve Polonya'nın katılımlarıyla 1 Mayıs 2004 Tarihinde ismi geçen 10 ülke ile Avrupa Birliği, beşinci ve bu zamana kadar göstermiş olduğu en büyük genişlemesini de gerçekleştirmiştir (Fırat,2006:74)

3.1.2. Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri Tarihi

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkisi, 6 ülke tarafından kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na, Türkiye'nin 31 Temmuz 1959 tarihinde ortaklık için yapmış olduğu başvuruya kadar uzanmaktadır. Türkiye'nin başvurmuş olduğu Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun Bakanlar Konseyi, başvuruyu kabul etmiş böylece AET ve Türkiye arasındaki ortaklığa sebep olan Ankara Anlaşması, 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanmıştır (Bulut,2010:121).

Ankara Antlaşması, hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihai dönem olarak toplamda üç farklı dönem şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ankara Anlaşması'nın birinci dönemi olan hazırlık dönemi, 5 yılı kapsamaktadır. Geçiş dönemi ise, 1973 yılı itibarıyla 12 ve 22 yıl olarak farklı iki ayrı dönemi kapsamaktadır. Bunlara bakıldığında, Katma Protokol'de Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'nun Ortak Tarım Politikasına uyumu, malların serbest dolaşımı, ulaştırma ve ekonomi gibi konuların

AT mevzuatına uyum sağlaması, hizmetlerin serbest dolaşımı ve ekonomi ve ulaştırma gibi konuların yine AT mevzuatına uyum sağlaması öngörülmüştür.

Ayrıca Ankara Antlaşmasıyla ortaklık ile alakalı konuları görüşen ve periyodik olarak toplanan bir Ortaklık Konseyi oluşturulmuştur. Ortaklık Konseyi, gümrük birliğinin nihai aşamasının uygulamaya konulmasıyla genişletilmiştir. Türkiye, Avrupa Birliği'ne yönelik gümrük vergilerinin sanayi ürünleri için kaldırması ve diğer üçüncü devletlerine karşı da Avrupa Topluluğunun içerisinde bulunan ülkelerin uygulamış oldukları vergilerin uygulanması 1973 yılında imzalanmış olan Katma Protokol ile kabul edilmiştir. Buna bağlı olarak rekabet gücü zayıf olmuş olan sanayi dalları için 22 yıllık vergi indirimi takvimi ve sanayinin ortaya çıkarmış olduğu ürünler için de 12 senelik vergi indirimine geçiş süresi öngörülmüştür (Bulut,2010:122).

Fakat, Türkiye geçiş dönemindeki sorumluluklarını yerine getirememiştir. Bundan dolayı 1978-1988 yılları arasında Türkiye'nin AB'ye uygulamış olduğu gümrük vergilerindeki indirimler durdurulmuştur. Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki ilişki ve diyaloglar 1980 darbesi ile kesintiye uğramıştır. Kesintiye uğramış olan ilişkiler, Türkiye'nin AB'ye 14 Nisan 1987'de yapmış olduğu tam üyelik başvurusuyla ivme kazanmıştır. 1993 yılında Gümrük Birliği müzakerelerinin başlamasıyla beraber Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkileri yeniden bir ivme kazanmıştır. 1 Ocak 1996 tarihinde, iki yıl sürmüş olan müzakereler sonucunda Ortaklık Konseyi'nin de kararıyla AB ve Türkiye arasında Gümrük Birliği yürürlüğe girmiştir. 13 Ekim 1999 gününde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından açıklanmış olan raporda Türkiye'ye üyelik için perspektif verilmesi önerilmiştir. Bununla beraber de Türkiye, Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak 1999 yılının aralık ayında Helsinki Zirvesi'yle kabul edilmiştir. Helsinki Zirvesi ile alınmış olan karar Türkiye-AB ilişkilerinde bir dönüm noktasını ifade etmektedir.

Zirve sonrasında Türkiye'nin de artık içerisinde bulunduğu aday ülkeler ve Türkiye, reformlarını desteklemeye ve teşvik etmeye yönelik, Avrupa Birliği'ne katılımından önce stratejiden yaralanmaya başlamış, üç yıl aradan sonra ilk defa 2000 yılının nisan ayında Türkiye'nin başkanlığında Ortaklık Konseyi bir araya gelmiştir. Ortaklık Konseyi'nde önemli iki siyasi karara varılmıştır. İlk olarak, Türkiye ve Avrupa Birliği satın alma hususunda karşılıklı bir şekilde birbirlerinin piyasalarına açılması ve bu piyasalarda hizmetlerinin serbestleştirilmesi amacıyla yapılacak olan anlaşmalar için müzakerelerin başlaması ve ikincisi de ortaklık komitesi çerçevesinde

sekiz alt komitenin oluşturulması gerektiği kararına ulaşılmıştır. Bahsi geçen müzakerelerin ilk turu gerçekleştirilmiştir.

8 Mart 2001 tarihinde Katılım Ortaklığı Belgesi, Avrupa Birliği Konseyi tarafından kabul edilmiştir. Kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgesi, Avrupa Birliği'nin katılım kriterlerinin karşılanması ve ilerleme kaydedilmesi amacıyla Türkiye nezdinde önceliklerin belirlendiği bir yol haritası niteliği taşımaktadır. Bahsi geçen belgenin amacı, 2000 yılının Düzenli Raporu'nda tanımlanmış olan çalışma gerektiren öncelikli alanları ve bu öncelikli alanları hayata geçirmek için Türkiye'ye daha önce sağlanmış olan maddi olanakları ve bu olanakların bağlı olacağı koşulları bir çerçeveye etrafında bir araya getirmektir.

Ulusal Program, ekonomik yenilik ve geniş çaplı siyasi gündemi ortaya koymaktadır. Programın koordinasyonu, uygulanması ve izlenmesine dair öngörülen kararlar da kararname olarak kabul edilmiştir. 2001 yılında İsveç'te yapılmış olan Avrupa Konseyi'nde bahsi geçen program olumlu gelişme olarak ele alınmıştır (Uğur,2000:64).

Katılım Ortaklığı Belgesi'nin hazırlanması, Gümrük Birliği'nin geliştirilmesi buna ek olarak derinleştirilmesi, mali İşbirliğinin arttırılması ve bununla beraber Türkiye'ye verilecek olan mali yardımların bütçe kalemine alınması yönünde karar alınmıştır (Bulut,2010:123). Tüm bu gelişmeler sonrasında Avrupa Komisyonu, Türkiye'yi ilgilendiren konu olarak gözden geçirilmiş olan Katılım Ortaklığı Belgesi'ni 25 Mart 2003 tarihinde yayımlamıştır. Türkiye ise yeniden güncellediği Ulusal Programı 23 Temmuz 2003 tarihinde Resmî Gazete 'de yayımlamıştır. Yayımlanan bu program içerisinde kısa ve orta vadeli hedefler net bir şekilde belirtilmektedir.

2004 yılının aralık ayında Brüksel'de yapılan Avrupa Birliği Konseyi Zirvesi'nde, 6 Ekim 2004 gününde Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan rapor ve tavsiye kararı neticesinde Türkiye ile müzakerelerin 3 Ekim 2005 gününde başlamasına oybirliğiyle karar verilmiştir. AB Konseyi Zirvesi sonrasında ise, 17 Aralık da sonuç bildirgesi yayınlanmıştır.

Türkiye ile müzakere konusunda, Avrupa Birliği Konseyi, 23. Paragraf çerçevesinde bir öneri sunmaya davet etti. 3 Ekim 2005 gününde ise bahse geçen müzakereleri açmak için, Avrupa Birliği Konsey'i bu müzakere çerçevesi üzerinde anlaşmanın sağlanması için çağırmıştır. Bahsi geçen Müzakere Çerçeve Belgesi içerisinde, Türkiye ve Yunanistan arasında kaydedilen ilerlemenin ne ölçüde olduğu,

Türkiye'nin iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde koşulsuz taahhüdüyle hali hazırda her iki ülkenin de içerisinde bulundukları sınır anlaşmazlıklarının gerektiği noktalarda Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisinin de içinde bulunduğu Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde yer alan her iki ülke arasında yaşanan anlaşmazlıkların barışçı yollara başvurulması ve çözümlenmesi ilkesine uygun olarak çözümlenmesi yükümlülüğü içermektedir. Tüm bunlara ek olarak, Türkiye'nin Katılım Belgesi Ortaklığı Belgesi'nin kısa vadelide olsa bunun içerisinde “tereddütsüz bir şekilde iyi komşuluk ilişkilerine bağlı kalmak, komşularıyla arasında gerginlik kaynağı olan hususlara çözüm bulmak ve sınır sorunlarının barışçıl yollardan çözümü sürecini olumsuz yönde etkileyecek hareketten kaçınmak” (Bulut,2010:126) da yer almaktadır.

6 Kasım 2007 gününde Avrupa Birliği Komisyonu'nun açıklamış olduğu, 2006 ve 2007 yıllarının ekim dönemini kapsayan Türkiye İlerleme Raporu'nda; “2. Geliştirilmiş Siyasi Diyalog ve Siyasi Kriterler 2.3. Bölgesel Konular ve Uluslararası Yükümlülükler” bölümünde “Sınır Uyuşmazlıklarının Barışçı Yollardan Çözümü” isimli başlık içerisinde Yunanistan ile ilişkiler konusuna yer verildi. Rapor içeriğinde ise Ankara ve Atina'nın içerisinde bulunduklarını ilişkilerinin geliştirmeye yönelik hedef ve gayretleri ele alınırken diğer yandan Yunanistan'ın, Türkiye'nin hava sahası ihlallerinden şikayetçi olduğuna da vurgu yapıldı. Tüm bunlara ek olarak, ege sorunu konusunda 2002 yılından bu yana devam eden görüşmelerin 36'ncı kez 2007 yılının mart ayında yapıldığına yer verildi. Türkiye ve Yunanistan sorunlarının çözümüyle alakalı Katılım Ortaklığı Belgesi ve Müzakere Çerçeve Belgesi içerisinde yer alan ifadeler yeniden tekrarlandı.

Sonuç olarak; rapor içerisinde iki belge göz önünde bulundurularak “Türkiye kendi sorunu çerçevesinde, gerektiğinde Lahey Adalet Divanı da dahil barışçıl yollarla çözümlenmesi” ve “barışçıl yöntemlerle çözülmesi hedeflenen sorunlara, olumsuz etki yapabilecek unsurlardan kaçınması” konusunda “yükümlülüğünün olduğu” söylendi. Bunlara ek olarak, karasuları sorunu konusundaki “casus belli” tehdidinde değişiklik olmadığının not edildiği belirtilmiş ve duyulan rahatsızlık dile getirilmiştir.

3.2. Türkiye ve Yunanistan'ın Ege Sorununun Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu

Ege Denizi'nde Türkiye ve Yunanistan arasında var olan sorunlar, yalnızca bu iki ülkeyi değil beraberinde bu iki devlet ile ittifak halinde olan diğer ülkeleri ve örgütleri de etkilemekte bunlara örnek olarak Avrupa Birliği ve NATO gösterilebilir. Türkiye ve Yunanistan Devleti'nin her ikisi de NATO'ya tam üye statüsünde yer alırken, AB ise yalnızca Yunanistan'ın tam üye olduğu uluslararası örgüt statüsündedir. Bu sebepten Yunanistan, AB'ye tam üyeliğinden ötürü Türkiye karşısında üstünlük sağladığı da görülmektedir (Aksu,2001:87).

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak tanınması, 1999'da Helsinki Zirvesi ile gelişmiştir. Bu sayede Avrupa Birliği ve Türkiye arasında yeni bir süreç başlamış, bununla beraber, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrasında uluslararası arenada görünürlüğünü tayin edecek bir gelişme olmuştur. Türkiye bir taraftan Amerika Birleşik Devletleri ile olan ilişkilerini sürdürürken, diğer taraftan da Avrupa'nın dışında kalmama çabası içerisine girmiştir. Üyesi olduğu NATO'nun içerisinde yer alması askerî açıdan avantaj olarak görünse de Avrupa Birliği'nin dışında kalması, yeni dünya düzeninde ekonomik ve siyasi konularında ne olacağı endişesi kaçınılmaz olmuştur. Bu endişeler neticesinde, yeni dönem içerisinde Türkiye'nin gerekli yenilikler için adım atmasının gerekliliğini işaret etmiş hem Kopenhag ölçütleri hem de Avrupa Birliği'ne üye olan devletler arasındaki anlaşmazlıkların ve sınır problemlerinin çözümünde hukuki ve siyasi mecburiyetler Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik öncesindeki uyum sürecinde gerçekleştirmesi gereken değişimler olarak kendisini göstermiştir. Türkiye'nin yapacağı bu değişimlerin, dış politika arenasındaki strateji değişikliklerinin karar alma mekanizmasına ne şekilde etki ettiğini incelediğimiz zaman karşımıza çıkan temel soru; Türkiye ve Yunanistan'ın arasında bulunan Ege Denizi sorununun Türkiye'nin aday olması durumunda, sürecin devamının nasıl ilerleyeceği ve nasıl bir neticeye varacağı sorusudur. Avrupa Birliği'nin, Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan Ege Denizi sorununa yaklaşımı iki farklı evrede incelenebilir. İlk olarak, 1981 yılında Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne tam üye olmasından 1995 yılına kadar geçen zamandır. İkincisi ise 1995 yılından itibaren günümüze kadar uzanan bir süreci kapsamakta, bu dönemlerde Avrupa Birliği'nin Türkiye ve Yunanistan sorunları ve ilişkileri konusunda belirgin farklılıklar görülmektedir. 1981 yılından 1995 yılına kadar geçen zaman diliminde Avrupa

Birliği, Türkiye ve Yunanistan ilişkilerinde açık bir şekilde taraf olmamayı hedeflerken, 1995 sonrası taraf haline gelmiştir. Avrupa Birliği'ne tam üyelik süreci için iki ülke arasındaki sorunların çözümünü ön koşul olarak belirtmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olma isteği ve AB'nin Türkiye'nin üyeliğine sıcak bakmaması, Türkiye ile Yunanistan ilişkilerinin öne sürülmesine zemin hazırlamıştır (Uğur,2000:83).

Yunanistan 1999 yılında gerçekleşen Helsinki Zirvesi'nde, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinden yana olduğunu açıkça belirtmesi, buna rağmen Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye karşı sergilemiş olduğu bu tavır, AB'nin iki devlet ilişkilerini kullanarak kullanmadığını düşündürmektedir. AB, Türkiye'nin tam üyelik konusunda belirtmiş olduğu “diğer devletlerle olan problemlerini çözme” şartı bir noktada doğru bir tutum olarak görünse de tüm adaylardan aynı şartı beklememesi dikkat çekicidir. Buna verilebilecek en doğru örnekte, GKRY'nin adadaki sorun çözülmemiş olmasına rağmen tam üyeliğinin kabul edilmiş olmasıdır. Avrupa Birliği'nin bu tutumu karşısında düşünülmektedir ki, AB tam üyelik sürecini siyasi önceliklerle değerlendirmektedir (Mendelson,2001:148).

Türkiye ile Yunanistan'ın yaşamış olduğu sorunlarının çözümünde, Avrupa Birliği'nin etkisi bir faktör olarak ele alınıp alınmayacağı tartışma konusudur. AB'nin öncesinde tarafsızlık ilkesini benimseyip, sonrasında taraf olduğunu açıkça belirtmesi, sorunların çözümünü daha karmaşık bir duruma gelmesine sebep olmuş, Türkiye Yunanistan arasındaki stratejik dengenin bozulması da kaçınılmaz olmuştur. Avrupa Birliği'nin son zamanlarda Yunanistan'a taraf olması, iki ülke arasındaki sorunların çözümünü zorlaştırmakta, durum eşitsizlik ve şartlılık ortamına evrilmiş olacaktır. Bu durumda, tarafların kendi istekleriyle gerçekleştirebilecekleri müzakereler sonucunda varacakları uzlaşmayı tehlikeye atmaktadır. Bu sebepten, Avrupa Birliği'nin, Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege Denizi sorununda izlemiş olduğu politika “çözümün bir parçası” olma eğilimde değil “sorunun bir parçası” olma yolunda ilerlediği görülmektedir. Yani, Türkiye'nin Yunanistan sorunlarına çözüm arayışında Avrupa Birliği'nin tutumu tartışmalıdır. AB'nin tutumunun ne olacağı, sorunun çözümünde etkisinin ne şekilde ilerleyeceği ve sürece nasıl yansıtılacağı incelenirken, Avrupa Birliği'nin somut olaylardaki politikalarını incelemek gerekmektedir.

Yunanistan ve Türkiye arasında bulunan anlaşmazlıkların çözümünde hukuki ve siyasi görüşmeler sağlanıp sonuca bağlanması gereken konulardan oluşmaktadır. Ege Denizi'nde bulunan sorunlar, iki ülkenin de iç hukuku sorunu haline gelmiş, bu

durumda da Avrupa Birliği hukukunun iki ülke arasındaki sorunu çözebilme niteliği bulunmamakta, bu sebepten de tarafların daha önce kabul etmiş olduğu ve imzacı devlet statüsünde bulundukları uluslararası sözleşme ve metinlerin sorunların çözümünde uygulanması düşünülmektedir. Avrupa Birliği içerisinde devletler arasındaki sorunların ne şekilde ele alındığını inceleyecek olursak; AB, devletler arasında yaşanan sorunların doğrudan ele alınıp ve sonrasında kesin bir sonuca varılabildiği bir örgüt statüsünde yer almamaktadır. AB içerisinde ye devletleri bir arada tutan maddelere yer verilmiş ve bu devletler arasında yaşanacak olan sorunların çözümü için Avrupa Birliği Adalet Divanı'na başvurulmakta, siyasi nitelik taşıyan sorunlar da ise AB'nin zirve ve komisyon toplantılarında çözüme kavuşturulmak için bir araya gelinmektedir. Buradan da anlaşılmalıdır ki, AB hukuku ve uluslararası hukuk arasında farklar bulunmakta, iki ülkenin aralarında yaşamış oldukları ve egemenlik alanları ile alakalı konularda uluslararası hukuka başvurması gerekildiği savunulmaktadır (Gnuğur,1996:43).

Yukarıda bahsedilen konular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'nin AB'ye ye devlet olmamasından dolayı Avrupa Birliği'nin iki devlet arasındaki sorunların çözümüne müdahale etmesi imkânsız olup bu durumda çözüm yollarını Uluslararası Adalet Divanı'nda aramaları gerçeğiyle yzleşilmektedir. Fakat Türkiye, sorunu Adalet Divanı'na taşıtmaktan ziyade iki ülke arasında müzakere ve işbirliği yoluyla çözülmesi taraftarıdır.

3.2.1. Türkiye ve Yunanistan Sorunu erevesinde AB'nin Muhtemel Yaklaşımı ve Sonuçları

Türkiye ve Yunanistan'ın Avrupa Birliği ile ilişkilerinin üç farklı açıdan incelemek mümkündür. İlk olarak, eğer hem Türkiye hem de Yunanistan AB yesi değilse, Avrupa Birliği böyle bir durumda denge unsuru olarak düşünülebilir. İki devletin ilişkisi Avrupa Birliği üzerinden yürütmenin taraflara herhangi bir avantaj sağlamayacağı düşünülebilir. Ancak, taraflar AB'yi kendi ulusal çıkarları için rekabet alanı olarak görürlerse, Avrupa Birliği'nin tarafsızlığını uzun süre koruması zorlaşacaktır. Bu sebepten ötürü, Türkiye ve Yunanistan'ın kendi aralarında müzakereler yapmaktan kaçınmalarına neden olabilir. İkinci yaklaşım ise taraflar arasındaki ikili müzakereler devam ederken, AB üzerinden de ilişkiler yürütülmektedir. Bu aşamada, Avrupa Birliği'nin taraflara eşit bir mesafede olduğu

varsayılabilir. Bunun sonucunda da İşbirliği ve taraflar arasındaki uzlaşmanın zemini oluşabilir. Fakat, AB'nin taraflardan birine daha fazla yakınlaşması ve iki devletten birini üye olarak AB içerisine alması, mevcut dengeyi tamamen bozarak asimetrik bir duruma yol açacaktır. Yunanistan'ın AB üyeliği sonrası Türkiye'nin 1987 yılındaki üyelik başvurusu ve 1995-96 yıllarındaki Gümrük Birliği süreci bu yapı içerisinde gerçekleşmiştir. İki ülke arasındaki ilişkilerde güven artırıcı önlemlerin alınması sağlanmaya çalışılırken Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB üyeliğini temel hedef olarak belirlemiştir. Türkiye ise tam üyeliği gerçekleşmese bile Gümrük Birliği çerçevesinde üyelik sürecinin başlatılmasını amaçlamıştır. Bundan dolayı, Türkiye ve Yunanistan ilişkileri AB'nin dengeleyici rolü açısından 1990'lı yılları koşulluluk ilkesinin belirleyici olduğu bir ara dönem şeklinde tanımlayabiliriz. Gümrük Birliği Anlaşması'nın imzalanması ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile üyelik müzakerelerinin başlaması, Avrupa Birliği'nin Türkiye ve Yunanistan ilişkilerine yönelik tutumunda dönüm noktası olarak kabul edilebilir.

Avrupa Birliği'nin Türkiye ile Yunanistan ilişkilerine bakış açısı, Türkiye'nin katılım sürecindeki ilerlemesine dair 1998 Komisyon Düzenli Raporu'nda açıkça görülmektedir. Bu sayede, 1996 yılında yaşanan Kardak Krizi sırasında Avrupa Parlamentosu'nun 15 Şubat 1996 tarihli kararı ve AB Genel İşler Konseyi'nin 15 Temmuz 1996 tarihindeki bildirisinde, Avrupa Birliği'nin Yunanistan'ı açıkça desteklediğini göstermiştir. Bir süre sonra AB'nin Türkiye'nin üyeliğe uygun olduğunu belirttiği AB Konseyi Lüksemburg Zirvesi Sonuç Belgesi'nin 35.maddesinde, Türkiye'nin üyelik şartları sıralanırken sınır anlaşmazlıklarına ve Kıbrıs sorununa dikkat çekilmiştir. Bu duruma karşılık Türkiye, Avrupa Birliği üyelik sürecinde diğer aday ülkelerden farklı bir muamele gördüğünü savunmuştur. Bu ek olarak da AB ile siyasi görüşmelerini askıya almış, Kıbrıs Sorunu ile üyelik süreci arasında bağlantı kurulmasına tepki göstermiştir. AB'nin, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkide, üye olup olmamalarına bakılmaksızın, tarafsız ve daha dengeleyici rol izlemesi her zaman mümkün olmayabilir. Bu tür durumlarda AB'nin önünde iki farklı seçenek bulunmakta, ilk olarak her iki ülkeyi karşısına alıp, çözüm sürecini AB'nin dışında yürütmelerini talep emesi gerekecektir. İkincisi ise üye devleti olması sebebiyle Yunanistan'ı destekleyerek, Türkiye üzerinde bir etki ve baskı oluşturmaya çalışacaktır. Avrupa Birliği'nin, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerde dengeleyici bir tutum sergilemesi ve tarafsız davranması, AB'nin kendi yapısı ve hedefleriyle uyumlu bir durumu ifade eder. Böyle bir durumda hem Türkiye hem de

Yunanistan için AB'nin sunduğu ortak faydalar söz konusu olduğundan güç dengesizliği yerine AB, güven ve uzlaşma ortamı sağlamış olur. Bu durum özellikle güvenlik ve güven artırıcı önlemler açısından önemlidir. Fakat mevcut uygulamaya bakıldığında ise Avrupa Birliği'nin üyesi olan Yunanistan'ı destekleyip Türkiye üzerinde baskı kurarak bir tür şartlılık oluşturduğu görülmekte, Avrupa Birliği'nin Yunanistan ile hareket ederek Türkiye'ye karşı asimetrik bir güç ilişkisi kurması, çatışmaların sonlandırılması ve sorunların çözümü için şartlı bir durum yaratmakta ve bu da tarafların uzlaşarak çözüm bulmasını zorlaştırmaktadır. Örneği, Yunanistan'ın AB'nin genişleme politikasıyla Türkiye'nin üyeliğini ilişkilendirerek, Türkiye ile olan anlaşmazlıklarının çözümünü Avrupa Birliği içinde dengelemeye çalışması ve bu görüşünü AB'ye kabul ettirmesi, Helsinki Zirvesi öncesinde yapılan müzakerelerle mümkün olmuştur. 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi öncesinde, Yunanistan'ın Türkiye'nin Avrupa Birliği adaylığı hakkındaki açıklaması da dikkat çekici olmuştur. Yunanistan'ın görüşleri şu şekildedir;

1. Yunanistan, Kıbrıs sorununa henüz bir çözüm bulunamamış olmasının Kıbrıs'ın AB'ye tam üye olmasını engellememesi gerektiğini belirtmiştir.
2. Yunanistan, Avrupa Birliği'ne aday olan her ülkenin belirli bir süre içinde Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisini tanıması gerektiğini talep etmektedir.
3. Yunanistan, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığını sadece bir olasılık olarak değil, gerçekleşmesi muhtemel bir durum olarak görmek istemektedir. Bu sebepten, Türkiye için adaylığın haklarını ve sorumluluklarını net bir şekilde ortaya koyan gerçekçi bir yol haritasının oluşturulması gerektiğini savunmaktadır.

Anlaşılmaktadır ki, Yunanistan'ın yukarıda belirtmiş olduğumuz ifadeleri büyük oranda Helsinki Zirvesi'ne dahil edilmiştir. Çünkü, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleşen Helsinki Zirvesi'nin Başkanlık Sonuç Belgesi'nin dördüncü maddesinde belirtilmiştir ki;

“Avrupa Birliği Konseyi, mevcut durumda 13 aday ülkeyi tek bir katılım süreci çatısı altında topladığını bir kez daha vurgulamaktadır. Aday ülkeler, bu üyelik sürecine eşit şartlarda dahil olmaktadırlar.

AB'nin antlaşmalarda belirtilen değerlerini ve hedeflerini benimsemelidirler. Bu doğrultuda AB Konseyi, anlaşmazlıkların BM şartına uygun olarak barışçıl yollarla çözülmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Aday ülkeleri, devam eden sınır anlaşmazlıkları ve diğer ilgili konuları çözmek için ellerinden gelen her türlü çabayı göstermeye çağırılmaktadır. Eğer bu çabalar sonuç vermezse, aday ülkeler aralarındaki anlaşmazlıkları makul bir zaman dilimi içinde Uluslararası Adalet Divanı'na taşınmalıdırlar. Avrupa Birliği Konseyi, özellikle böyle bir durumun üyelik süreci üzerindeki etkileri göz önünde bulundurarak ve en geç 2004 yılının sonuna kadar, Uluslararası Adalet Divanı aracılığıyla çözüme ulaşılmasını teşvik etmek amacıyla devam eden anlaşmazlıkların durumunu inceleyecektir. Ayrıca AB Konseyi, Kopenhag'da belirlenen siyasi kriterlere uyumun, üyelik müzakerelerinin başlaması için ön koşul olduğunu ve tüm Kopenhag kriterlerine uyumun AB'ye üye olarak katılmanın temelini oluşturduğunu hatırlamaktadır.”

Dokuzuncu maddenin hükmüne göre;

“(a) Avrupa Birliği Konseyi, 3 Aralık'ta New York'ta Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm bulma amacıyla başlatılan görüşmeleri olumlu karşılamakta, BM Genel Sekreteri'nin bu süreci başarıyla tamamlama çabalarına güçlü desteğini de yinelemektedir.

(b) Avrupa Birliği Konseyi, siyasi çözümün Kıbrıs'ın AB'ye katılım sürecini kolaylaştıracağını vurgulamaktadır. Üyelik müzakereleri tamamlanana kadar kapsamlı bir çözüme ulaşılsa bile Konsey'in üyelik konusundaki kararı yukarıda belirtilen husus ön koşul olmaksızın verilecektir. Bu sebepten, Konsey ilgili tüm faktörleri değerlendirecektir.” (Bulut,2010:131).

Sonuç olarak 1999 yılında gerçekleşen Helsinki Zirvesi'nde Türkiye ile tam üyelik müzakerelerine başlanacağını duyurulmasıyla, Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde dikkate alması gereken üçlü bir yapı oluşmuştur. Bu yapı, Avrupa Birliği, Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'dan oluşmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği için diğer aday ülkelerin karşılaması gereken koşullara ek

olarak hem Yunanistan ile arasındaki anlaşmazlıkları hem de Kıbrıs sorununu çözmesi gerekmektedir. Türkiye, 1999 Helsinki Zirvesi'nin sonuç belgesine itiraz etmiş, Türkiye'ye göre 2004 yılı Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan sorunların çözülememesi durumunda konuyu Uluslararası Adalet Divanı'na taşıyacakları son tarih değil, o zamana kadar geline noktaı değerlendirecekleri tarih olacağının altını çizmiştir. Dokuzuncu maddenin (b) bendindeki Kıbrıs doğrudan ilgili olan düzenlemede, Kıbrıs sorununa çözüm bulunamaması halinde bile Avrupa Birliği Konseyi'nin Kıbrıs'ın tam üyeliği konusundaki kararını alırken tüm ilgili unsurları göz önünde bulunduracağı ifade edilmektedir.

Tüm bu tartışmalar bir yana, 1999 yılında gerçekleşen Helsinki Zirvesi'nde Yunanistan'ın Türkiye'nin adaylığını ve adaylık sürecine katılımını onaylaması hem Kıbrıs sorununun hem de Ege Denizi'ndeki sorunların Yunanistan tarafından Avrupalılaştırma düşüncesini savunan pek çok görüşün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ege Denizi'ndeki sorunlarda olduğu gibi Kıbrıs konusundaki farklı görüşler de genellikle Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik müzakerelerinde koşul olarak ele alınmakta ve ilerleyen dönemlerde Katılım Ortaklığı Belgesi ile yıllık ilerleme raporlarında bu koşullar doğrultusunda ne tür gelişmeler yaşandığı AB'nin Türkiye stratejisinde dikkate alınmaya başlanmıştır. Fakat Türkiye, Kıbrıs sorununun ve Yunanistan ile arasındaki anlaşmazlıkların Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanırken “Öncelikler ve Orta Vadeli Hedefler” başlığı altında “siyasi kriter” olarak yer almasına karşı çıkmıştır (Öymen,2003:64).

Türkiye, Helsinki Zirvesi sonrası, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan ile olan anlaşmazlıklarının üyelik sürecinde “ön koşul” olarak kabul edilmesine karşı çıkmasına rağmen Katılım Ortaklığı Belgesi'nin nihai metninde bu konular daha diplomatik ifadeyle yer almıştır. Avrupa Birliği Genel İşler Konseyi, 4 Aralık 2000 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirmiş olduğu toplantıda, Katılım Ortaklığı Belgesi'ne son dokunuşlarını yaparken Türkiye'nin sert tepkisine neden olan Kıbrıs ve Ege sorununu “ön koşul” olarak belirlememiş, bunun yerine “Öncelikler ve Orta Vadeli Hedefler” ana başlığı altında “Güçlendirilmiş Siyasi Diyalog ve Siyasi Kriterler” başlığıyla yeni bir bölüm oluşturmıştır. Bu sayede Yunanistan'ın ısrarlarıyla Kıbrıs konusu “Kısa Vadeli Öncelikler” bölümünde, Ege sorunu ise “Orta Vadeli Öncelikler” bölümünde, “Güçlendirilmiş Siyasi Diyalog ve Siyasi Öncelikler” başlıkları altında yer almıştır. Böylece, kullanılan ifadelerle oynayarak hem Türkiye'nin hassasiyet gösterdiği konunun “ön koşul” olarak dayatılması engellenmiş hem de Yunanistan'ın

önem verdiği konular “öncelikli siyasi konular” arasında sayılmıştır (Öymen,2003:66).

3.2.2. Avrupa Birliği’nin Genişleme Şartları ve Aday Ülkelerin Sınır Uyuşmazlıklarına İlişkin Hükümler

Avrupa Birliği’nin 15 Temmuz 1997 tarihinde onayladığı “Gündem 2000” belgesinde, üye olmak isteyen devletlerin mevcut sınır anlaşmazlıklarını üyeliklerinden önce çözmeleri gerektiği ifa edilmektedir. Bu belgeye göre,

“Avrupa Birliği’nin genişlemesi, sınır anlaşmazlıklarını içeriye taşımak anlamına gelmez. Aksine, genişleme anlaşmaları, devletleri her türlü sınır sorununu çözmeye teşvik etmesi beklenen güçlü bir araçtır. Avrupa Komisyonu, uyum sürecinden önce, aday ülkelerin kendi aralarında veya başka ülkelerle olan önemli sınır sorunlarını çözmek için ellerinden geleni yapmaları gerektiği görüşündedir. Aksi takdirde, taraflar anlaşmazlığı Uluslararası Adalet Divanı’na götürme konusunda anlaşmalıdır. Bu sebeple, tüm aday ülkeler müzakereler tamamlanmadan önce, mevcut veya gelecekte ortaya çıkabilecek bu tür herhangi bir sorunda Uluslararası Adalet Divanı’nın zorunlu yargı yetkisini ön koşulsuz olarak kabul ettiklerine dair karar almalıdır.”

Bu bağlamda, Türkiye ve Yunanistan arasındaki özellikle Ege Denizi’ndeki anlaşmazlıkların, Türkiye’nin Avrupa Birliği üyelik süreci başlamadan çözülmesi gerektiği açıkça görülmektedir. Bu beklenti, üyelik sürecinin doğal bir parçasıdır. Avrupa Birliği, genişleme politikasıyla hem ekonomik, siyasi ve sosyal bütünleşmeyi ve uyumu somut projelerle hayatı geçirmeye çalışırken, hem de genişleme sonucu oluşacak dış sınırlarının yeni anlaşmazlıklara yol açmasını engellemek istemektedir. Bu hassasiyet, hem yeni üye olacak ülkelerin mevcut AB üyeleriyle olan sınır sorunları hem de aday ülkelerin üçüncü komşularıyla arasındaki sınır sorunları için geçerlidir. Dolayısıyla, Türkiye’nin AB’ye tam üyelik başvurusunun bir sonucu olarak değerlendirilebilecek bu durum, özellikle Ege Denizi’ndeki çözülememiş sorunları gündeme getirmekte ve taraflara belirtilen süre içinde çözüm bulma sorumluluğu yüklemektedir. Fakat bu sorumluluklar çerçevesinde Türkiye ve Yunanistan arasında

yoğun diplomatik görüşmelerin yanı sıra rekabetin de yaşandığı görülmektedir. Müzakereler sırasında tarafların hangi konuları “sorun” olarak gördükleri, bu sorunlara dair temel düşünceleri ve çözüm önerileri tartışmalara yol açmaktadır. Bu tartışmalar sonucunda ortaya çıkabilecek bir uzlaşma paketi ise henüz oluşturulamamıştır (Egeli,1998:137).

Türkiye ve Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözüme kavuşturulabilmesi için, iki ülke arasında tesis edilen diyalog ve yapıcı yaklaşımın devamlılığı gerekmektedir. Oluşan güven atmosferinin güçlenmesi için siyasi iradenin uzlaşmayı sağlayabilmesi için üçüncü devletlerin müzakere sürecini tek başına yönlendirebilecek tutumlardan kaçınmaları önemlidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Avrupa Birliği’nin Türkiye ile Yunanistan ilişkilerinde sergilediği tavrın “tarafsızlık” ilkesiyle örtüşmediği anlaşılmaktadır. En önemli sorun, Yunanistan’ın Avrupa Birliği üyesi ve olması ve Türkiye ile arasındaki anlaşmazlıklarda veto hakkını kullanarak genişleme sürecini olumsuz etkileyeceği tehdidiyle kendi pozisyonunu sağlamlaştırmak istemesinden doğmaktadır. Fakat AB’nin Yunanistan’ın hassasiyetleriyle Türkiye’nin argümanları arasında bir denge kuramaması veya tarafsız kalması, Türkiye’nin AB tarafından tam üyeliğinin istenmediği düşüncesine neden olmaktadır. Bir yandan AB’nin Yunanistan’ın veto kullanma olasılığı sebebiyle hareket kabiliyetinin kısıtlandığı inancı yayginken, diğer yandan AB’nin Yunanistan engelini bilinçli bir tercih olarak öne sürdüğü fikri giderek daha fazla destekçi bulmaktadır. Avrupa Birliği’nin genişlemeye dair temel belgelerini aday ülkeler için farklı yorumladığı anlaşılmakta, özellikle Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’ni Kıbrıs’ın tek yasal temsilcisi olarak AB’ye tam üye olarak kabul etmesi ve mevcut anlaşmazlığın üyelik süreci için engel teşkil etmediğini benimsemesi, Avrupa Birliği’nin kendi koyduğu standartlarla çelişen bir durum ortaya çıkarmaktadır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Kıbrıs’ın tek meşru sıfatıyla Avrupa Birliği’ne üye olarak kabul edilmesi, Türkiye’nin tam üyeliği ile kurulan ilişkinin AB’nin takip ettiği genişleme stratejisiyle tutarsızlık gösterdiği anlaşılmaktadır. Zira genişleme prensipleri doğrultusunda diğer aday ülkelere talep edilen sınır anlaşmazlıklarının çözümü şartı, GKRY için geçerli kılınmamıştır (Fırat,2006:118).

2002 yılının sonunda gerçekleşen Kopenhag Zirvesi’nde, 2003 yılında tam üye olacak ülkeler sıralanırken GKRY de listede yer almış ve o dönemde BM genel sekreterinin hazırladığı çözüm planı üzerinde tarafların anlaşamaması halinde GKRY’nin AB’ye tam üyeliğinin gerçekleşeceği duyurulmuştur. Diğer yandan,

Türkiye'nin tam üyeliğiyle kurulan bağlantı çerçevesinde Kıbrıs sorununa bir çözüm bulunamaması halinde, Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile olan ilişkilerinin yapısı ve adadaki askeri varlığı tartışmaya açılmış, çözüm bulunamaması ve GKRY'nin AB'ye tam üye olması durumunda, Türkiye'nin AB üyesi ülkenin topraklarını "işgal" ettiği iddia edilmiştir. 10 Mart 2003 tarihinde Lahey'de BM genel sekreterinin gözetiminde yapılan toplantılarda sunulan tasarıların onaylanması konusunda bir anlaşmaya varılamamasının ardından yapılan açıklamalarda, anlaşmazlığın nedeni olarak Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti işaret edildi. Bu süreçteki değerlendirmelerde, adadaki Türk halkının müzakerelerdeki temsilcisi Denktaş ile Türk toplumu arasında fikir ve menfaat ayrılıkları olduğu ifade edildi. Fakat BM genel sekreterinin taraflara sunduğu üç tasarımın da tarafların ortak çıkarları dengeli bir şekilde gözetilen ve eşit statü tanıyan anlaşmalar olmaktan uzak olduğu bilgisi basında da yer aldı. Dahası, bu tasarıları her iki toplum da farklı hassasiyetleri göz önünde bulundurarak kabul edilemez buldu. Tasarının onaylanmamış olmasının Avrupa Birliği üyeliği için sorun teşkil etmeyeceğinin önceden ilan edilmiş ve kabul edilmiş olması, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne güvence sağlamıştır. Annan Planı, Kıbrıs toplumu üzerindeki yoğun propagandalarla AB üyeliğini elde etmek için son bir fırsat gibi sunuldu. Annan Planı'nın kabul edilmesinin AB üyeliğini, dolayısıyla toplumsal ve ekonomik iyileşmeye getireceği, reddedilmesinin ise ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklarını daha da arttıracığı öne sürüldü. Bu durum, KKTC'de iktidar ile muhalefet ve kamuoyu arasında fikir ayrılıklarına yol açmıştır (Karpas,2004:38).

Bu dönemde, Türkiye'nin dış politika alanındaki hareketliliği göze çarpmaktadır. Bir tarafta Avrupa Birliği'nin 2002 Aralık ayındaki Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'ye üyelik müzakereleri için 2004 sonunu işaret etmesi vardı. Diğer tarafta ise Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın sunduğu planın kabul edilmesi yönünde baskılar artıyordu. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'a yapmayı planladığı askeri müdahale ve bu müdahalenin uluslararası arenada geçerlilik kazanması için sürdürülen çalışmalar ile ABD'nin Türkiye ile bu konudaki İşbirliği ve görüşmeleri, Türkiye'deki siyasi iktidarı zor bir durumda bırakmıştır. Fakat bu süreç içerisinde en çok merak edilen konu, Türkiye'nin özellikle Avrupa Birliği ve ABD arasındaki ittifak ve çıkar ilişkilerini nasıl dengeleyeceği sorusu olmuştur. Özellikle 2002 yılındaki Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'nin üyeliğinin 2004 yılının sonunda görüşüleceği kararının alınması ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin 2003 yılında tam üye olarak kabul edileceğinin netleşmesiyle beraber,

Türkiye'nin AB tarafından dışlandığına dair düşünceler yayılmaya başlamıştır. Kofi Annan Planı'nın başarısız olması sonrasında ise Türkiye üzerinde baskı ve dışlanma girişimlerinin arttığı görülmüştür. Bu dışlanmanın ardından ABD ile olan askeri ve siyasi İşbirliğinin nasıl bir yol izleyeceği hem NATO hem de AB'nin etkinliği açısından kritik dönemin yaşandığını göstermiştir. Özellikle Türkiye'nin geleceğini hangi yönde etkilediğini göstereceği için AB'nin tutumu daha da büyük bir önem taşımaktaydı (Bulut,2010:136).

3.2.3. Türkiye- Yunanistan İlişkilerinin Aidiyeti ve AB-Türkiye İlişkileri

Son 15 yıl içerisinde Türkiye ve Yunanistan birçok kez gerginlik yaşamış ve bu durumun düzelmesi kolay olmamıştır. Her iki taraf da kendi önceliklerini öne sürerek yumuşama sürecini başlatmakta yetersiz kalmış, bu yetersizlik de bu ölçüde güvensizlikten kaynaklanmıştır. Kıbrıs Sorunu, 1994 yılındaki karasuları sorun, 1996 Kardak kayalıkları krizi, 1997-98 yıllarında yaşanmış olan S-300 füzeleri sorunu ve 1999 yılındaki Öcalan/PKK krizi gibi olaylar, iki ülke arasındaki ilişkilerde gerginliğe yol açan önemli konular olmuştur. Ancak 1999 yılının aralık ayındaki Helsinki Zirvesi, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkileri Avrupa Birliği ekseninde yeni bir boyuta taşımıştır. Gerginliklere rağmen tırmanma ve yumuşama süreci devam ederken, diyalog kanallarının açık tutulmasına özen gösterilmiştir. Yılmaz-Papulias Mutabakatı (16 Mart 2001), İstanbul Mutabakatı (8 Eylül 1988) ve Madrid Bildirisi (8 Temmuz 1997), taraflar arasında güvenlik ve güven artırıcı önlemler konusunda atılan önemli adımlar olmuştur. Bu anlaşmalara rağmen, gerginliği arttıran gelişmeler de yaşanmıştır. Özellikle fiili durum yaratma çabasıyla desteklenen olaylar, sadece güven sorununa değil, aynı zamanda güvenlik endişelerinin de artmasına neden olmuştur. Bu sebeple, tarafların askeri güçleriyle destekledikleri milli tezleri, gerginliğin daha da artmasına yol açmaktadır (Aksu,2001:201).

Çatışma çözümü yöntemleri kapsamında güven artırıcı önlemler hem Türkiye ve Yunanistan'ın yöneticileri hem de çeşitli ittifaklar tarafından destek görmüştür. Özellikle, ABD, NATO ve AB, iki ülke arasındaki gergin ilişkilerin bir an önce uzlaşmaya dayalı bir zemine oturtulması gerektiği konusunda her iki tarafı da teşvik etmiştir. Ancak üçüncü ülkelerin bu önlemlere destek vermesinin temelinde büyük ölçüde kendi beklentileri ve çıkarları yatmaktadır. Aksi takdirde Türkiye ve Yunanistan arasında bir anlaşmazlık, gerginlik ve çatışma yaşanması durumunda, bu

lkeler için vazgeçilmez değildir. Bununla beraber bir çatışma durumunda taraflardan herhangi birinin üçüncü ülkeleri tamamen göz ardı eden bir öncelik belirlemesi de mevcut koşullar altında pek mümkün görünmemektedir. Böyle bir öncelik belirlenmeye çalışıldığında, büyük glerin yoğun baskısıyla karşılaşılacak olması, bu girişimin siyasi, askeri ve ekonomik maliyetini arttıracaktır. Geçmişte bunun örnekleri yaşanmıştır. Kuşkusuz bu durum, öncelikle ülkenin ulusal gücüyle yakından ilişkilidir. Dış politikanın uygulamada ulusal güce dayanması, karar alıcıların öncelik belirleme potansiyelini artırmaktadır. Kurtuluş Savaşı sonrasında ulusal gücün ve karar alıcıların dış politika sorunlarının çözümünde öncelik belirleme yeteneklerini nasıl kullandığı açıktır. Ulusal gten uzaklaşıldığında ise, bu sürecin nasıl tersine işlediğı görülmektedir. Bu durumda, siyasi karar alıcının öncelik belirleme yeteneğı yetersiz ve sınırlı kalmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin temel sorunu, yapısal avantajlarını geliştirerek ulusal dış politikasını kısıtlayan unsurlardan kurtulma becerisini hayata geirememesidir. ncelik belirleme, uluslararası ilişkilerde üçüncü ülkelerin ilgi, etki ve çıkarlarını tamamen yok saymak anlamına gelmemektedir. Burada önemli olan, ulusal çıkarların savunulduğı bir ortamda farklı uzlaşma yolları bularak seçenekleri çoğaltabilmek ve kararlılığın sınırları konusunda tutarlı olmaktır. Bu ise ancak ülkenin g unsurlarını geliştirmekle mümkün olabilir.

Devletler, uluslararası ilişkiler içerisinde diğer aktörlerle sağladıkları ilişkilerinde kendine has tutumlar sergilemekte fakat bir aktörün başka bir aktör ile işbirliğı veya ittifak halinde olması, her iki devletin de çıkar ve beklentilerin farklı olabileceğı gerçeğini değiştirmemektedir. Bir ittifak ve işbirliğinde taraflar arasında beklenti ve menfaatleri karşılanmıyorsa bile, devletlerin buradaki en büyük argümanı olumsuzluklara rağmen gelişerek yoluna devam etmesi gerektiğidir. Buna rnek olarak Türkiye ve Yunanistan'ı göstermek yanlış olmayacaktır. Çünkü her iki devlet de Ege Denizi'nde bu sorunlar yaşanırken, kendi ulus önceliklerini ön planda tutmaktadırlar. Uluslararası ilişkilerde devletlerin aralarında yaşamış oldukları sorunları çözümü yalnızca tarafların beklenti ve menfaatleri karşılandığı zaman mevcut olmakta, taraflardan biri bile sorun çözümünde kendi menfaat ve çıkarları doğrultusunda olumlu bir durum grmediğı zaman sonucu kabullenmek zorunda olsa bile bu durumdan memnun olmayacaktır. Bu sebepten de kendi menfaatine yönelik sonuç alamayan aktör, durumu değiştirmek için kısa veya uzun vadede çaba gösterecektir. Türkiye ve Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki sorunların çözümü de tıpkı bu şekilde olmuş, taraflardan birinin menfaati ve çıkarları eşit bir şekilde

sağlanamamıştır. Yine buna ek olarak belirtmek gerekir ki uluslararası deniz hukukunda alınan kararlar Ege Denizi'nin özel bir statüye sahip olması göz ardı edilmiş ve bu çizgide bir karar verilmiştir. Verilen bu karar doğrultusunda, yine Türkiye kendi hak, menfaat ve çıkarlarını ne yazık ki sağlayamamıştır.

Lozan Barış Anlaşması'nda Ege Denizi sorunun çözümünde uluslararası konferans zemini hazırlanırken, günümüzde bu zemini Avrupa Birliği oluşturmak istemektedir. Ege Denizi sorunundaki Türkiye ve Yunanistan Devleti'nin tarafları belli olup, bu durumda yine Yunanistan tarafında AB'ye üye olan Avrupa Devletleri ve bunun karşısında da Türkiye olacaksa büyük sorunların yaşanacağı kaçınılmaz bir gerçek haline gelecektir. Avrupa Birliği, Kıbrıs ve Ege Denizi sorunlarına yönelik tutumuyla Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerde “taraf” olma isteğini göstermektedir. Bu sorunun Kıbrıs meselesindeki yaklaşımının yanı sıra, 1996 yılındaki Kardak kayalıkları krizinde aldığı kararlarda da açıkça görülmektedir. Avrupa. Parlamentosu'nun 15 Şubat 1996'da kabul ettiği kararda, Türkiye'nin Yunanistan'dan sonra ikinci kayalığa asker göndermesi provokatif eylem olarak değerlendirilmiştir. Kardak kayalıklarının Yunanistan'a ait olduğu öne sürülmüş ve Türkiye'nin resmî açıklamalarının, bir AB üyesi ülkenin egemenlik haklarını sorgulayan toprak talepleri olarak algılandığı ifade edilmiştir. Daha önce Avrupa Parlamentosu, Kardak Kayalıklarının Yunanistan'a ait olduğunu belirtmiş ve AB'ye üye olan devletlerin sınırlarının AB'nin de dış sınırlarını oluşturduğunu vurgulamıştır. Bu duruma dayanarak da Türkiye'nin, Yunanistan'ın egemenliğini tehdit edecek nitelikte tavır sergilediğini ve endişe duyduklarını belirtmişlerdi (Bulut,2010:139).

Aynı metin içerisinde, AB ve üye ülkelerinin bu kriz sırasında Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası çerçevesinde etkin bir şekilde hareket edememiş olmasından duyulan üzüntü de dile getirilmiştir. 15 Temmuz 1996 tarihli Genel İşler Konseyi Bildirisi'nde ise Kardak kayalıklarındaki gerginliği sorumlusu Türkiye olarak gösterilmiş ve AB'nin üye bir devletiyle doğal bir dayanışma içinde olduğu, komşu bir ülkeyle de gümrük birliğinden kaynaklanan diyalog ve İşbirliğinin geliştirilmesinin arzu edildiği belirtilmiştir. Konsey'in çağrısında, AB ile Türkiye arasındaki ilişkilerin geliştirilebilmesi için üye devletlerin egemenliklerine ve toprak bütünlüklerine, ilgili uluslararası uygulamalara, uluslararası hukuk ve anlaşmalara açıkça saygı duyulması gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda Konsey, anlaşmazlık konularının uluslararası hukuka uygun olarak çözümlenmesi gerektiğini ifade ederek, Kardak kayalıkları ile ilgili anlaşmazlığının da Uluslararası Adalet Divanı'na

götürülerek çözülmesi yönünde çağrıda bulunmuştur. Türkiye'nin, AB2nin bütünleşme amacına yönelik stratejisini göz ardı etmemesi önemlidir. Çünkü bu bütünleşme çabası, ulusal çıkarların karşılıklı olarak uyumlaştırılmasını gerektirmektedir. Türkiye ve Yunanistan arasında yakınlaşma ve yumuşama sağlayabilecek, hatta bir arada yaşamaya ve bütünleşmeye dönüşebilecek bir sürecin başlatılması ve başarılı olması ise birçok şarta bağlıdır.

İki ülkenin Ege Denizi'ndeki anlaşmazlıkları giderebilmesi, birbirini takip eden bir dizi adımın başarıyla tamamlanmasına bağlıdır. Bu adımların ilki, taraflar arasında emniyetli ve güvene dayalı bir atmosferin yaratılmasıdır. Özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren bu tür bir ortamın nispeten oluştuğu söylenebilir. İkinci adım ise, tarafların ilişkilerini ve aralarındaki dengeyi düzenleyen temel anlaşmalar ve bu anlaşmaların oluşturduğu denge konusunda fikir birliğine varmalarını sağlamaktır. Bu uzlaşma özellikle önemlidir, zira bazı anlaşmazlıklar doğrudan bu anlaşmaların gereklerinin yerine getirilmemesinden veya farklı yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Üçüncü adım, tarafların hangi konuları anlaşmazlık olarak gördükleri hususunda ortak bir anlayışa varmalarıdır. Çünkü hangi konuların anlaşmazlık olarak tanımlanması, bu anlaşmazlıklara uygulanacak çözüm yollarını belirlemede yardımcı olacaktır. Dördüncü adım, anlaşmazlıkların hangi yöntemlerle çözüleceğine karar verilmesi aşamasıdır. Bu aşamada taraflar, anlaşmazlık konularını kendi aralarında yapacakları diplomatik görüşmeler ve müzakerelerle ne tür siyasi ve hukuki çözüm yollarına başvurarak çözebileceklerini tespit etmeye çalışacaklardır. Beşinci adım, müzakerelerle çözülemeyen sorunların hangi yöntemlerle ele alınacağına karar verme aşamasıdır. Bu aşamada taraflar, sorun sayısını en aza indirerek çözemedikleri meseleleri adil, kalıcı ve hakkaniyete uygun yöntemlerle çözmeyi taahhüt edeceklerdir. Bir diğer yaklaşım ise sorunlu konulardaki iddiaları ve beklentileri muhafaza ederek, diğer İşbirliği yapılabilecek alanlarda ilişkileri geliştirmek ve sorunun çözümünü zamana bırakmaktır. Bütün bu adımların dengeli bir şekilde ilerletilmesi, taraflar arasında daha önce tesis edilen güvenli ve emniyeti ortamın devamlılığına bağlıdır. Eğer taraflar arasında ortak bir iradenin varlığından söz edilemiyorsa, bu durumda çözüme yönelik her türlü çabanın başarısızlıkla sonuçlanması kaçınılmazdır (Sezer, 2006:103).

3.2.3.1. Avrupa Birliği'nin Sorun Çözöme Dayalı Girişimleri

Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege Denizi sorununun güvenlik krizi yaratıp yaratmayacağı önemli bir sorudur. Ancak güvenlik sadece askerî açıdan değil, günümüzde ulusal çıkarlar ve tehdit algılarıyla birlikte düşünölmelidir. Bu sebepten, iki öлке arasındaki sorunlar ele alınırken ulusal çıkar ve tehdit kavramları da dikkate alınmalıdır. Askeri çatışma olasılığı düşük olsa bile, ulusal çıkarların çatışması ve bunun taraflarca tehdit olarak algılanması mümkündür. Türkiye için Ege Denizi'ndeki sorunlarda öncelikli ulusal çıkarlar, bu denizdeki egemenlik hak ve çıkarların korunması ve iki öлке arasındaki dengenin korunmasıdır. Bu çıkarları koruma yöntemleri barışçıl yollardan askeri güce kadar geniş bir yelpazede yer almaktadır. Türkiye, Yunanistan ile olan anlaşmazlıklarda Lozan Barış Antlaşması ile kurulan stratejik dengenin hassasiyetle korunması gerektiğini savunmaktadır. Yunanistan'ın durumu ise daha karmaşıktır ve iki öлке arasında önemli güç dengesizliği bulunmaktadır. Bu güç asimetrisi, Yunanistan'ın Türkiye ile müzakere etmesini zorlaştırmakta ve Yunanistan'ı Türkiye'ye karşı daha güçlü ittifaklar kurmaya yöneltmektedir.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkların, ulusal çıkar ve beklentileri dengeleyecek kalıcı bir çözüme ulaşması, her iki tarafın ortak isteğine bağlıdır. Ancak bu ortak irade olsa bile önemli eksikler bulunmaktadır. Sorunların çözümü için yapılan çalışmalar, iki öлке arasındaki yakınlaşma sürecinin en zor aşamasıdır. Güvenlik ve güven arttırıcı önlemlerin geliştirilmesinde başarı sağlanması, taraflara uzlaşma için uygun bir ortam yaratacak olsa da özellikle egemenlik sınırlarına ilişkin sorunlar bu süreci başa döndürebilir. Bu nedenle, taraflar süreci olumsuz etkileyebilecek faktörleri en aza indirmek için sorunları üst düzey görüşmelerde ele alarak çözüm arayışlarını geliştirmek istemektedir. Ancak yürütölen gelişmelerin nasıl ilerleyeceği belirsizliğini korumaktadır. Özellikle Türkiye'nin AB ilişkileri bağlamında Kıbrıs Sorunu ve Ege Denizi sorunlarına çözüm aranmaya çalışılması, tarafların bu süreci aynı şekilde değerlendirdiği konusunda şüphe uyandırmaktadır. Yunanistan'ın süreç sonunda Türkiye ile arasındaki sorunu Uluslararası Adalet Divanı'na taşıma isteği, görüşmeleri uzatmaya çalıştığı izlenimini vermektedir. Bu durum Türkiye'nin hassasiyet gösterdiği bir konu olmakla beraber Avrupa Birliği ile ilişkilerini gözden geçirmesine neden olabilecek bir noktaya gelebilir. Sonuç olarak, tarafların ulusal düzeydeki algılarında kazanan-kaybeden (win-lose) durumunun

devam ettiği gör÷lmektedir. Güven eksikliğinin sürmesi ve uzlaşma zemininin oluşturulmasındaki zorluklar göz önüne alındığında, taraflar arasında sorunların çözümü için başlatılan girişimlerin başarı olasılığı da azalmaktadır. Özellikle tarafların neleri sorun olarak kabul ettiklerini belirleyecekleri “istikşafı” (keşif amaçlı) toplantıların sonuçlarına bakıldığında, mevcut sorunların kısa sürede çöz÷lmesi zordur. Yunanistan ile olan sorunların çözümünde Türkiye’den beklenen, ulusal çıkarlarını göz ardı ederek çözüme ulaşmasıdır. Siyasi kadroların ulusal veya uluslararası sorunların çözümünü kolaylaştıracak farklı seçenekler üretememesi durumunda, sorunları siyasi pazarlıklarla çözme arayışında olmaları olasıdır. Dış politikadaki karar alma sürecinde, etkinlik ve inandırıcılığının önemli unsurları olan ekonomik ve siyasi yeterlilik açısından Türkiye’nin yaşadığı yapısal sorunlar, uluslararası ilişkilerdeki hareket kabiliyetini kısıtlamaktadır. Bu durumda siyasi iktidarlar ya tek taraflı tavizlerle ulusal çıkarları göz ardı edecek ya da ulusal kamuoyunun desteğini korumak için irade göstermekten kaçınacaktır. Yunanistan’ın AB üyesi olması, buna karşılık Türkiye’nin ise hali hazırda yalnızca AB’ye aday ülke statüsünde bulunması sorunların çözümünde Avrupa Birliğı’nin de bir etken olduğunu yok saymamak gerekmektedir. Çünkü, Ege Denizi’ndeki sorunların taraflar arasında çözüme kavuşturulup kavuşturulmayacağı hususunda, eğer ki kavuşturulmadığı takdirde taraflardan birisinin yani Yunanistan’ın AB üyeliğı çerçevesinde güce başvurup başvurmaması da önemlidir. Daha önce de belirtildiğı gibi AB, birliğe aday ülke olarak başvuran devletlerin komşu ülkeler ile olan sorunların çözümü şartını getirmiş, bu sebepten Türkiye, AB’ye tam üye olma isteğinde bu şartı yerine getirmiş olması gerekmektedir. Avrupa Birliğı, üyesi olan Yunanistan Devleti’nin ulusal sınırlarını kendi dış sınırı olduğunu vurgulamış, iki ülke arasında yaşanabilecek sınır sorunun da AB’nin nasıl bir tutum sergileyeceğı merak konusu olup, aynı zamanda AB’nin tarafsızlık ilkesini es geçip Yunanistan’ı destekler nitelikte bir tutum sergilemesi durumunda AB ve Türkiye uyuşmazlığına dönmesi de muhtemel sonuçlardan biri haline gelecektir. Bu sebepten AB, Türkiye ve Yunanistan sorunları konusunda Yunanistan’ın üyeliğini görmezden gelip taraf olmadığını göstermek zorundadır. Çünkü AB’nin tam üyelik için öne sürdüğü şartın yalnızca Türkiye için değil diğerk ülkeler için de AB’nin şartı statüsünde bulundurulmalıdır (Bulut,2010:144).

Avrupa Birliğı, Yunanistan’ın birliğe tam üyelik statüsünde olmasını ve bu şekilde de taraflar arasında Ege Denizi’nde veya sınır uyuşmazlıklarında taraf olmaması durumunda bu kez de AB’nin Ortak Dış Güvenlik Politikasına aykırı bir

tutum sergilemiş olacaktır. Sürecin nasıl ilerleyeceği, siyasi alandaki görüşmelerin sonucuna bağlı olacaktır. Bu noktada, Avrupa Birliği'nin Yunanistan'ın birliğe katılımının Türkiye ile olan ilişkilerini olumsuz etkilemeyeceğini belirtmesi, bu kararın tekrar değerlendirilip değerlendirmeyeceği sorusunu akla getirmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin 1999 Helsinki Zirvesi Kararı ile iki ülke arasındaki sorunların çözümünde yalnız başına bir sorumluluk üstlenmediği de bilinmektedir. Fakat bu yöndeki beklentilerin en çok yoğunlaştığı ülke Türkiye olarak göze çarpmaktadır. Avrupa Birliği'ne aday ülke konumunda olan Türkiye, adaylıktan vazgeçmesi durumunda tam üyelik ile alakalı AB'nin koşmuş olduğu şarttan muaf olacak, fakat böyle bir durumda da Türkiye ve Yunanistan arasında sorun olan Ege Denizi sorunu da çözüme kavuşturulamayacaktır. Bu sebepten Türkiye'nin tek bir çıkar yolu olduğunu, bunun da ancak AB üyelik sürecini de göz önünde bulundurarak, Yunanistan ile ikili müzakere ve İşbirliği içerisinde çözüme kavuşturması gerekmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin AB üyeliği dikkate alınarak Ege Denizi sorunlarına nasıl bir çözüm bulabileceği önemli bir konu haline gelmektedir. Bu açıdan Türkiye Avrupa Birliği ile ilişkilerinde şartlı yaklaşımlardan vazgeçmeli ve Ege sorunlarını Yunanistan ile devam eden görüşmeler yoluyla çözüme ulaştırmalıdır. Türkiye ve Yunanistan ilişkilerine dair bu hususu dikkate alarak şu tespitleri yapmak yerinde olacaktır;

- 1- Günümüzdeki şartlar altında Türkiye ve Yunanistan arasındaki güçler dengesinin eşit olmadığı görülmektedir ve bu durum müzakerelerin ilerleyişini etkilemektedir.
- 2- Üçüncü tarafların müdahalesi, anlaşma sağlama sürecinde her iki tarafın da manevra alanını kısıtlamaktadır.
- 3- Ege Denizi, konumu ve üzerindeki egemenlik paylaşımı açısından kendine özgü bir yapıya sahiptir ve burada genel geçer hukuk kurallarının uygulanması, kıyıdaş iki ülke arasındaki stratejik dengeyi bozabilir.
- 4- Uluslararası hukukun siyasi amaçlarla kullanılması, bu hukuka başvurma seçeneğini zorlaştırmaktadır.

Bununla birlikte, sürece yapıcı yönde etki eden bazı gelişmeler de bulunmaktadır. Örneğin, her iki ülkenin halkı, medyası ve sivil toplum kuruluşları, barışçıl ilişkilerin ilerletilmesi konusunda siyasi liderlere umutlu bir şekilde destek vermektedir. Ayrıca

Hem Türkiye’de hem de Yunanistan’da siyasetçiler İşbirliği ve uzlaşma arayışında görünmektedir. Türkiye’nin 1999 Helsinki Zirvesi’nden sonra uygulamaya çalıştığı politika, iki ülke arasındaki anlaşmazlıkların hakkaniyetli ve kalıcı bir çözüme ulaştırılması için gerekli tüm yol ve yöntemlerin denenmesi ve AB’ye tam üyeliğin önündeki tüm engellerin aşılması çabasıdır. Bu politika, Ege sorunlarına yönelik yıllardır sürdürülen yaklaşımdan farklı bir bakış açısı ve risk içermektedir. Çünkü 1974 sonrası dönemde iki ülke arasındaki sorunların tarafları yalnızca Türkiye ve Yunanistan olarak kabul ediliyor ve üçüncü aktörlerin bu anlaşmazlığa müdahil olması istenmiyordu. Amaçlanan ise tüm Ege Denizi sorunlarını kapsayan bir bütüncül çözüm üzerinde anlaşmaktır. Ancak yeni süreçte, Türkiye üzerindeki baskılarla hem AB üyeliği ile Ege sorunlarının çözümü arasında bir bağlantı kurulmuş hem de bu üyeliğin gerçekleşmesi için belirli bir çözüm tarihi öngörülmüştür. 2004 yılı sonuna kadar Türkiye ve Yunanistan arasında bir anlaşmaya varılamazsa (ki bugüne kadar bu konuda bir uzlaşma sağlanamamıştır) çözümün Uluslararası Adalet Divanı’nın yetkisini tanıyarak sağlanacağı iddiası Türkiye üzerinde baskıya neden olmaktadır. Güven artırıcı önlemler çerçevesinde bu durum şu an için hassas bir denge içinde yürütülmektedir (Bulut,2010:147).

SONUÇ

Türkiye ve Yunanistan'ın yaşamış olduğu Ege Denizi sorununun çözümü, iki devlet arasında kültürel miraslarından kaynaklı olarak barışçıl bir dinamığa sahip olması ve birleştirici bir rol oynaması gerekirdi. 21. yüzyılda dünyada büyük bir yankıya sebep olan küreselleşme ile Türkiye ve Yunanistan'ın Ege Denizi'ne kıyısı olması iki ülke toplumlarına, karşı koyma ya da beraber olma seçenekleri sunmaktadır. Türkiye ve Yunanistan analizinde yaşanmış olan değişiklik, Soğuk Savaş sonrasında meydana gelen AB'nin gelişen ve bütünleşmeye çalışan somut kimliği olmuştur. Türkiye, 1999 Helsinki Zirvesi ile Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak kabul edilmiştir. 2005 yılında ise Avrupa Birliği ile müzakerelere başlamıştır. Müzakereler beraberinde Türkiye'nin yeni bir döneme girmesine sebep olmuştur. Bunlarla beraber yine Türkiye, uluslararası sistemde Soğuk Savaş sonrasında yaşanacak olan sistemdeki geleceğini belirleyeceği bir tercihi yansıtmıştır.

NATO ile BM gibi uluslararası aktörlerin, Türk-Yunan milleti arasında bulunan Ege Denizi sorunu konusunda, iki devlet arasında denge rolü sağlamalarına, AB'de iki devlet sorunlarına taraf olma konumuna yükselmiştir. Türkiye 2005 yılı itibarıyla Avrupa Birliği ile müzakerelere başlamıştır. Müzakerelerle başlayan dönemde Türkiye, yeni yapısal değişikliklerin varlığına da dikkat çekmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde yapmak istediği değişiklikler ise Avrupa Birliği'nin genişlemesine sebep olacak değişikliklerden meydana gelmektedir. Ulus üstü ve uluslararası aktörler bulunmakta ve bu aktörler uluslararası ilişkiler içerisinde etkinliklerini ve var olma çabalarını arttırmaktadırlar. Fakat buna rağmen, ulus devlet halen temelde konumunu korumakta, her türden ilişki ve etkileşimlerinde özgündürler. Devletler, diğer devletler ile kurmuş oldukları iş birlikleri, uzlaşmalar ve ittifaklar devletler arasında karşılıklı olarak birbirlerine duydukları çıkar ve beklentilerin farklı olabileceği gerçeğini değiştirmemektedir. Bunlara bakıldığında ise ittifak ve çatışmalar, tıpkı uzlaşmalar gibi göreceli ve değişken yapıya sahip olmuştur. Devletler genel olarak dinamik bir süreç içerisinde temel odak noktası gelişim göstererek varlığını sürdürmek istemektedirler ve Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişki bu durumun somutlaştığı örneklerdendir.

Türkiye ve Yunanistan, içinde birlikte bulundukları ittifaklar içerisinde yer almaları, benzer jeopolitik özelliklere ve tarih içerisinde ortak bir geçmişe sahip olmaları gibi ortak özelliklere sahip dolayısıyla, iki devletin aralarındaki sorunları

daha kolay ve barışçıl şekilde çözülmesine sebep olması gerektiği yerde, aksine iki ülkenin de yalnızca çıkarları uğruna hareket etmelerinden kaynaklı olarak, sorunlar çözüme kavuşturulamamaktadır. Uluslararası arenada bulunan aktörlerin taraflar arasında doğacak olan uyuşmazlıkların ve bu uyuşmazlıkların doğuracağı sorunlar ve bu sorunların çözümünden sonra varılan sonucun aralarında sorun bulunan devletlerin beklenti ve çıkarlarını göz ardı etmeyecek şekilde sonuçlanması halinde mümkündür. Örneğin, iki farklı aktörün yaşamış olduğu bir sorun çevresinde, sorunun çözümüne ulaşılması durumunda aktörlerden birinin çıkarını dengeleyerek bu sorun içerisinden çıkamıyorsa, sonucu kabullense bile çıkan sonuç taraf olan ülkeyi memnun etmeyecektir. Bu durumda da ortaya çıkan ve memnun kalmadığı sonucu değiştirmek için uzun dönemde, kendi lehine olacak şekilde çaba gösterecektir. Ege Denizi sorunu konusunda sorun yaşayan Türkiye ve Yunanistan arasında bahse konu olan durum yaşanması, Lozan Antlaşması ile alınan kararlar taraflar tarafından memnuniyetle karşılanmamış, beklentileri olumlu yönde sonuçlanmamıştır. Konuya ek olarak belirtmek gerekir ki; Ege Denizi sorunu ile ilgili alınan kararlarda Ege Denizi'nin özel bir statüye sahip olduğu konusu es geçilmiştir. Bu sebepten uluslararası deniz hukukunda alınan kararlar Türkiye'yi memnuniyetsizliğe sürüklemiş ve uygulanmak istenen kararlar iki ülke arasında yeni ve zor bir durum oluşturmuştur.

Ege Denizi sorunu, Türkiye ve Yunanistan arasında bulunan ve sorunlar dizisinden oluşan, iki ülke arasında huzursuzluğa yol açan ve bu sorunlara çözüm yaratabilmek hayati öneme sahiptir. Sadece Yunanistan ve Türkiye için değil, sorun yaşayan diğer ülkelerinde, aralarında bulunan sorunun çözümü için ilk olarak güvene dayalı bir ortamın meydana gelmesini amaçlamaktır. Böyle bir ortamın Yunanistan ve Türkiye arasında sağlanması, 1990'ların ikinci yarısından itibaren mümkün olmuştur. İkinci adım ise, devletler arasında sorun olan konularda, tarafların da içerisinde bulunduğu belge ve anlaşmalarla alınan kararlar tarafların istek ve beklentilerini karşılayacak potansiyele sahip olmaları gerekmektedir. Bir diğer adım, aktörler hangi konularda uyuşmazlık yaşıyorlar ise o konu üzerine yoğunlaşmalı ve bu konu ekseninde çözümler üretmelidirler.

Sonraki adım, taraflar arasında meydana gelen sorun ve uyuşmazlıklarda hangi yöntemler kullanılarak sorunun bir çözüme kavuşturulabileceği kararına varılmalıdır. Bir diğer atılacak adım ise sorun yaşayan taraflar arasında müzakere veya anlaşmalarla çözülemeyen sorunların hangileri olduğu belirlenerek, bu yöntemlerle çözülemeyen sorunların ne şekilde çözülebileceği konusunda görüşmelerin yapılması

sağlanmaktadır. Buna ek olarak da aralarında müzakerelerle çözülemeyen sorunlar en aza indirmek için çözüm yollarını taraflar kendi çabalarıyla, hakkaniyet çerçevesinde ve adil bir şekilde çözüm yolları geliştirmelilerdir.

Ege Denizi'nde yaşanan sorunun tarafları bellidir. Buna rağmen Avrupa Birliği, üyesi olan Yunanistan'ın böyle bir sorunun tarafı değilmiş gibi davranarak, Ege Denizi'nde yaşanan sorunun hangi devletler arasında yaşandığını tekrardan tanımlamaya çalışmaktadır. Anlaşılmaktadır ki AB, Ege Denizi sorununun çözümü ve tutumunda tarafsızlık ilkesini es geçmektedir. Böyle bir durumda iki ülkenin gerginlik yaşamayı kaçınılmaz bir son olacaktır. Avrupa Birliği'nin, Ege Denizi sorunda iki devlet arasındaki ilişkilerde taraf olma iddiası taşımaktadır. Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne üye olmasına karşı Türkiye'nin aday ülke pozisyonunda olması, sorunun çözümünde AB'nin tarafsız olmayacağı ihtimalini doğurmaktadır.

Avrupa Birliği'nin, birliğe üye olmak isteyen aday ülkelere koymuş olduğu şartlardan biri de ülkenin kendi komşu ülkeleriyle hiçbir şekilde bir probleminin olmamasıdır. Türkiye'nin AB'ye tam üyelik ve bütünleşme çabasında, birliğin belirtmiş olduğu şartı yerine getirmesi gerekmektedir. Buna ek olarak Avrupa Birliği, üyesi olan Yunanistan'ın sınırlarını fazla benimseyip kendi dış sınırı olarak kabul etmektedir. Bundan da anlaşılmalıdır ki, AB Ege Denizi'nde hak iddia etmeye çalışmaktadır. Bu sebepten, Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanacak bir soruna AB tarafsız kalmayacak, bu durumda Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan sıcak bir durum AB'ye de sıçrayacaktır. Bu tepki neticesinde, eğer AB tarafsız davranamaz ise AB ve Türkiye arasında ciddi bir uyuşmazlığın ortaya çıkmasına sebep olacaktır. AB'nin, Türkiye ve Yunanistan'ın aralarında bulunan sorundan kaynaklı yaşadığı olumsuzluklar konusunda “taraf” olmadığını göstermesi gerektiği değerlendirilmektedir. Fakat Avrupa Birliği'nin Türkiye ve Yunanistan'ın karşı karşıya gelmesi durumunda ve buna karşılık AB'nin konuya taraf olmama durumu söz konusu olursa, bu kez de AB kendi ODGP (Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası)'ye aykırı bir durumun ortaya çıkmasına sebep olacaktır.

Türkiye, Yunanistan ile Ege Denizi'nde yaşadığı sorunları müzakere yoluyla çözümlmeye bir bakımdan zorunludur. Türkiye eğer AB üyelik isteğinden vazgeçerse, bu durumun sonuçları arasında Ege Denizi sorunlarının iki devlet arasında çözülemeyeceği de değerlendirilmektedir. Sonuç olarak Türkiye, Avrupa Birliği ile olan ilişkilerini bir koşulluluk boyutundan çıkarmayı başarmayı

amaçlamakta ve bu nedenle de Yunanistan ile sorunlarını müzakere yoluyla çözümlenmesi gerekmektedir.

Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki güven eksikliği yıllar boyunca süregelen bir durum olduğundan uzlaşma zemininin yaratılmasında güçlükler meydana gelmektedir. Bu da beraberinde, Türkiye ve Yunanistan arasında sorun çözümüne yönelik başlatılan girişimlerin başarılı olma şansını azaltmaktadır. Avrupa Birliği, Türkiye ve Yunanistan'ın Ege Denizi'nde bulunan sorunlarına yönelik yapacağı katkılar ele alındığında, taraflar arasında oluşturulması planlanan güvenlik ve güvene dayalı bir ortamının yaratılmasının kolaylaştırılması beklenir. Türkiye veya Yunanistan fark etmeksizin, herhangi birinin çıkar ve görüşlerine öncelik tanıyan bir tutum, iki ülke arasında güven ortamını sarsmak dışında sorunların yeniden tırmanma ve çatışma sürecine girilmesini beraberinde getirecektir.

Avrupa Birliği, Türkiye'nin birliğe üye olmak istemesini büyük bir değişim ve devletin yapısal değişiklik yapmasını ve bu durumları da şart olarak sunması doğru bir tutum olmamakla beraber bu çabasından vazgeçmelidir. Avrupa Birliği'ne aday ülke olan Türkiye gibi ülkelerin bu konuda benzer kaygılar taşıması gayet normaldir. Eklemek gerekir ki; Türkiye'nin de egemenlik hakları ve ulusal çıkar konularında hassasiyeti belli olup, bu konulardaki hassasiyetin doğru değerlendirilmesi gerekmektedir. Buna ek olarak; Avrupa Birliği üyesi olan devletler, kendi hak ve hürriyetlerinden soyutlanıp, egemenliklerini yok sayıp, yetkilerinden bihaber olan bir birlik değildir. Tam tersini söylemek gerekir ki, AB'ye üye olan her ülke üye kendi ülkesinin çıkar ve beklentilerine yönelik hareket eder.

Türkiye'nin, AB'ye tam üyelik sürecini birlik ve devletler bazında değerlendirecek olursak hem Türkiye hem Yunanistan hem de AB için kazan-kazan seçeneği sunmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik süreci sonrasında, verilecek olan çabalar neticesinde gerçekçi ve barışçıl bir çözümün Ege Denizi'nde sağlanması ile sorunlar tamamen çözülebilecektir.

Avrupa Birliği için Türkiye ve Yunanistan arasında bulunan Ege Denizi'ndeki sorunların başında karasuları sorununun olacağı öngörülmektedir. Ege Denizi'nde bulunan ve 6 mil olarak kabul edilen karasuları sınırının devletler açısından, denizlerde sağlanan denge unsurundan kaynaklanmamaktadır. Bu durumun AB tarafından değiştirilmeye çalışılmasının, Ege Denizi'ndeki diğer sorunlar konusunda Türkiye ve Yunanistan arasında gerginliğe sebep olacağı düşünülmektedir. Bu bakımdan, iki ülkenin arasında bulunan sorunların çözümü için Uluslararası Adalet

Divanı'na taşımadan önce ikili müzakerelerle ve üçüncü bir tarafın konuya müdahalesini engelleyecek şekilde anlaşmaya varılması gerekmektedir.

Uluslararası Adalet Divanı'na gitmesi planlanan ve iki devlet arasında günümüzde de varlığını sürdüren sorunların diğer sözleşme ve anlaşmalar neticesinde ise Türkiye'nin aleyhine sonuçlanacaktır. BM hükümleri uygulandığı takdirde, Türkiye'nin Ege Denizi'nde bulunan haklarının birçoğu yok sayılacak ve Türkiye'nin neredeyse yok denilebilecek boyutta hakları kalacaktır. Ege Denizi'nde karasuları sınırı eğer ki 6 milden farklı bir uzaklığa karar verilirse, Türkiye'nin taleplerini kesinlikle karşılamayacaktır.

Sonuç olarak, Ege Denizi'nde bulunan sorunlar oldukça karmaşık bir dizi sorundan meydana gelmekte, bu sorunlar teknik ve hukuki konuları da içerisinde barındırmaktadır. Türkiye, Avrupa Birliği'ne tam üye olmaya çalışmakta, bu durum Türkiye'nin karşısına içinde bulunduğu siyasi meseleler çıkmaktadır. Türkiye'nin AB'ye üye olmak istemesi, diğer birlik üyeleri tarafından olumlu karşılanmamaktadır. Belirtmek gerekir ki, ülkemizin birliğe üyelik takvimi dahi kesinleşmemiştir. Siyasi menfaat ve çıkar doğrultusunda vazgeçilmez bir konumda olan Ege Denizi, Türkiye'nin Yunanistan ile müzakere masasında çözmekten başka çaresi bulunmamaktadır. Çünkü, Ege Denizi sorununun sürüncemede kalması ve hiçbir şekilde yargısal çözüm yoluna girilmemesi Türkiye'nin menfaatine olacaktır. İleriki zamanlarda Avrupa Birliği'nin nasıl bir yapıya dönüşeceği kesin olmamakla beraber sahip olduğu anayasanın Avrupa'da ve Birlik içerisinde nasıl bir tutuma sebep olacağı halen ihtimaller üzerine kurulu sorular yığındır. Bu çerçevede Avrupa Birliği'ne karşı Türkiye, tek taraflı bir dış politika izlemesi, beraberinde AB'nin kendi içeriğini tamamlama çabası ilerleyen zamanda Ege Denizi'nde dönüşü olmayan sorun ve zor durumları meydana getirebilecektir. Bu tez, Ege Denizi'nde bulunan sorunların yalnızca Türkiye ve Yunanistan'ı değil, aynı zamanda ulus üstü ve Avrupa Birliği'nin güvenliği için de önemli sorunlar olduğunu ortaya koymuştur. Ege Denizi'ndeki sorunların çözümü yalnızca iki ülkenin ilişkilerini değil, uluslararası güvenliği de olumlu yönde etkileyecektir. Bu sebepten, AB'nin sorunun çözümüne katkı sağlayıp, bu yönde çaba sarfetmesi gerekmektedir. Bu sebepten Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege Denizi sorununun çözümü, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde de yeni bir sayfa açmasına olumlu yönde olanak sağlayacaktır. Bu tez, sorunun çözümü için, farkındalığın artmasına, diyalog ve müzakere ortamının oluşması gerektiğine dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

- Acer, Y. (2008). Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Uluslararası Uygulama, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt:4, Sayı:16, s.1-8.
- Aksu, F. (2001). *Türk-Yunan İlişkileri: İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: SAEMK Yayınları.
- Aksu, F. (2008). *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Akşin, S. (1995). *Siyasal Tarih (1789-1908), Türkiye Tarihi III, Osmanlı Devleti 1600-1908*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Armaoğlu, F. (1992). *20. Yüzyıl Siyasi Tarih*, Cilt:1, Ankara: Türkiye Bankası Yayınları.
- Aydın, H. (2003). *Karasularının Sınırlarının Tespiti ve Dış Suların Hukuki Rejimi*, C.Ü.F.D., Cilt: VII Sayı:1 s.61-83.
- Ayman, G. (1998). *Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası Yunan Dış Politikası: Güç-Tehdit ve İttifaklar*, (der: Sönmezoğlu, F.), İstanbul: Der Yayınları.
- Bağdemir, M.M (2006). *Avrupa Birliği ve Müzakere Sürecinde Türkiye ile Yunanistan Arasındaki Karasuları ve Hava Sahasının Genişliği Sorunları*. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Batur, N. (2004). *Yürekten Gülererek Yürüdüm*, İstanbul: Doğan Yayıncılık.
- Baykal, F.H (1998). *Deniz Hukuku Çalışmaları*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Belen, N. (1995), *Ege Denizi ve Ege Adaları*, İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları.
- Bilge, S. (2000). *Bugün, Dün Türk-Yunan Siyasi İlişkileri 1919-2000*, Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.
- Birol, R. (2002). *Egede Mevcut Ada, Adacık ve Kayalıklara İlişkin Hukuki Gelişmelerin Tarihi Süreç İçerisinde Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Bulut, S. (2010), *Türkiye- Yunanistan Arasında Ege Sorunu ve AB Üyelik Sürecine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Sakarya.
- Denk, E. (1999). *Egemenliği Tartışmalı Adalar Karşılaştırmalı Bir Çalışma*, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları.
- Doğru, S. (Eylül 2003). Ege Denizi Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığına Çözüm Önerisi: Ortak Arama ve İşletme, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Yıl:1, Sayı:2, s,221-241.
- Egeli, S. (1998). *Greek Air Poer, As a National Security Instrument*. Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Bilkent Üniversitesi Institute of Economics and Social Sciences, Department of International Relations, Ankara.
- Eren, E. (2008). *Ege Denizi Temelinde Türk-Yunan İlişkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ertürk, Y. (2007). *Adalar (Ege) Denizinde Türk-Yunan Mücadelesi*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Fırat, M. (2006). *Soğuk Savaş Sonrası Türk- Yunan İlişkilerinde Değişim*, (der: Aydın, M ve Ç. Erhan), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gündüz, A. (2009). *Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, Örnek Kararlar*. İstanbul: Beta Yayınları.

- Günoğur, H. (1996). *Avrupa Topluluğu Hukuku*, Ankara: Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi Yayını.
- Gürel, Ş. (1993). *Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)*. Ankara: Ümit Yayınları.
- Güzel, M. (2007). *Kardak Krizi Sorunu Kapsamında Türk-Yunan İlişkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Hayta, N. (2006). *Ege Adaları Sorunu*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Işıklar, H. C. (2005). *Ege'deki Casus Belli*, Ankara: Ümit Yayınları.
- Işıklar, H. C. (2009). *Egede Çözümlemeyen Türk-Yunan Sorunları ve Casus Belli Oldu*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Kamalov, R. (2007). *Ege Sorunları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kargın, Ş. (2010). *Ege Adalarının Hukuksal Statüsü Ege Sorunları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Karpat, K. (2004). *1683'ten Sonra Osmanlıların Balkan Ulusları ile İlişkileri Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kurt, B. (2003). *Egede Türk-Yunan İlişkilerinin Deniz Yetki Alanları Yönüyle Tartışılması ve Özel Koruma Alanları, Genel Kurmay Askeri, Tarih ve Stratejik Etüt Bakanlığı Yayınları Dergisi*, cilt:1, sayı:1, s.123-143.
- Kurumahmut, A. (1988). *Egede Temel Sorun*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kurumahmut, A. (1998). *Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kut, Ş. (2004). *"Türk Dış Politikasında Ege Sorunu"*, der.: Sönmezoğlu, F., *Türk Dış Politikasının Analizi*, Der Yayınları, 3.basım, İstanbul.
- Kut, Ş. (2004). *Türk Dış Politikasında Ege Sorunu*. İstanbul: Der Yayınları.
- Küçük, C. (1998). *Egede Türk Sorunları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mengi, E. (2008). *Egedeki Türk-Yunan Sorunlarının, Uluslararası Hukuk Bakımından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Pazarcı, H. (1986). *Doğu Ege Adalarını Askerden Arındırma Statüsü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Pazarcı, H. (1986). *Uluslararası Hukuk Dersleri (3.Baskı)*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pazarcı, H. (1992). *Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pazarcı, H. (2003). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Seha, M. (1969). *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar Belgeler*, Tk. I, C.1 K.1, Ankara.
- Sezal, F. (2007). *Türk-Yunan İlişkileri Açısından Egede Karasuyu Sorunu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Sorgucu, A. (2005). *Türkiye'nin Hava Sahasının Hukuksal Statüsünü Uluslararası Hava Hukuku ve Türkiye'nin Dış Sorunları Çerçevesinde İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Genel Kurmay Başkanlığı Harp Akademileri Stratejik Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- Soysal, İ. (1989). *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları*. I. Cilt, II. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumları.

- Sönmezoğlu, F. (2000). *Türkiye Yunanistan ilişkileri & Büyük Güçler, Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar*. İstanbul: Der Yayınları.
- Şihmantepe, A. (2002). *Ege Denzinde Aidiyeti Tartışmalı, Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu, Kardak Krizinin Çatışma Çözümü Analizi Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşir, V.N. (1989). *Ege Sorunu, Belgeler (1913-1914)* 2. Baskı, Ankara.
- Tezcan, Y. (1994). *Türk Yunan İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını*. İstanbul: Harp Akademileri Yayınevi.
- Toluner, S. (2000). *Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları*. İstanbul: Beta yayınları.
- Türsal, N. (1987). *Yunan Sorunu*, 3.Baskı, Ankara.
- Ülger, K. İ. (2008). *Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunları*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Yaycı, C. (2020). *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yavuz Alp, E. (1996). *Liderlerimiz ve Dış Politika*, Ankara: Bilgi Yayınları.
- Akşin, S. (1995). *Siyasal Tarih (1789-1908), Türkiye Tarihi III, Osmanlı Devleti 1600-1908*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Baykal, F.H. (1998). *Deniz Hukuku Çalışmaları*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Birand, M.A. (2000). *Türkiye'nin Avrupa Macerası 1959-1999, 10. Baskı*. İstanbul: Doğan Kitapçılık Yayınları.
- Çakıroğlu, H. (2002). *Avrupa Birliği Yolunda Ege Sorunlarının Uluslararası Adalet Divanında Çözümü*. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.
- Denktaş, R. (2000). *Girit Oyunu ve Kıbrıs*. İstanbul: Özyay Matbaacılık.
- Güldemir, U. (1985). *Kanat Operasyonu*. İstanbul: Tekin Yayınları.
- Işıklar, H.C. (2005). *Ege'de Casus Belli*. Ankara: Ümit Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Büşra SÜRER

EĞİTİM

2016 Kulu Anadolu Öğretmen Lisesi

2017-2021 Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

2022 Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset
Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans

